Ἐπιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ — ΑΘΗΝΑΙ — Μάρτιος 1954

ΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ Α. Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΠΙ ΤΗ ΑΝΑΚΗΡΥΞΕΙ ΤΟΥ ΩΣ ΕΠΙΤΙΜΟΥ ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Μὲ συγκίνησιν ἵσταμαι ἐπὶ τοῦ πανεπιστημιακοῦ τούτου βήματος, πλουσίου εἰς ὅλως ἐξέχουσαν πνευματικὴν παράδοσιν, ἀρχομένην ἀπὸ εἴκοσι πέντε καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδων καὶ περιλαμβάνουσαν τρεῖς Ἑλληνικοὺς πολιτισμούς, τὸν ἀρχαῖον, τὸν Βυζαντινὸν καὶ τὸν σύγχρονον. Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὴν γενομένην μοι σήμερον ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς στοργῆς μου καὶ τῶν προσπαθειῶν μου ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μου. Θεωρῶ ὅτι τὸ νὰ ἀνήκῃ τις εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν σῶμα τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι μία ἰδιαιτέρα διάκρισις μεταξὺ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Γνωρίζω δὲ ὅτι ἡ μοναδικὴ πολιτιστικὴ κληρονομία τοῦ Ἱδρύματος τούτου, ὁμοῦ μετὰ τῆς ὑψίστης τιμῆς, συνεπάγεται καὶ μεγάλας εὐθύνας διὰ τοὺς ἀνήκοντας εἰς αὐτό.

Κατὰ τὸ πρόσφατον εἰς Ἀμερικὴν ταξίδιόν μου ἡ σκέψις μου πολλάκις ἐστράφη εὐγνώμων πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο, διὰ τὸ πνευματικὸν κῦρος καὶ τὰ ἐφόδια τὰ ὁποῖα ἡ ἐντεῦθεν προέλευσίς μου ἔδιδεν εἰς τὴν ἐκεῖ ἀποστολήν μου. Προσεφώνησα τὴν ὁλομέλειαν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς «Κολούμπια» ἐν Ν. Ὑόρκῃ καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καλιφορνίας παρὰ τὸν Ἅγιον Φραγκίσκον. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἠσθάνθην ἐμαυτὸν προνομιοῦχον καὶ τοῦτο ἁπλῶς, διότι εἶμαι Ἕλλην καὶ διότι ἠρχόμην ἐξ Ἀθηνῶν.

ΔΙΕΡΧΟΜΕΘΑ ΣΟΒΑΡΑΝ ΚΡΙΣΙΝ

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐδῶ συγκεντρώσεως, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκθέσω μερικὰς σκέψεις μου ἐπί τινων ἐκ τῶν μεγάλων σημερινῶν προβλημάτων τοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι αὐτῶν τοποθετήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ὁποία ταλαιπωρεῖται ἀπὸ ἀβεβαιότητα, ἀπὸ ἄστοχον πόνον καὶ δυστυχίαν, ἀναμένει ἀκόμη πολλὰ ἀπὸ τὴν γενέτειραν τῆς Ἰδέας τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ Δημοκρατικοῦ Ἰδεώδους. Ὅλοι αἰσθανόμεθα ὅτι διερχόμεθα σοβαρὰν κρίσιν. Φῆμαι πολέμου, ἀνησυχία, κοινωνικαὶ ἀναταραχαὶ καὶ ἐπαναστάσεις εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου καθιστοῦν τὸν παγκόσμιον ὁρίζοντα ζοφερόν. Ἡ κρίσις ἐμφανίζεται ὡς κοινωνική, πολιτική, οἰκονομική. Εἰς τὸ βάθος ὅμως ἡ κρίσις εἶναι πνευματική.

Ὁ παλαιὸς ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς μανδύας δὲν εἶναι πλέον ἱκανὸς νὰ θερμάνῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅλοι τὸ αἰσθανόμεθα. Ἡ καθυστέρησις τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς προόδου ἔναντι τῆς ὑλικῆς αὐξάνει διαρκῶς. Εἶναι ἤδη σήμερον τόσον μεγάλη, ὥστε τὸ οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων δὲν δύναται πλέον νὰ σταθῇ ἐπὶ μακρὸν ὄρθιον μὲ τὴν παλαιάν του ἀρχιτεκτονικήν. Ὁ τοπικισμὸς τῶν στενῶς νοουμένων ἐθνικοτήτων, αἱ φυλετικαὶ διαφοραί, αἱ περιωρισμένης ἐκτάσεως οἰκονομικαὶ ἀντιλήψεις, συνοδευόμεναι ἀπὸ τὴν παρατηρουμένην ἔλλειψιν ἑνότητος, ἔπαυσαν ν' ἀποτελοῦν ἱκανοποιητικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς δημοκρατικῆς κοινωνίας.

Τὸ ἑλληνικὸν μήνυμα τῆς Ἐλευθερίας, ζυμωθὲν ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ὡρίμασεν εἰς τὴν σημερινὴν μορφὴν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Ὡς ἀνέφερον ὅμως καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καλιφορνίας, αἰσθάνομαι ὅτι ἦλθε πλέον ὁ καιρός, ὅτι ἡ ἀνάγκη μᾶς πιέζει, ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τῆς σήμερον, τῆς κρισίμου σήμερον, νὰ προσθέσωμεν κάτι καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ἔργον τῶν ἀνθρώπων τοῦ παρελθόντος, νὰ προσθέσωμεν καὶ ἡμεῖς νέας ἀξίας εἰς τὴν πνευματικὴν κληρονομίαν των. Ὀφείλομεν νὰ παρουσιάσωμεν ἐμπνευσμένον τὸ μήνυμά μας, ὥστε νὰ διεγείρῃ καὶ πάλιν πρὸς πρόοδον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ νὰ καταστήσῃ ἐκ νέου τὸν Δυτικὸν πολιτισμὸν ζωογόνον καὶ κινοῦσαν δύναμιν. Ἀλλὰ διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ πείσωμεν καὶ νὰ ἐμπνεύσωμεν, διὰ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν λύσιν τῆς σημερινῆς κρίσεως δέον ἡ σκέψις ἡμῶν νὰ ὑψωθῇ θαρραλέα καὶ ἀνταξία τῆς ὑλικῆς προόδου τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ εὕρῃ τὴν ὀρθὴν ἐξήγησιν τοῦ ὑλικοῦ μας κόσμου, ἐντὸς τοῦ ἄρτι ἀποκαλυφθέντος κόσμου τῆς δυνάμεως.

Εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν τῆς δυνάμεως μᾶς εἰσήγαγε τὸ μέγα κατόρθωμα τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἴσως ἀποδειχθῇ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἡ Θεία Πρόνοια τὸ ἔστειλεν ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἦτο ἀναγκαῖον, διὰ νὰ ἀποδείξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀνάγκην νέας φιλοσοφικῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ζωῆς.

Μὲ θαυμασμὸν καὶ μὲ δέος πληροφορεῖται, ἔξαφνα, ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὁ κόσμος τῆς ὕλης συνεχωνεύθη μὲ τὸν κόσμον τῆς δυνάμεως, ὅτι ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του μίαν τρομακτικὴν καὶ ἀπεριόριστον νέαν δύναμιν. Ἀπὸ αὐτὸν πλέον ἐξαρτᾶται νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ διὰ καταστροφὴν ἢ διὰ δημιουργίαν.

Εἰς ἡμᾶς, τοὺς πνευματικοὺς ἡγέτας τῆς Ἑλλάδος, ἀνήκει τὸ προνόμιον νὰ μελετήσωμεν φιλοσοφικῶς τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέοντα ἐπίσης μεγάλα καὶ δύσκολα προβλήματα.

ΑΓΓΕΛΜΑ ΑΡΜΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΣ

Ἂς παραμερίσωμεν ἀπὸ τὴν σκέψιν μας τὸν κίνδυνον τῆς ἀτομικῆς βόμβας καὶ ἂς ἐργασθῶμεν διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὸ φιλοσοφικὸν μήνυμα, τὸ ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ἡ διάσπασις τοῦ ἀτόμου. Τὸ μήνυμα τοῦτο εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἄγγελμα ἁρμονίας καὶ εἰρήνης.

Ἡ ὕλη ἔγινε δύναμις. Ἡ δύναμις ἔγινεν ὕλη. Δὲν εἶναι τοῦτο μία ἀπόδειξις τῆς ἑνότητος ὅλων τῶν πραγμάτων, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ;

Σᾶς προσκαλῶ νὰ εἰσέλθωμεν μὲ πίστιν εἰς ἕνα νέον ἀγῶνα. Εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν δέον νὰ λάβῃ θέσιν ἡγετικήν, ἄλλως δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ σταθῇ εἰς τὸ ὕψος τῆς κληρονομίας του, τῶν δυνατοτήτων του, τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον ὁ δυτικὸς κόσμος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς πηγὴν ἐμπνεύσεως. Τὸ πρᾶγμα ἐπείγει. Δὲν ὑπάρχει χρόνος δι' ἀναβολήν.

Τρομακτικὰ ἐρωτήματα ἵστανται ἀπηνῆ ἐνώπιόν μας, ἀναμένοντα ἀπάντησιν. Καὶ τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ συνοψίζονται εἰς τὸ μέγα καὶ ἀγωνιώδες πρόβλημα τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς τοποθετήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι τῆς νέας ἐμφανίσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς.

Ἡ ὕλη διελύθη καὶ ἔγινε δύναμις, ἔγινεν ἐνέργεια. Πῶς θὰ κυβερνήσωμεν τὴν τρομακτικὴν αὐτὴν νέαν Δύναμιν ;

ΝΑ ΑΠΑΛΛΑΓΩΜΕΝ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ

Οἱ σοφοὶ τῆς ἀνθρωπότητος μᾶς ἀπέδειξαν ἤδη θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς ὅτι ὕλη καὶ δύναμις εἶναι ἕν καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν οὐσίαν, μολονότι κατὰ τὴν μορφὴν διαφέρουν. Ἐφ' ὅσον αὐτὸ εἶναι πλέον ἀλήθεια, τότε ποῦ νὰ τοποθετήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας ; Ἡ ἀπάντησις εἶναι δύσκολος. Εἶναι ζήτημα ἐμπνεύσεως, νέας ἀναγνωρίσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας, νέας τοποθετήσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Μέχρι τοῦδε, παρὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς νουθεσίας τῆς θρησκείας ἡμῶν ,ἀπεκτήσαμεν διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν συνήθειαν νὰ ταυτίζωμεν τὸν ἑαυτόν μας μὲ μόνον τὸ ὁρατὸν μέρος ἡμῶν. Θεωροῦμεν δηλαδὴ τὸν ἑαυτόν μας ὅτι εἶναι αὐτό, τὸ ὁποῖον βλέπομεν ζῶν ἐντὸς τοῦ ὁρατοῦ Σύμπαντος. Τώρα ὅμως ἡ ἐπιστήμη μᾶς ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ὑλικὸν Σύμπαν καθὼς καὶ ἡ ὑλικὴ μας ὕπαρξις, ἀποτελούμενα ἀπὸ ἄτομα, δύνανται νὰ διαλυθοῦν καὶ νὰ μεταβληθοῦν εἰς Δύναμιν.

Ἡ θρησκεία ἀπὸ μακροτάτων αἰώνων μᾶς ἐφανέρωσε διὰ τῆς πίστεως τὴν δύναμιν ταύτην ὡς τὴν Θείαν Παντοδυναμίαν. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς προσέφερε τελευταίως διὰ νέας ὁδοῦ πειστικὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὑπερτάτης δυνάμεως καὶ ταυτοχρόνως τῆς ὑπάρξεως τῆς ἑνότητος, τοῦ ἑνιαίου ὕλης καὶ δυνάμεως. Παρέχει οὕτω ἡ ἐπιστήμη μεγίστην ὑπηρεσίαν καὶ ἐνίσχυσιν εἰς τὸ θρησκευτικὸν ἡμῶν συναίσθημα, ὅσον καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἡμῶν διανόησιν. Μᾶς βοηθεῖ ν' ἀπαλλαγῶμεν τῶν παλαιῶν προκαταλήψεων καὶ νὰ ταυτίσωμεν ἑαυτοὺς μὲ τὴν ὡλοκληρωμένην ἀλήθειαν καὶ οὐχὶ μὲ τμῆμα μόνον τῆς ἀληθείας.

Λέγων τοῦτο ἐννοῶ ὅτι δέον νὰ ταυτίσωμεν ἑαυτοὺς μετὰ τῆς ἀοράτου δυνάμεως, ἥτις εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ Θεία Δύναμις καὶ ἥτις περιλαμβάνει καὶ τὴν ὕλην ὡς μέρος αὐτῆς, νὰ ἐγκαταλείψωμεν δὲ τὴν παλαιὰν ἐσφαλμένην ταύτισιν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ ὁρατὸν αὐτοῦ μέρος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἀληθείας.

Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν νὰ ταυτίζωμεν ἑαυτοὺς μὲ τμῆμα μόνον τῆς ἀληθείας, περιστέλλοντες οὕτω τοὺς ὁρίζοντάς μας, οὐδέποτε θὰ δυνηθῶμεν νὰ πλησιάσωμεν τὴν λύσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ὡλοκληρωμένης ἀληθείας, δηλαδὴ τοῦ Σύμπαντος. Ἡ ἔννοια τοῦ Σύμπαντος θὰ παραμείνῃ οὕτω δι' ἡμᾶς διὰ παντὸς συγκεχυμένη, ἂν ὄχι κλειστὸν βιβλίον.

Αἱ σκέψεις αὐταὶ δὲν εἶναι τόσον ἐπαναστατικαὶ ὅσον ἴσως φαίνωνται ἐκ πρώτης ὄψεως. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴνὁποίαν ἡ ἀνθρωπότης, κατὰ τὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων πρόοδον αὐτῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καλεῖται ν' ἀπορρίψῃ παραδεδεγμένας θεωρίας καὶ ἀρχάς.

Κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους πᾶσα ἔννοια ἔστω καὶ ἁπλῶς ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν σημερινὴν χριστιανικὴν ἀγάπην ἐθεωρεῖτο παραλογισμός. Ὅ,τι ὅμως ἄλλοτε ἦτο ἀκατανόητον σήμερον εἶναι βασικὸς νόμος τῆς ζωῆς.

Κάτι ἀνάλογον συνέβη καὶ ἐπὶ ἄλλου ἐπιπέδου. Μέχρι μόλις πρὸ 400 ἐτῶν ὁ ἄνθρωπος, ἀποβλέπων, εἰς τὸ Σύμπαν τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ μορφήν, ἐπίστευεν ὅτι ἡ Γῆ εἶναι ἀκίνητος καὶ τὰ πάντα κινοῦνται περὶ αὐτήν. Συνεπείᾳ τούτου πολλοὶ ὑπολογισμοὶ ὡδήγουν εἰς ἐσφαλμένας κατευθύνσεις καὶ πολλὰ προβλήματα ἔμενον ἄλυτα. Ἐνεφανίσθησαν ὅμως ὁ Κοπέρνικος καὶ ὁ Γαλιλαῖος, ἀνέτρεψαν τὴν μέχρι τότε ἐσφαλμένην πίστιν καὶ βασιζομένην ἐπὶ τῶν ὁρατῶν, ἀπεκατέστησαν τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἔδωσαν νέαν πολὺ πλέον ἀληθῆ, μορφὴν εἰς τὸ Σύμπαν καὶ αὐτομάτως προβλήματα προηγουμένως δύσκολα καὶ ἄλυτα εὗρον τὴν λύσιν των.

Ἡ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΝΝΟΙΑΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Οὕτω καὶ σήμερον ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ δεχθῇ τὴν νέαν ἔννοιαν τοῦ κόσμου καὶ ἐπομένως τὴν νέαν ἐν αὐτῷ ἀποστολήν της, πολὺ μεγαλυτέραν καὶ ἀπείρως εὐρυτέρας εὐθύνης.

Ἡ νέα σύλληψις τοῦ κόσμου θὰ συμπεριλάβῃ τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ ἄϋλον εἰς ἕν νέον σύνολον, εἰς μίαν νέαν ἑνότητα. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο διαγράφεται πρωταρχικὴ ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἑλλάδος, τῆς γενετείρας τῆς Ἐλευθερίας. Διότι τότε μόνον ἡ

ένότης θὰ ἀποβῇ συνειδητὴ ἔκφρασις τῆς ζωῆς ὅταν τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα τὰ ἔχῃ ἀφομοιώσει τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τῆς Ἐλευθερίας.

Μόνον ὅταν ἡ ἐλευθερία θὰ μᾶς ἔχῃ καταστήσει τόσον ὡρίμους, ὥστε νὰ ἔχωμεν βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῆς εὐθύνης μας ἀπέναντι τῆς ἐλευθερίας τοῦ πλησίον μας θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀξιοποιήσωμεν τὸ μάθημα τὸ ὁποῖον θὰ λάβωμεν ἀποδεχόμενοι τὴν νέαν σκέψιν ἐντὸς τῆς νέας μορφῆς τοῦ κόσμου. Μόνον τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἑνώσωμεν ὅλοι ἐθελουσίως τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα μας πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ κοινοῦ μεγάλου σκοποῦ.

Πιστεύω ὅτι ἡ ἑνότης εἶναι ἡ ἔννοια, τῆς ὁποίας ὁ κόσμος θὰ εὕρῃ τὴν νέαν του ἑρμηνείαν καὶ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὀρθὴν θέσιν καὶ ἰσορροπίαν του.

Ἡ ἔννοια τῆς ἑνότητος ταύτης δὲν εἶναι μόνον ἀνάγκη, εἶναι ἡ πραγματικότης. Ἡ πηγὴ τῆς σημερινῆς κακοδαιμονίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, ταυτίζοντες ἑαυτοὺς μὲ μέρος μόνον τῆς Ἀληθείας, ἠγνοήσαμεν τὴν ἀνάγκην τῆς ἑνότητος καὶ δὲν ἐνηρμονίσαμεν τὴν ζωὴν ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς αὐτήν. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἔλλειψις τῆς ἑνότητος ἔχει ἐπὶ τῆς καθόλου προόδου τῆς ἀνθρωπότητος ἀρνητικὴν ἐπιρροήν, τὴν σημασίαν τῆς ὁποίας ἐπαυξάνει ἡ σημερινὴ τεχνικὴ πρόοδος.

Ἔφθασεν ὅμως ὁ καιρός, καθ' ὃν δέοννὰ ἀναγνωρίσωμεν πλέον τὴν ἑνότητα ὅλων τῶν πραγμάτων, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων. Ἔχοντες οὕτω ἐπίγνωσιν τῆς δυνάμεώς μας καὶ ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τοὺς φανταστικοὺς φόβους, τοὺς ὁποίους μᾶς προεκάλει ἡ ἐσφαλμένη ἔννοια, τὴν ὁποίαν ἀπεδίδομεν εἰς τὴν ὑλικὴν ἡμῶν ὕπαρξιν, δυνάμεθα νὰ ἐργασθῶμεν μὲ νέας, ἀπείρως μεγαλυτέρας, δυνατότητας διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς καλυτέρας αὔριον. Τί εἶναι ὅμως αὐτὴ ἡ αὔριον ; Εἶναι ὁλόκληρον τὸ πρὸ ἡμῶν μέλλον, δηλαδὴ ἡ νέα δημιουργουμένη ἀνθρωπότης.

Ἡ ποιότης, ἡ κανονικὴ λειτουργία καί, ἐπομένως, ἡ εὐτυχία μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς δυνατότητας τῆς ἡγεσίας της. Ἡ ποιότης δὲ τῆς ἡγεσίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἀγωγὴν καὶ τὸ ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα τὴν ἀπαρτίζουν.

Δημιουργία μιᾶς καλυτέρας αὔριον σημαίνει νὰ προετοιμάσωμεν διὰ τὰ τέκνα ἡμῶν συνθήκας καλυτέρας τῶν σημερινῶν, καὶ ἐπὶ πλέον νὰ τὰ καταστήσωμεν ἱκανὰ νὰ ἀξιοποιήσουν καὶ νὰ βελτιώσουν τὰς συνθήκας αὐτάς. Νὰ καλλιεργήσωμεν δηλαδὴ μὲ φρόνησιν καὶ ἀγάπην τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον θ' ἀποτελέσῃ τὴν πεφωτισμένην δημοκρατικὴν ἡγεσίαν τῆς καλυτέρας αὐριανῆς κοινωνίας.

Γνωρίζομεν ὅλοι ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ κόσμῳ διαγράφεται πνευματικὴ καὶ οὐχὶ ὑλική, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τιμὴν διὰ τὴν πατρίδα μας καὶ δι' ἡμᾶς.

Ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς προσπαθείας μας, δυνάμεθα πλέον μὲ εὐρεῖαν καὶ θαρραλέαν σκέψιν καὶ μὲ ὑγιᾶ ἔμπνευσιν νὰ χαράξωμεν τὰς νέας βελτιωμένας γραμμὰς τῆς Παιδείας, τὰς ὁποίας καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν, πρῶτοι ἡμεῖς, ἐν τῷ πνευματικῷ τούτῳ λίκνῳ τῆς ἀνθρωπότητος.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ἡ νέα συγχρονισμένη Παιδεία δέον νὰ κατευθύνῃ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν ἀντίληψιν δύο κυρίως ἀρχῶν : Πρῶτον, ὅτι ἡ ἑνότης εἶναι τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον βοηθεῖ ἡμᾶς νὰ λύσωμεν τὴν φαινομενικὴν διάστασιν μεταξὺ τοῦ ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου κόσμου, μεταξὺ τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι πράγματι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τέκνον τοῦ Θεοῦ. Δεύτερον, ὅτι τὰ τέκνα ἡμῶν, ἀφοῦ συνειδητοποιήσουν τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει εἰς τὴν ἑνότητα, δέον νὰ διδαχθοῦν τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης των ἀπέναντι τῆς δυνάμεως ταύτης. Ὅταν ἡ νεότης ἀντιληφθῇ καὶ πιστεύσῃ ὅτι εἴμεθα μέρος τῆς δυνάμεως, δηλαδὴ τῆς **Θείας Δυνάμεως**, τότε δέον ἐπίσης νὰ μάθῃ νὰ μεταχειρίζεται ταύτην ἐποικοδομητικῶς διὰ θετικῆς καὶ δημιουργικῆς σκέψεως, διὰ θετικῶν καὶ δημιουργικῶν αἰσθημάτων, καθὼς καὶ θετικῶν καὶ δημιουργικῶν πράξεων.

Ἡ νεότης δέον νὰ ἐμποτισθῇ ἀπὸ τὴν πίστιν ὅτι ὁ μόνος τρόπος χρησιμοποιήσεως τῆς δυνάμεως αὐτῆς εἶναι ὁ δημιουργικὸς καὶ ὅτι ἀλλοία χρῆσις ἐπαναφέρει ἡμᾶς ἀμέ-

ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

«Δεῦτε οἱ πιστοί»

Ὡς εἶναι γνώστὸν τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν σχολείων, ἐκ τῶν δυσκολωτέρων ἀναμφιβόλως τοιούτων ἔχει χαρακτῆρα τούτῳ μὲν καθοδηγητικόν, τούτῳ δὲ διοικητικόν.

Καίτοι ἡ καθοδήγησις ἀποτελεῖ τὸ οὐσιωδέστερον μέρος αὐτοῦ, ἐν τούτοις ἡ ἐπιτυχία του εἰς τὸ σύνολον ἐπηρεάζεται κυρίως ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς διοικήσεως, εἴτε τὸ θέλομεν, εἴτε δὲν τὸ θέλομεν τοῦτο.

1) Ἡ ἐπιτυχία τοῦ καθοδηγητικοῦ ρόλου ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν ἐν γένει μόρφωσιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, εἰδικῶς δὲ ἀπὸ τὴν ἐμβρίθειαν καὶ ἐγκράτειαν αὐτοῦ εἰς τὰ θέματα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν ἀπαιτουμένην πλήρη γνῶσιν τῶν ζητημάτων τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνωτέρω θεωρητικῶν γνώσεων, καὶ δὴ ἐν σχέσει μὲ τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα, ὅπερ σχετίζεται ἐπίσης μὲ τὰς φυσικὰς διδακτικὰς ἱκανότητας αὐτοῦ καὶ τὴν ποιότητα τοῦ διδακτικοῦ καὶ λοιποῦ ἔργου του, ὅπερ ἐνσυνειδήτως καὶ εὐσυνειδήτως οὗτος ἤσκησεν ἄλλοτε ὡς διδάσκαλος.

Διὰ τοῦτο ὁ νόμος περὶ ἐκλογῆς τῶν καταλλήλων Ἐπιθεωρητῶν ὀρθῶς καὶ σκοπίμως ἀξιοῖ, ὅπως τῶν ὑποψηφίων ἐκτιμᾶται καὶ δὴ μὲ τὸν μέγιστον συντελεστὴν βαθμολογίας ἡ ποιότη, τοῦ διδακτικοῦ του ἔργου ἐν συνδυασμῷ μὲ πάντα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα συνιστοῦν τὴν ὅλην προσωπικότητα, ἣν οὗτος ἐνεφάνισε κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ διδασκαλικοῦ του ἔργου, ὡς ἄνθρωπος, ὡς Ἕλλην, ὡς Ἐκπαιδευτικός.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σχετικῶς μὲ τὰς προϋποθέσεις, αἵτινες προβάλλονται, ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου, προκύπτει, ὅτι δέον ὁ ἐκπαιδευτικὸς Ἐπιθεωρητής, ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, διαρκῶς νὰ μελετᾷ καὶ ἐγκύπτη θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς εἰς τὰ προβλήματα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης, ὡς ταῦτα ἐμφανίζονται παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ, νὰ κατέχῃ τὰς ὀρθὰς καὶ παραδεδεγμένας μεθόδους, νὰ λαμβάνῃ ἀνάλογον, σαφῆ καὶ συγκεκριμένην θέσιν ἔναντι τῶν προβλημάτων τούτων νὰ χαράσσῃ καὶ ὑποδεικνύῃ τὰς ἐνδεδειγμένας κατευθύνσεις καὶ λύσεις καὶ τέλος νὰ θέτῃ τὴν προσωπικήν του σφραγῖδα κατὰ τὰς σχετικὰς παιδαγωγικὰς συζητήσεις τῶν ποριζμάτων τοιούτων θεμάτων θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς φύσεως.

II) Ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ διοικητικοῦ ἔργου, ὅπερ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, τὰ μέγιστα συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὅλου ἐπιθεωρητικοῦ ἔργου, καὶ τὸ ὁποῖον, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, τυγχάνει ἐνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον (διοικητικὸν καὶ καθοδηγητικόν), δι' ὃν λόγον κακῶς καὶ ἐσφαλμένως προτείνεται ὑπό τινων ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἐπὶ μέρους διὰ διορισμοῦ δύο Ἐπιθεωρητῶν ἀνὰ περιφέρειαν, διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ, τ.ἔ. δυαδικὴ ἐξουσία, θὰ ἠθέλομεν νὰ τονίσωμεν τὰ ἀκόλουθα βασικὰ στοιχεῖα καὶ ἀρχάς, ἅτινα δέον νὰ διέπουν πᾶσαν διοίκησιν, καίτοι ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὰ φυσικὰ προτερήματα τοῦ ἄρχοντος, ὡς καλῶς κατεῖδον οἱ ἀποφηνάμενοι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων— «ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι».

α) Ἐν πρώτοις δὲν πρέπει νὰ μᾶς δια-

σως εἰς τὴν προηγουμένην ἐσφαλμένην ταύτισιν ἡμῶν μὲ μόνον τὸ ὑλικὸν τμῆμα τῆς ἀληθείας καὶ οὐχὶ μὲ τὴν ὁλοκληρωμένην ἀλήθειαν· ὅτι ἀλλοία χρῆσις ἀποτελεῖ ἀσέβειαν πρὸς τὴν ἐν ἡμῖν ὑπάρχουσαν Θείαν Δύναμιν, δηλαδὴ πρὸς τὸν Θεόν, πλῆγμα πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἑνότητος καὶ καθαρὰν ζημίαν δι' ἑαυτοὺς καὶ διὰ τοὺς συνανθρώπους ἡμῶν.

Ἰδοὺ τὸ ἔργον ἡμῶν, τῶν μελῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν τῶν φορέων τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν καὶ ἐνθαρρυντικὸν τὸ ὅτι ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν ἀσύλληπτον πρόοδον αὐτῆς, μὲ τὰς τολμηρὰς νέας ἀποκαλύψεις της, καταλήγει πάντοτε εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Χριστιανικῆς ἡμῶν θρησκείας. Ἡ ἔννοια τῆς ἑνότητος καὶ τῆς δημιουργίας εἶναι ἀρρήκτως συνεδεμένη μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀγάπης, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀπαλλαγῆς ἑνὸς ἑκάστου ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ ἐγώ του.

Ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι πνευματική. Ἦλθε πλέον ὁ καιρὸς ν' ἀντιληφθῶμεν καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς «ΑΝΑΣΤΑΣ ΠΟΡΕΥΣΟΜΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ», ἡ πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ συνειδητὴ ἀνύψωσις ἡμῶν πρὸς προϋπάντησιν τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ.

Ἰδοὺ ἡ εὐθύνη, ἰδοὺ ἡ μεγάλη καὶ εὐγενὴς ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργον Ὑμῶν, τῶν διδασκάλων καὶ σπουδαστῶν.

Εὔχομαι ὁ Θεὸς νὰ φωτίζῃ πάντοτε τὰ βήματά σας.

φεύγη ὅτι «ἡ Δικαιοσύνη εἶναι ἡ πρώτη τῶν ἀρετῶν».

Ὅθεν ἐπιβάλλεται διὰ πάντα ἀσκοῦντα διοίκησιν, ὅπως ἡ ἀπονομὴ δικαιοσύνης ἀποτελῇ κυριολεκτικῶς πάθος δι' αὐτόν, πάθος τυφλὸν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ἐν συνδυασμῷ δὲ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου, εἰς τὰ περιθώρια τοῦ ὁποίου δέον νὰ κινούμεθα καὶ ὅστις νόμος ὑποτίθεται, ὅτι ἐξυπηρετεῖ τὸ δίκαιον καὶ γενικώτερον τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας.

6) Ἐὰν ἡ ἀνωτέρω ἀπαίτησις τοῦ δικαίου ἀφορᾷ τὸν οἱονδήποτε ἀσκοῦντα ἔργον διοικήσεως, ἰδιαιτέρως ἀφορᾷ τὸν ἐκπαιδευτικὸν Ἐπιθεωρητήν, δοθέντος, ὅτι οὗτος διοικεῖ ἀνθρώπους μορφωμένους ἱκανούς συνεπῶς, νὰ ἐκτιμήσουν ἀναλόγως τὰς πράξεις μας καὶ ἐν τῇ ἐκτιμήσει αὐτῶν νὰ δοκιμάσουν ἀνάλογα συναισθήματα, ἱκανὰ νὰ προωθήσουν τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἀντιθέτως!

Ἐπὶ πλέον ὁ ἐκπαιδευτικὸς Ἐπιθεωρητής, ὡς παιδαγωγός, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν παιδαγωγῶν, ἀσκεῖ συγχρόνως διὰ τῆς ποιότητος τῆς διοικήσεως καὶ ἀνάλογον ἀγωγὴν τ.ἔ., ἐὰν ἡ διοίκησις εἶναι χρηστή, διδάσκομεν εἰς τοὺς ἀναμορφωτὰς τῆς σήμερον καὶ αὔριον κοινωνίας τὴν ἀλήθειαν, δικαιοσύνην, ἠθικὴν κ.λ.π., ἐνισχύοντες οὕτω καὶ τὸ κῦρος καὶ τὸ ἀξίωμα ἡμῶν. Καὶ ἀντιθέτως διδάσκομεν τὸ ψεῦδος, τὴν ἀνηθικότητα, τὴν παρανομίαν, τὴν ἀδικίαν, καταρρακώνοντες συγχρόνως καὶ τὸ ἡμέτερον ἀξίωμα καὶ κῦρος.

γ) Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ διοικητικοῦ μας ἔργου δοκιμάζομεν ἀναποφεύκτως καὶ ἀντιδράσεις, αἵτινες ἀντιδράσεις εἶναι κατ' εὐθεῖαν μὲν ἀνάλογοι πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς δράσεως τοῦ διοικοῦντος, τοῦ θέλοντος νὰ βαδίζῃ τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, τῆς συνειδήσεως, τοῦ νόμου καὶ τοῦ γενικωτέρου συμφέροντος, κατ' ἀντίστροφον δὲ ἀνάλογοι πρὸς τὸ ποιὸν τῆς Πολιτείας καὶ Κοινωνίας, τ.ἔ. ὅσον περισσότερον ἡ Πολιτεία τυγχάνει εὔνομος καὶ χρηστή καὶ ἡ Κοινωνία μορφωμένη καὶ πεπολιτισμένη, τόσον ὀλιγώτερον ὁ καλὸς ὑπάλληλος δοκιμάζει ἀδίκους ἀντιδράσεις καὶ τοὐναντίον.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω αἰτίαν εὑρίσκομεν τὸν λόγον τοῦ ὅτι οἱ τίμιοι καὶ εὐσυνείδητοι ὑπάλληλοι σπανίως ἐκτιμῶνται παρ' ἡμῖν ἀναλόγως, οὐδ' ἐκεῖθεν ἀτυχῶς, ἀφ' ὅπου θὰ ἔδει νὰ εὕρουν κατανόησιν, στήριγμα, προστασίαν, ἀναγνώρισιν καὶ πνοὴν ἀνωτέραν.

Εἰδικῶς δὲ προκειμένου περὶ Ἐπιθεωρητῶν τῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως αἱ ἀνωτέρω δυσκολίαι ἐμφανίζονται ἔτι μεγαλύτεραι καὶ αἱ συνθῆκαι, ὑφ' ἃς ἀσκοῦν τὸ ἔργον των ἔτι δυσμενέστεραι, διότι οἱ διοικούμενοι εἶναι πάρα πολλοί, μὲ ἀναλόγους ἀξιώσεις ἄλλοτε δικαίας καὶ ἄλλοτε παραλόγους, πιστευομένας ὅμως συνήθως ὡς δικαίας ἐκ τῆς ὑποβολῆς, ὑφ' ἧς καταλαμβάνονται οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος.

Ἰδιαιτέραν δὲ δυσκολίαν δοκιμάζουν κατὰ τὴν τοποθέτησιν καὶ μετάθεσιν, δοθέντος, ὅτι οἱ διοικούμενοι ὑπηρετοῦν εἰς τὰ πλέον ἀπόμερα σημεῖα τῆς Χώρας μας καὶ ὑπὸ τοὺς δυσμενεστέρους ὅρους διαβιώσεως, ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς ἄλλους δημοσίους ὑπαλλήλους.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὑπάρχει καὶ τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας, ποὺ ἐπιβάλλει ἄνευ διακρίσεως νὰ λειτουργήσουν ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ ὁ νόμος, ὅστις ἔρχεται νὰ προστατεύσῃ τὸ συμφέρον τοῦτο.

Οὕτω δημιουργεῖται ἡ γνωστὴ διελκυστίνδα ἀφ' ἑνὸς ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων νὰ βελτιώσουν τὴν θέσιν των καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ μέρους τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐφαρμόζῃ τὸν νόμον καὶ ἐξυπηρετῇ τὸ συμφέρον τοῦ Σχολείου.

Καὶ εἶναι ἐπίσης γνωστόν, ὅτι τὴν διελκυστίνδα δὲν τὴν τραβοῦν ἐκεῖθεν οἱ καλοὶ καὶ εὐσυνείδητοι διδ)λοι, ἀλλὰ οἱ ἔχοντες μειωμένον τὸν συναίσθημα τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς εὐθύνης των ἔναντι τοῦ ἱεροῦ ἔργου των.

Τὸ ἀποκαρδιωτικὸν τοῦτο φαινόμενον ἐμφανίζεται κυρίως, καὶ δὴ μεταξὺ τῶν διδ)σσῶν, ἀπὸ τοῦ τελευταίου πολέμου καὶ τῶν μετέπειτα ἀνωμαλιῶν. Οὗτοι λοιπὸν δὲν καταφεύγουν εἰς νόμιμα μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν, ἀλλὰ προσφεύγουν συνήθως εἰς πλάγια τοιαῦτα καὶ ἐνοχλοῦν διαρκῶς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας καὶ πρόσωπα καὶ δὴ εἰς πᾶσαν πολιτικὴν κατάστασιν, ὅταν καταφεύγουν εἰς τὴν πολιτικήν, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ συνηθέστερον... Ὅσον δὲ παράλογον ἐμφανίζεται τὸ αἴτημά των οὐσιαστικῶς καὶ τυπικῶς, τόσον ἐνοχλητικώτεροι καθίστανται ἔναντι πάσης ὑπηρεσίας, μηδὲ τῆς Ὑγειονομικῆς ἐξαιρουμένης πρὸς ἣν συνηθέστατα καταφεύγουν, μετὰ πᾶσαν ἄλλην ἀποτυχίαν...

Καὶ εἶναι ἀκόμη γνωστόν, ὅτι μεταξὺ τῶν ὀχλούντων καὶ καταφευγόντων εἰς τοιούτου εἴδους μέσα δὲν εἶναι μόνον οἱ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπιδιώκοντες βελτίωσιν τόπου ἐργασίας, προαγωγὴν (κατ' ἐκλογὴν δέβαια) κλπ., ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιδιώκοντες παρ' ἀξίαν νὰ περιβληθῶσιν ἠθικὰ ἀξιώματα, π.χ. νὰ διορισθοῦν ἀναπληρωταὶ Ἐπιθεωρητῶν, μέλη τῶν ΠΥΣΣΕ, κλπ.

Τὴν ἀνωτέρω κατάστασιν τῶν πιέσεων ἀτυχῶς — πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ τοῦτο — δὲν δύνανται πάντες ἐκ τῶν Ἐπιθεωρητῶν μας νὰ ἀντιμετωπίσουν μὲ ἀνάλογον ψυχικὸν σθένος, μὴ ὀκνοῦντες οὗτοι νὰ συνθηκολογήσουν, μὲ τὴν συνείδησίν των, ἵνα μὴ δημιουργήσουν δύσκολον κατάστασιν, ἥτις θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς δύναται νὰ τοὺς βλάψῃ, ἔστω καὶ διὰ μιᾶς δυσμενοῦς μεταθέσεως, κατὰ τὰ γνωστὰ καὶ εἰωθότα...

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω δεύτερον βασικὸν ἐπίσης στοιχεῖον τῆς προσωπικότητος τοῦ παντὸς διοικοῦντος εἶναι τὸ ψυχικὸν σθένος, μεθ' οὗ εἶναι ὑποχρεωμένος σταθερῶς νὰ ἀντιτάσσῃ τὸ ὄχι εἰς πᾶσαν ἀξίωσιν παράνομον καὶ παράλογον.

Ἄλλως ὁ ὑποχωρῶν εἴτε πρὸ τῶν παντοίων πιέσεων, εἴτε πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φήμην τοῦ δῆθεν «καλοῦ» ἔναντι τῶν ὑφισταμένων του, μὲ τὸ πρόσχημα πάντοτε τῆς ἐπιεικείας, συντελεῖ εἰς τὴν ἐξάρθρωσιν τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ καταβαράθρωσιν τοῦ ὑ-

πηρεσιακοῦ συμφέροντος, δσον καὶ τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιείκεια, ἡ καλῶς ἐννοουμένη ἐπιείκεισ, ἐπιβάλλεται βεβαίως, ἀλλ' ἐ ν μ έ τ ρ ῳ !. Πέραν τούτου ἀποβαίνει ἀναμφισβητήτως ἐπιζημία. «Καλός» διὰ τὴν κρίσιν τοῦ πλήθους οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος, ἂς μᾶς ἐνδιαφέρη, ἐφόσον προέρχεται ἀπὸ τιμίους καὶ εὐσυνειδήτους Ἕλληνας καὶ δυναμένους νὰ κρίνουν τὸ ἔργον μας, τοὺς ἐπαΐοντας . . .

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἑξῆς ἐρώτημα:

Καλὰ ἐκεῖ, ἔνθα ὁ νόμος σαφῶς, συγκεκριμένως καὶ ρητῶς διαγράφει καὶ καθορίζει τὴν ἐνδεικνυομένην ἐνέργειαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Εἰς ἃς ὅμως περιπτώσεις ἐκ τοῦ νόμου δίδονται γενικαὶ γραμμαὶ καὶ κατευθύνσεις, τοῦ οὐσιαστικοῦ περιεχομένου μέλλοντος νὰ λάβῃ σάρκα καὶ ὀστᾶ ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ποῖον μέτρον γενικῶς δέον νὰ τηρηθῇ κατὰ τὴν οἰκείαν κρίσιν του;

Καὶ συγκεκριμένως, προκειμένου π.χ. περὶ κρίσεως ἀξιοποίνων πράξεων καὶ ἐπιβολῆς ἀναλόγων κυρώσεων τ.ἔ. ἐπὶ πειθαρχικῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ὁ νόμος γενικὰ διαγράμματα χαράσσει, μὴ δυνάμενος δι' ἑκάστην εἰδικὴν περίπτωσιν νὰ καθορίζῃ καὶ εἰδικὴν ποινήν, ποῖον μέτρον θὰ ἰσχύσῃ ἐκ μέρους τοῦ δικαστοῦ;

Πιστεύομεν, καὶ τὴν πίστιν μας αὐτὴν τὴν ἐβραιώνει 25ετὴς περίπου ὑπηρεσία μας ὡς Ἐπιθεωρητοῦ, ὅτι καὶ ἐν προκειμένῳ ἰσχύει ὁ χρυσοῦς κανὼν τῶν ἀθανάτων προγόνων μας: «Μηδὲν ἄγαν», δστις κανὼν ἀντιστοιχεῖ κατ' πρὸς τὴν νόμιμον καὶ λογικὴν ἐπιείκειαν.

Κυρίως πᾶσα πρᾶξις δέον νὰ κρίνεται ἀναλόγως, οὐ μόνον μὲ τὸ εἶδος αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα περιστατικά, ἅτινα περιστατικὰ καθιστοῦν ἔτι εἰδικὴν τὴν περίπτωσιν παραπτώματος.

Κυρίως δέον νὰ εἴμεθα ἀμείλικτοι πρὸ τοῦ ψεύδους καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀτιμωτικῶν πράξεων, ἀπάτη, πλαστογραφία, κλοπή, ὑπεξαίρεσις, ἀπιστία, συκοφαντικὴ δυσφήμησις, ἔγκλημα κατὰ τῶν ἠθῶν κλπ., ὡς ἐνδείκνυται ἔναντι παντὸς ὑπαλλήλου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ.

Συνοψίζοντες τὰ ἀνωτέρω ἀποφαινόμεθα ὡς ἀκολούθως:

1) Ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος Ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὁ ἱκανὸς νὰ προάγῃ τὸ συμφέρον τοῦ σχολείου καὶ νὰ δημιουργῇ πραγματικὰς ἐκπαιδευτικὰς καταστάσεις κλπ., ἐκτὸς τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἀνεπιλήπτου κοινωνικῆς ἐμφανίσεώς του καὶ ἄλλων προσόντων, φιλοπονίας, δραστηριότητος, κλπ., δέον νὰ συγκεντρώνῃ ἀπαραιτήτως πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὅλου ἔργου του καὶ τὰ ἀκόλουθα οὐσιώδη καὶ βασικὰ προτερήματα.

α) Μάθησιν ἐγκυκλοπαιδικὴν καὶ ἰδίᾳ Παιδαγωγικὴν σπουδαίαν.

β) Νὰ εἶναι κάτοχος τῆς σχολικῆς πράξεως καὶ τέχνης, ἱκανὸς δὲ νὰ παραμερίζῃ ἐν ἀνάγκῃ τὸν διδάσκοντα καὶ ἀναλαμβάνῃ ὁ ἴδιος ὑποδειγματικῶς τὸ διδακτικὸν ἔργον.

γ) Νὰ εἶναι τυφλὸν ὄργανον τῆς Σ υ ν ε ι δ ή σ ε ώ ς τ ο υ, τ ο ῦ Ν ό μ ο υ κ α ὶ τ ῆ ς Δ ι κ α ι ο σ ύ ν η ς.

δ) Νὰ ἔχῃ ἀμέτρητον ψ υ χ ι κ ὸ ν σ θ έ ν ο ς, ἀναδεικνυόμενος ἐν ἀνάγκῃ καὶ μαχητικός, ὅπως ἀντιδρᾷ κατὰ πάσης ὁποδενδήποτε πιέσεως, διαβολῆς, συκοφαντίας, ἀτιμίας κλπ.

ε) Ὡς μέτρον τῶν σκέψεων, ἰδεῶν καὶ πράξεών του, ἂς ἔχῃ τὸν χρυσοῦν κανόνα: «Μεσότης ἀρετή», «Μηδὲν ἄγαν», κλπ.

στ) Ἂς ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν πάντοτε, ὅτι τὴν ἐκτίμησιν τῆς ποιότητος καὶ ἀξίας τοῦ ἔργου του θὰ τὴν εὕρῃ κυρίως εἰς τὴν Συνείδησίν του, σπανίως δὲ ἔναντι τῶν ἐντεταλμένων νὰ τὸν κρίνουν . . .

Ὅτι τὸ ἔργον του πᾶν ἄλλο ἢ κοινόν, σύνηθες καὶ εὔκολον εἶναι, ὅπως δὲν εἶναι καὶ ἐκ τῶν ἁπλουστέρων, ἀλλὰ τῶν πολυσχιδεστέρων: Ἐκπαιδευτικόν, ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει κατὰ πρῶτον λόγον, ἀλλὰ καὶ κοινωνιολογικόν, δικαστικόν, οἰκονομολογικόν, (διδακτήρια; Μαθ. Συσσίτια καὶ Ἐξοχαί, φορολογικά), κλπ.

Ὅτι συνεπῶς ἀποτελεῖ αὐτόχρημα Μικρὸν Γολγοθᾶν, τὸν ὁποῖον προώρισται νὰ ἀναβοῦν μόνον οἱ διαθέτοντες βαθεῖαν, μέχρι αὐτοθυσίας, τὴν πίστιν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σχολείου, οἱ πραγματικῶς προνομιοῦχοι ἐκ φύσεως, ἐξ ἀγωγῆς, μαθήσεως καὶ τέχνης καὶ γενικῶς οἱ ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἐπιθεωρηταί.

Πρὸς τοιούτους καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν: «Δ ε ῦ τ ε ο ἱ π ι σ τ ο ί».

Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Θεὸς ἐστὶ νοῦς, ὃς τὰ πάντα διεκόσμησεν. Ἀναξαγόρας

Πᾶν τὸ κινούμενον ἐξ ἑτέρου κινεῖται. Κἀκεῖνο τίς; Δεῖ γὰρ τὸ πρῶτον κινοῦν ἀκίνητον εἶναι. Ἀριστοτέλης

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΩΡΟΛΟΓΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΝΥΚΤΕΡΙΝΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

(Σημείωσις. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἐκπονηθὲν ἀρχικῶς παρὰ τοῦ ὑποφαινομένου ὡς Ἐπιθεωρητοῦ Δημ. Σχολείων Βοιωτίας ἐν ἔτει 1948 καὶ ἐφαρμοσθὲν ἐν τῇ ἱδρυθείσῃ Δημοτικῇ Νυκτερινῇ Σχολῇ Λεβαδείας ὑπεβλήθη πρὸς κρίσιν εἰς τὸ ΚΓΔΣΕ, ὅπου διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 58)13-5-48 πράξεως αὐτοῦ, ἀπεφάνθη, ὅτι ἐτὸ ΚΓΔΣΕ δὲν ἔχει νὰ εἴπῃ τι ἀφῆνον Ἐπιθεωρητὴν καὶ διδ)λους νὰ ἐφαρμόσωσιν αὐτὸ ὅσῳ τὸ δυνατὸν εὐρύτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, τοὺς πραγματικοὺς ὅρους ἐργασίας αὐτῶν»).

Α΄. Βασικαὶ κατευθύνσεις

Προτάσσομεν τὰς ἑπομένας βασικὰς κατευθύνσεις, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ προσπάθειαι καταρτίσεως, «ἐν σχεδίῳ» Ἀναλυτικοῦ Ὡρολογίου Προγράμματος Νυκτερινῶν Σχολείων.

Τὸ ἄρθρον 12 ἔδαφ. 1 καὶ 3 τοῦ Ν. 4397) 29 «περὶ Στοιχειώδους Ἐκπ)σεως» ὁρίζει τὰ ἑξῆς :

1. Σκοπὸς τῶν Νυκτερινῶν Σχολείων εἶναι ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ τῶν ὑπερβάντων τὴν νόμιμον πρὸς φοίτησιν εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἡλικίαν, ἡ ὑποβοήθησις τῆς γλωσσικῆς ἀναπτύξεως τῶν Ξενοφώνων καὶ ἡ παροχὴ εἰς τούτους στοιχείων μορφώσεως ἐκ τῆς συγχρόνου ζωῆς τοῦ Ἔθνους.

Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ὑπ' ἀριθμ. 51643) 1949 Ὁδηγητικὴ ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἀναλύει καὶ ἐντοπίζει διὰ τῶν ἑπομένων:

Κύριος σκοπὸς τῶν Νυκτερινῶν Σχολῶν δέον νὰ θεωρῆται πρὸς τὸν παρὸν ἡ ἐκμάθησις Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς εἰς τοὺς εἰς αὐτὰς φοιτῶντας ἀγραμμάτους καὶ ἡ ἄσκησις αὐτῶν εἰς πρακτικὰς ἀσκήσεις ἐπὶ τῆς Ἀριθμητικῆς, χρησίμους διὰ τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζωὴν αὐτῶν.

Παραλλήλως δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐφ' ὅσον τὰ μέσα ἐπιτρέπουν, δέον νὰ ἐπιδιώκηται ἡ παροχὴ καὶ ἄλλων ἀνωτέρων καὶ πλέον ποικίλων γνώσεων.

2. Εἰς τὰς Νυκτερινὰς Σχολὰς διδάσκεται Ἀνάγνωσις, Γραφή, Ἀριθμητική, Ἐρμηνεία τῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων Εὐαγγελίων καὶ πράξεων τῶν Ἀποστόλων, Ἐθνικὴ Ἱστορία, Γεωγραφία καὶ παρέχονται στοιχειώδεις ἐπαγγελματικαὶ γνώσεις ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν.

Β΄ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΩΡΟΛΟΓΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΝΥΚΤΕΡΙΝΩΝ ΣΧΟΛΩΝ.

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τάς, ὡς ἄνω, βασικὰς κατευθύνσεις τῶν κειμένων σχετικῶν διατάξεων ὡς καὶ εἰδικὰς ὁδηγίας τοῦ Ἐκπ)κοῦ Συμβουλίου κοινοποιηθείσας δι' ὑπ' ἀριθμ. 81705)45 ἐγκυκλίου Ὑπ. Παιδείας ὁρίζομεν, κατὰ τὴν κρίσιν μας, τὰ ἑπόμενα, ἐπέχοντα θέσιν ἐσχεδίου Ἀναλυτικοῦ καὶ Ὡρολογίου Προγράμματος, οἱασδήποτε Νυκτερινῆς Σχολῆς (Δημοσίας ἢ Δημοτικῆς ἢ Ν.Π.Δ.Δ. ἢ Ἰδιωτικῆς) ἐν προσαρμογῇ πρὸς τὰς ἑκασταχοῦ τοπικὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκας.

1. ΚΑΤΩΤΕΡΟΝ ΤΜΗΜΑ

Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει μαθητὰς ἡλικίας ἄνω τῶν 14 ἐτῶν, τελείως ἀναλφαβήτους, εἰς μίαν ὁμάδα ἢ καὶ μαθητὰς ἡλικίας διακόψαντας τὴν φοίτησιν ἐκ τῆς Α' ἢ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου, κατατασσομένους τοὺς τοιούτους εἰς δευτέραν ὁμάδα.

Σύνολον ὡρῶν ἐργασίας ἑβδομαδιαίως 7.30' (ἤτοι ὧραι 1½ καθ' ἑσπέραν ἑκάστης ἡμέρας πλὴν Σαββάτου).

1. ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ. Ὧραι διδ)λίας ἑβδομαδιαίως 5.

Συστηματικὴ διδασκαλία τῆς πρώτης Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς ἐπὶ τῇ βάσει καὶ χρήσει Ἀλφαβηταρίου Α' Δημοτικοῦ. Σκοπὸς ἡ ἐκμάθησις Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς κατὰ λέξιν, κατὰ φράσεις καὶ βραχείας προτάσεις δι' ἐπιμόνου διδ)λίας καὶ ἀσκήσεως. Γραφὴ ὀνοματεπωνύμου. Ἄσκησις εἰς γραφὴν σημειώσεων ἐπὶ στοιχειωδεστάτων ἀναγκῶν τοῦ πρακτικοῦ βίου.

2. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ. Ἑβδομαδιαίως ὧραι 2 εἰς 4 ἡμιώρια (4)2).

Ἔννοια καὶ ἀνάλυσις, σύνθεσις, καὶ γραφὴ τῶν ἀριθμῶν α) 1-10 β) 10-100 καὶ γ) 100—1000. Σχηματισμὸς ἀριθμητικῶν σειρῶν. Βασικὴ προϋπόθεσις ἡ πλήρης κατανόησις σειρῶν 1—10 καὶ 10—100.

Πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις εἰς τὰς ἀριθμητικὰς σειρὰς 1—10, 10—100 καὶ 100—1000.

Γραπτὴ καὶ ἀπὸ μνήμης ἐκτέλεσις πράξεων ἐπὶ συγκεκριμένων προβλημάτων καὶ ἐπὶ ἀφηρημένων ἀριθμητικῶν ἀσκήσεων.

3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ-ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙ ΩΡΑΙ.

Ἁπλῆ διδ)λία δι' ἐπαγωγοῦ, παραστατικῆς διηγήσεως συναισθηματικοῦ τόνου θρησκευτικῶν καὶ Ἱστορικῶν γεγονότων ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἰδίως Θρησκευτικῶν ἢ Ἐθνικῶν ἑορτῶν καὶ κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῆς ἑπομένης φρονηματιστικῆς ὕλης.

α) Θρησκευτικοῦ κύκλου. Προσευχαὶ πρὸ τοῦ ὕπνου, μετὰ τὴν ἔγερσιν καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς καθημερινῆς ἐργασίας. Ἅγιος ὁ Θεός — Πάτερ ἡμῶν. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου. Ἄλλα θαύματα. Παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου

νιοῦ. Τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτου καὶ τοῦ ἄφρονος πλουσίου. Σταύρωσις καὶ Πάθη τοῦ Χριστοῦ. Ἀνάστασις καὶ Ἀνάληψις.

β) ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ. Ἡ Ἀρχαία Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες — Πέρσαι — Πόλεμοι Περσῶν πρὸς ὑποδούλωσιν καὶ καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἐθνικοὶ Ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Ρωμαῖοι, ὑποδούλωσις εἰς Ρωμαίους καὶ συγχρόνως ἐθνικὴ ἀναγέννησις διὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Πόλεμοι πρὸς διαφόρους βαρβάρους καὶ δὴ πρὸς Σλαύους καὶ Βουλγάρους. Τοῦρκοι — Τουρκικὴ Δουλεία. Ἀγῶνες Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1821. Ἀπελευθέρωσις. Ἡ Ἐθνικὴ ἑορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου. Ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος — Νεώτεροι πόλεμοι ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ διατηρήσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐθνικῆς ἀκεραιότητος. (1912—13, 1918—22, 1940—49).

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Δὲν πρόκειται περὶ συστηματικῆς διδασκαλίας ἱστορικῆς ὕλης ἀλλὰ περὶ γενικωτάτων ἱστορικῶν γραμμῶν μὲ σκοπὸν νὰ αἰσθανθοῦν τὴν μακρὰν ἀλληλουχίαν ἱστορικῶν γεγονότων εἰς τὴν μακραίωνα διαδρομὴν τῆς ἀθανάτου Ἑλληνικῆς Φυλῆς, νὰ τονωθῇ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῆς φιλοπατρίας καὶ νὰ ἐξαρθῇ ἡ διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ τῶν ποικιλωνύμων βαρβάρων ἐθνικὴ προσπάθεια πρὸς διατήρησιν τῆς Ἐλευθερίας καὶ πρὸς ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν.

ΙΙ. ΜΕΣΑΙΟΝ ΤΜΗΜΑ

Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει ἐνηλίκους μαθητὰς ἄνω τῶν 14 ἐτῶν ἐκ τῶν μὴ συμπληρωσάντων τὴν ἓξετῆ βασικὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Δημοτικῷ Σχολείῳ καὶ ἰδίως ἐκ τῶν διακοψάντων τὴν φοίτησιν πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐκ τῆς Γ! ἢ Δ! τάξεως Δημοτικοῦ. Κατατάσσονται εἰς μίαν ὁμάδα.

Σύνολον ὡρῶν ἑβδομαδιαίας ἐργασίας 7.30. (ἤτοι 1.30 ὥραι καθ' ἑσπέραν ἑκάστης ἡμέρας πλὴν Σαββάτου).

1. ΕΛΛΗΝΙΚΑ. Ὥραι διδασκαλίας ἑβδομαδιαίως 4 ἤτοι:

α) ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ. Ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ Βιβλίου Γ! ἢ Δ! τάξεων Δημοτικοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν καλλιεργείας ἀπταίστου ἀναγνώσεως τεμαχίου ἐν συνεχεῖ λόγῳ, μὲ προσπάθειαν ἀσκήσεως εἰς τὴν κατ' ἔννοιαν ἀνάγνωσιν, κατανόησιν, ἐλευθέραν ἀπόδοσιν καὶ κριτικὴν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγινωσκομένων (Ὥραι ἑβδομαδιαίως 5)2 = 5 ἡμιώρια).

β) ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ καὶ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ τῆς Δημοτικῆς ἐξ ἀφορμῆς παρατηρήσεων τοῦ καθ' ἑκάστην ἀναγινωσκομένου τεμαχίου ἐκ 5—6 σειρῶν. (Διάκρισις συμφώνων, φωνηέντων. Τόνοι καὶ τονισμός. Τὰ 10 μέρη τοῦ λόγου. Οὐσιαστικά, ἐπίθετα ρήματα κ.λ.π.). (Ὥραι ἑβδομαδιαίως 4)4 ἤτοι, ἀνὰ ἓν τέταρτον εἰς τὸ μάθημα ἀναγνώσεως ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐπ' αὐτοῦ.).

γ) ΕΚΘΕΣΕΙΣ. Γραφὴ ἐκθέσεων κατ' οἶκον καὶ κριτικὴ τούτων ἐν τῷ Σχολείῳ. Ἐκλογὴ θεμάτων ἐλευθέρων ἐκ τοῦ κύκλου τῆς ἐμπειρίας καὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τῆς καθημερινῆς ζωῆς; καὶ ἐργασίας ἑκάστου νυκτερινοῦ μαθητοῦ. Τήρησις ἡμερολογίου καθημερινῆς ἐργασίας τοῦ πρακτικοῦ βίου. Γραφὴ ἐπιστολῶν (Ὥραι διδ) λίας ἑβδομαδιαίως ½).

2. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ. Ὥραι ἑβδομαδιαίας διδ) λίας 4)2 = 4 ἡμιώρια.

α) ΕΠΑΝΑΛΗΨΕΙΣ, ἐννοίας, ἀναλύσεως, συνθέσεως καὶ γραφῆς τῶν ἀριθμῶν 1—1000 (1—100, 10—100, 100—1000).

β) Αἱ ἐπ' αὐτῶν πράξεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως.

γ) Αἱ ἐπ' αὐτῶν πράξεις πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως. Ἡ Προπαίδεια Πολ)σμοῦ.

δ) Οἱ πολυψήφιοι πέραν τοῦ 1000 ἀκέραιοι ἀριθμοὶ κατὰ 10.000 καὶ 100.000 μέχρις 1 δισεκατομμυρίου κ.λ.π.

ε) Αἱ ἐπ' αὐτῶν 4 πράξεις, Προβλήματα, ἀσκήσεις.

στ) Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ ἐπὶ τοῦ μέτρου καὶ τῶν ὑποδιαιρέσεών του καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν πράξεις (πρακτικῶς).

ζ) Οἱ συμμιγεῖς τῆς ὁκᾶς καὶ τοῦ πήχεως (πρακτικῶς).

3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ-ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ. Ὥραι ἑβδ. διξ. 1)2.

α) ΕΚ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ. Ὡς εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα μὲ συμπήρωσιν διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας βίου ἑορταζομένων Ἁγίων (εὐκαιριακῶς).

β) ΕΚ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ. Ὡς εἰς τὸν κατώτερον κύκλον μὲ ἐπιλογὴν διδακτέων αὐτοτελῶν Ἱστορικῶν Ἐθνικῶν προσωπικοτήτων ἢ γεγονότων, (ἤτοι λ.χ. Μιλτιάδης καὶ ἡ Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, ἡ ἐν Σαλαμῖνι Ναυμαχία, αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Περικλέους, ἡ Μακεδονία καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ Μ. Κων)τῖνος, ὁ Ἡράκλειος, ὁ Κων)τῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Κων)πόλεως, οἱ Κλέφτες καὶ οἱ ἁρματωλοί, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Διάκος, ὁ Ἀνδροῦτσος, κ.λ.π.) ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν γεγονότων τῆς συγχρόνου Ἱστορίας. Ἐθνικὸς Φρονηματισμός, ἐξύψωσις τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Ἡ Σημαία καὶ τὸ Σύμβολον τῆς Πατρίδος.

4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ. Ὥραι ἑβδομ. διδ. 2)2.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην περιλαμβάνομεν σειρὰν ἐπικαίρων αὐτοτελῶν θεμάτων ἐγκυκλοπαιδικῆς ὕλης μὲ βάσιν τὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἤτοι μὲ γνώσεις σχετικὰς ἐκ τῶν Φυσικοϊστορικῶν μαθημάτων, Ὑγιεινῆς καὶ Πατριδογνωστικῆς Γεωγραφίας, ὡς ἔπονται:

α) ΕΚ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Οἰκιακὰ ζῶα καὶ πτηνά. Σημασία τούτων διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἴδιόν του συμφέρον διὰ τὴν κατάλληλον συντήρησιν, διατροφὴν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν χρησιμωτέρων καὶ κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν. Οἰκόσιτος κτηνοτροφία. Πτηνοτροφία καὶ κονικλοτροφία. Ἡ μέλισσα. Ὁ Μεταξοσκώληξ. Οἰκιακὴ λαχανοκομία. Τὰ κυριώτερα λαχανικά. Χρησιμότης Λαχανοκήπου. Πρακτικὴ δενδροκομία καὶ ἀμπελουργία. Διδασκαλία συστηματικὴ σίτου, βάμβακος, ἀμπέλου, ἐλαίας καὶ γεωμήλων.

β) ΕΚ ΤΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ. Ἡ ὑγιεινὴ τοῦ σώ-

ματος καὶ ἡ σημασία τῆς καθαριότητος. Αἱ 5 αἰσθήσεις καὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα. Ὑγιεινὴ αὐτῶν, ὑγιεινὴ κατοικίας. Προφυλάξεις ἀπὸ λοιμώδη νοσήματα. Ὑγιεινὴ διατροφή. Πρῶται βοήθειαι εἰς ἀτυχήματα. Ὑγιεινὰ παραγγέλματα.

Ἰδιαιτέρως διὰ τὰ τμήματα θηλέων: στοιχειώδεις τινὲς γνώσεις ὑγιεινῆς διαίτης, οἰκοκυρικῆς, βρεφοκομίας καὶ νοσηλευτικῆς ἐπὶ τῇ βάσει ἁπλῶν βοηθημάτων ἐκ σχετικῶν βιβλίων.

γ) ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ. Ἡ ἰδιαιτέρα Πατρίς, ὁ Νομός, ἡ εὐρυτέρα Χώρα (λ.χ. Θεσσαλία) ὡς Φυσικοοικονομικὴ Γεωγραφικὴ περιοχή. Ἡ Ἑλλάς. Ἡ ὅλη Ἑλλὰς ἐν ἐπισκοπήσει ἐπὶ τοῦ Γεωγραφικοῦ χάρτου. Αἱ Ἀθῆναι. Κυριώτεραι καὶ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ περιοχὰς (λ.χ. εἰς τὴν Ἤπειρον — Ἰωάννινα — Ἄρτα —Πρέβεζα. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν: Βόλος —Λάρισα — Τρίκκαλα κ.λ.π.) Τὰ κυριώτερα προϊόντα κατὰ μεγάλας Γεωγραφικὰς περιοχάς. Ἐμπορικὰ ταξίδια πρὸς προμήθειαν εἰδῶν παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως.

ΙΙΙ. ΑΝΩΤΕΡΟΝ ΤΜΗΜΑ

Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει ἐνηλίκους ἄνω 14 ἐτῶν ἐκ τῶν παρακολουθησάντων τὰ μαθήματα τοῦ μεσαίου τμήματος (ἤτοι διανύοντας τὸ 6! ἔτος Νυκτερινῆς Σχολῆς) ἢ ἐκ τῶν διακοψάντων καὶ μὴ συμπληρωσάντων τὴν ἓξετῆ Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν, δυνάμενον νὰ ἐπωνομασθῇ καὶ ὡς τμῆμα Λαϊκῆς Μορφώσεως.

Σύνολον ἑβδομαδιαίας ἐργασίας 7.30 ὡρῶν. (Ἤτοι 1.30 ὥραν καθ' ἑσπέραν ἑκάστης ἡμέρας, πλὴν Σαββάτου).

1. ΕΛΛΗΝΙΚΑ. Ὧραι ἑβδομαδιαίας διδ. 4.

α) ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ. Ὀρθογραφικαὶ ἀσκήσεις καὶ στοιχεῖα Γραμματικῆς, ὡς εἰς μεσαῖον τμῆμα μὲ ἔκδηλον προσπάθειαν κτήσεως δεξιότητος εὐχεροῦς ἀναγνώσεως κεφαλαίων ἐξ Ἀναγνωστικοῦ Ε! ἢ ΣΤ! τάξεως καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων βιβλίων ἐγκυκλοπαιδικῆς ἢ φρονηματιστικῆς ὕλης ἐκ Σχολικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Νυκτερινῆς Σχολῆς.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ὑπῆρχον βιβλία ὠφέλιμα, ὡς ἐκεῖνα τῆς σειρᾶς τοῦ Συλλόγου Ὠφελίμων Βιβλίων. Ἐπίσης καὶ ἡ σειρὰ τῶν Ἐκδόσεων τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας κ.λ.π.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἀναγινώσκειν καὶ κατανοεῖν τὸ περιεχόμενον πρὸς κτῆσιν τῆς δεξιότητος τοῦ ἀντλεῖν γνώσεις ἐκ τῶν βιβλίων. Παράλληλος ὀργάνωσις Λαϊκῶν Ἀναγνωστηρίων, Κοινοτικῶν ἢ Δημοτικῶν Βιβλιοθηκῶν (ὧραι 3.)

β) Ἐκθέσεις ὁμοίως ὡς εἰς μεσαῖον τμῆμα μὲ ἐπίμονον ἄσκησιν εἰς σύνταξιν καὶ γραφὴν ἐπιστολῶν, αἰτήσεων πρὸς διαφόρους ἀρχὰς ἐπὶ συγκεκριμένων περιπτώσεων (ὧραι 2)2).

δ) Δεκαδικοὶ καὶ συμμιγεῖς ἐκ τοῦ πρακτικοῦ βίου.

γ) Κλάσματα καὶ πράξεις ἐπ' αὐτῶν. Τὰ κυριώτερα χρήσιμα διὰ τὸν πρακτικὸν Βίον.

δ) Λύσις προβλημάτων δι' ἀναγωγῆς εἰς τὴν μονάδα καὶ ἁπλῆς μεθόδου τῶν τριῶν.

ε) Προβλήματα ποσοστῶν (κέρδους καὶ ζημίας κ.λ.π.).

στ) Προβλήματα εὑρέσεως τόκου, μερισμοῦ καὶ ἑταιρείας.

Κυρία πηγὴ ἀντλήσεως προβλημάτων ὁ καθ' ἡμέραν πρακτικὸς βίος καὶ τὰ ἐπαγγέλματα τῶν νυκτερινῶν μαθητῶν. Αἱ ἀνάγκαι τούτων. Προβολὴ πραγματικῶν «ζωντανῶν» προβλημάτων τῆς ζωῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἁπλᾶ καὶ πρακτικὰ προβλήματα τῆς Ζωῆς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς.

3. ΦΡΟΝΗΜΑΤΙΣΤΙΚΑ. Ὧραι ἑβδομαδιαίας διδ)λίας 2)2.

α) Ἐκ τοῦ Θρησκευτικοῦ κύκλου 1) Ἐπιλογὴ θεμάτων ἐκ τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν περικοπῶν. Ἑρμηνεία καὶ ἀνάπτυξις αὐτῶν. Ἠθικὰ πορίσματα καὶ ἠθικοθρησκευτικαὶ διδαχαί. 2) Τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τοῦ ἐκχριστιανίσαντος τοὺς Ἕλληνας. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν, Θρίαμβος τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Οἱ Ἅγιοι, Βασίλειος, Γρηγόριος, Ἀθανάσιος, Γεώργιος, Δημήτριος.

3) Ἐκ τῆς Κατηχήσεως τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως (Τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν). Ὁ Δεκάλογος (Τί πρέπει νὰ πράττωμεν). Τὰ ἅγια Μυστήρια. Ἡ Κυριακὴ Προσευχή.

4) Ὁ ἐκκλησιασμός. Αἱ ἐκκλησίαι. Ἡ Θεία Λειτουργία. Τὸ Μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας.

(Κατάλληλον βοήθημα εἶναι καὶ τὸ βιβλίον μαθήματα Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς Πυρουνάκη καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις Βιβλιοπωλείου «Ζωῆς», Ἀποστολικῆς Διακονίας κ.λ.π.)

β) Ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Κύκλου. Ὡς εἰς τὸ μεσαῖον τμῆμα μὲ κυρίαν προσπάθειαν τὸ ἐθνικὸν φρονηματισμὸν καὶ τὴν τόνωσιν τοῦ συναισθήματος τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Πατρίδα Ἑλλάδα. Εἰδικώτερον:

1) Ἐκ τῆς Ἱστορικῆς Διδ)λίας ἐκ τῶν Ἀγώνων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους κατὰ τῶν Σλάβων, Βουλγάρων, Φράγκων, καὶ Τούρκων.

2) Ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως μὲ ἀφετηρίαν τὴν τοπικὴν Ἱστορίαν (π.χ. Λάμπρος Κατσώνης, Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος, Ἀθανάσιος Διάκος, Καραϊσκάκης καὶ Ἀράχωβαι. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. Ἡ πολιορκία καὶ τὸ ἔπος τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Φιλελληνισμὸς καὶ τὸ Ναυαρῖνον. Τὸ πρῶτον ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Βασίλειον. Ὁ Καποδίστριας.

3) Ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Οἱ πόλεμοι τοῦ 1912—13 πρὸς ἀπελευθέρωσιν ὑποδούλων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ ἡ Ἑλλὰς τοῦ Ἕβρου. Οἱ πόλεμοι 1940—41. Ἡ Κατοχή. Ἡ Ἐθνικὴ Ἀντίστασις, καὶ οἱ Ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Οἱ Ἀγῶνες κατὰ τοῦ Ξενοκινήτου Κομμουνιστοσυμμοριτισμοῦ 1946—1949.

4. Ἡ Ἐθνικὴ ἑορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου καὶ 28ης Ὀκτωβρίου. Ἡ Σημαία, τὸ Σύμβολον

τῆς Πατρίδος. Τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου.

5. Τὰ καθήκοντα τοῦ καλοῦ Ἕλληνος πολίτου πρὸς τὸ Κράτος. Τὸ πολίτευμά μας, ὁ Βασιλεύς.

4. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΑ. Ὧραι ἑβδομαδιαίως 1)2. Ὡς εἰς τὸ μεσαῖον τμῆμα κατ' ἐπιλογὴν καὶ ἐπέκτασιν εἰς ποιὸν καὶ ποσὸν ὕλης μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν παροχὴν χρησίμων γνώσεων διὰ τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Πρακτικοῦ Βίου. Ὅπου δυνατὸν ὀργανοῦται σειρὰ γεωργοκτηνοτροφικῶν μαθημάτων ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν γεωπόνων ἢ ἄλλων ὑπαλλήλων δασικῆς ὑπηρεσίας.

Ἐκ τῆς Γεωγραφίας ὀλίγα περὶ Εὐρώπης (ἰδίᾳ τὰ γειτονικὰ κράτη καὶ ἡ Ἀγγλία) καὶ περὶ Ἠπείρων (ἰδίως περὶ Ἀμερικῆς)'

ΕΙΔΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

I. Τό, ὡς ἄνω, Σχέδιον συνετάχθη μὲ βάσιν τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν σύνθεσιν Νυκτερινοῦ Σχολείου 3)ξίου τύπου, ἤτοι μὲ τρία τμήματα καὶ μὲ ἴδιον διδ)λον δι' ἕκαστον τμῆμα (κατώτερον, μεσαῖον καὶ ἀνώτερον).

II. Ἐπὶ περιπτώσεων 2)ξίου τύπου θὰ ἔχωμεν δύο διδ)λους μὲ δύο τμήματα, κατώτερον καὶ μεσαῖον ἢ κατώτερον καὶ ἀνώτερον ἢ μεσαῖον καὶ ἀνώτερον.

III. Ἐπὶ περιπτώσεων 1)ξίου τύπου θὰ ἔχωμεν ἕνα διδ)λον μὲ δύο τμήματα, ὁπότε θὰ ἐφαρμόζηται σύστημα ἐναλλασσομένης κυρίας καὶ σιωπηρᾶς ἐργασίας (ὡς ἐν 1)ξίοις Δημ. Σχολείοις) καὶ μὲ περιορισμὸν τῶν ὁλοκλήρων ὡρῶν Ἑλληνικῶν εἰς ἡμιώρια ἢ ἓν μόνον τμῆμα, κατώτερον (ἀναλφαβήτων) ἢ μεσαῖον ἢ ἀνώτερον (συμπληρώσεως γνώσεων).

IV. Ὅπου εἶναι δυνατὸν οἱ μαθηταὶ τοῦ Νυκτερινοῦ Σχολείου, κατὰ τὴν ἐλευθέραν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου ἢ Κυριακῆς ἀκροῶνται μαθημάτων Κατηχητικοῦ Σχολείου.

V. Πρὸς ἵδρυσιν ἰδίας Σχολ. Βιβλιοθήκης Νυκτερ. Σχολείου καὶ δὴ μὲ σκοπὸν τὸν ἐφοδιασμὸν δωρεὰν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν Νυκτερινῶν ἀπόρων μαθητῶν συνιστῶμεν τὴν συλλογὴν τῶν χρησιμοποιηθέντων Ἀναγνωστικῶν καὶ Βοηθητικῶν Βιβλίων παρὰ τῶν μαθητῶν τῶν ἡμερησίων Δημ. Σχολείων κατὰ τὸ τέλος ἑκάστου Σχολικοῦ, ἔτους.

VI. Τέλος, προσθέτομεν, ὅτι τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν εἶναι ἐλεύθερον νὰ τροποποιῇ ἢ συμπληρώνῃ (διὰ προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως ἢ καλυτέρας ἐπιλογῆς) τὸ ὑλικὸν τῶν διδακτέων γνώσεων δι' ἄρρενας καὶ θήλεις βάσει τῶν χαραχθεισῶν, διὰ τοῦ παρόντος σχεδίου, γενικῶν κατευθυντηρίων γραμμῶν.

Ἐν συνεχείᾳ παραθέτομεν καὶ

ΣΧΕΔΙΟΝ ΩΡΟΛΟΓΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΕΣΠΕΡΑΝ ΔΙΔ)ΛΙΑΣ

(3)ξίου Νυκτερινοῦ Σχολείου)

ΚΑΤΩΤΕΡΟΝ ΤΜΗΜΑ

6—7 καθ' ἑκάστην, πλὴν Σαββάτου,: ἀνάγνωσις καὶ γραφή.

7—7 1)2 Δευτέραν, Τρίτην, Τετάρτην, Πέμπτην,: Ἀριθμητική.

ΜΕΣΑΙΟΝ ΤΜΗΜΑ

6—6 1)2 καθ' ἑκάστην, πλὴν Σαββάτου: ἀνάγνωσις.

61)2—7 Δευτέραν, Τρίτην: Ὀρθογραφία καὶ γραμματικαὶ ἀσκήσεις. Τετάρτην, Πέμπτην, Παρασκευήν: Ἀριθμητική.

ΑΝΩΤΕΡΟΝ ΤΜΗΜΑ

6—6 1)2 καθ' ἑκάστην, πλὴν Σαββάτου: ἀνάγνωσις.

6 1)2—7 Δευτέραν: Ὀρθογραφία καὶ γραμματ. ἀσκήσεις. Τρίτην, Τετάρτην: Ἐκθέσεις. Πέμπτην, Παρασκευήν: Ἀριθμητική.

7—7 1)2 Δευτέρα, Τρίτην: Ἀριθμητική. Τετάρτην, Πέμπτην, Παρασκευήν: Ἐγκυκλοπαιδικὰ καὶ Φρονηματιστικά.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Ὥρα ἐνάρξεως δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ ἡ 5 ἢ 5.30 μ.μ. ἀναλόγως τῶν ἑκασταχοῦ ἀναγκῶν. Εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι ὅπου εἶναι δυνατὸν ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας ὁρίζεται δίωρος, ἰδίᾳ δὲ ὅπου ὁ συνολικὸς χρόνος ἐτησίας λειτουργίας περιορίζεται εἰς ὀλίγους μῆνας.

Δὲν ἀπομένει, νομίζομεν, ἄλλο τί ἢ μόνον τὸ . . . πρώτιστον ὅλων: Η ΠΙΣΤΙΣ. Ἀκολουθοῦν μετὰ ταῦτα ὁ φλογερὸς ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ βαθυτέρα συναίσθησις τῆς Ἐθνικῆς ἀποστολῆς τοῦ διδ)λου ὡς διδ)λου τῆς ἀνηλίκου καὶ ἐνηλίκου Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, ὡς λαοπαιδευτοῦ.

Ἐ π ι μ ε ί ν α τ ε εἰς τὸ νὰ κατορθώσητε νὰ ἐμπνεύσητε πίστιν, ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸ ἰδανικὸν αὐτὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ διδ)λου τοῦ Λαοῦ

Χρειάζεται πρὸς τοῦτοις, πλὴν τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς θελήσεως καὶ ὑπομονὴ καὶ ἐγκαρτέρησις μακρὰν πάσης ἀπογοητεύσεως καὶ παραιτήσεως ἀπὸ πάσης προσπαθείας.

Καὶ τὰ ὀλίγα, κατ' ἀρχάς, ἀποτελέσματα εὐπρόσδεκτα θὰ εἶναι ὡς προάγγελοι ἀνατολῆς καλυτέρων ἡμερῶν ἀπὸ τὰς σκοτεινὰς νύκτας τῶν προσπαθειῶν τῶν διδ)λων τῶν νυκτερινῶν σχολείων.

Τὸ Στὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας, αὐτὴν τὴν φορὰν, περιβάλλει μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς καὶ θερμοῦ διαφέροντος τὸ θέμα τῆς ἀγραμματοσύνης καὶ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ γενικώτερον τὸ θέμα τῆς μετασχολικῆς ἀγωγῆς καὶ λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως (περὶ τοῦ ὁποίου ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ὁ Καθηγητὴς κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος εἰς τὸν Β! τόμον τῆς Δ! ἐκδόσεως τῆς «Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν» ἀφιεροῖ εἰδικὸν μέρος ἄξιον μελέτης καὶ ἰδιαζούσης ἐκτιμήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐξωσχολικὴ καὶ μετασχολικὴ ἀγωγὴ (Ἀγωγὴ τοῦ Λαοῦ) σελ. 328—355).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΖΟΡΜΠΑ
Φιλολόγου, Τμηματάρχου παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Παιδείας

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Εἶναι λίαν σοφὸν τὸ μέτρον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων τῶν λειτουργούντων εἰς τὰς ἕδρας τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, σοφὸν καὶ λίαν ὠφέλιμον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς.

Μέχρι τοῦ 1951, ὅτε διὰ πρώτην φορὰν εἰς ἑκάστην ἐπιθεώρησιν ἱδρύθη καὶ πρότυπον δημοτικὸν σχολεῖον, ὑπῆρχον μόνον τὰ πρότυπα τὰ ἐξηρτημένα ἀπὸ τὰς παιδαγωγικὰς ἀκαδημίας καὶ τὰ πειραματικὰ σχολεῖα τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Ἀλλ' ἡ ὕπαρξις αὐτῶν παρὰ τὴν ἀρτίαν λειτουργίαν των καὶ τὴν διευθυνομένην ἀπὸ τοὺς ἀρμοδιωτέρους παιδαγωγικοὺς παράγοντας ὀργάνωσίν των, ἐν τούτοις δὲν ἤρκει διὰ τὴν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, διότι τὰ διδακτικὰ ἢ τὰ εὐρύτερα παιδαγωγικὰ πειράματα ἐγένοντο εἰς περιωρισμένον ἀριθμὸν μαθητῶν. Ἐκτὸς τούτου τὰ πρότυπα τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν εἶχον σκοπὸν κυρίως νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐκπαιδευτήρια τῶν δοκίμων αὐτῶν καὶ τὰ πρότυπα τῶν πειραματικῶν σχολείων ἐπίσης ἐπεδίωκον καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιδιώκουν καὶ ἄλλους παιδαγωγικοὺς σκοπούς. Ἐπίσης τὰ πρότυπα ταῦτα τελοῦν ὑπὸ λίαν εὐνοϊκὰς συνθήκας καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσουν τὴν ἀλάθητον βάσιν πρὸς στήριξιν συμπερασμάτων ἀκριβῶν καὶ ἀληθῶν διὰ τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν.

Τὰ πράγματα μεταβάλλονται διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων τῶν Ἐπιθεωρήσεων τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ πειραματισμὸς γίνεται εὐρύτερος καὶ κατ' ἀνάγκην παρουσιάζει καλύτερα καὶ ἀσφαλέστερα συμπεράσματα παρέχεται καὶ ἡ εὐκαιρία εἰς τὴν στρατευομένην ἐκπαιδευτικὴν ἡγεσίαν καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς εἰς μεγαλοπόλεις καὶ μικροτέρας πόλεις, ἔνθα αἱ ἕδραι τῶν ἐπιθεωρήσεων, διὰ νὰ πειραματισθοῦν, νὰ παρουσιάσουν τὰ πειράματα, νὰ κριθοῦν καὶ νὰ κρίνουν τὰς κρίσεις τῶν ἄλλων.

Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν πορισμάτων τῆς λειτουργίας τῶν πλησιεστέρων πρὸς τὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς ἐργαζομένων προτύπων τῶν Ἀκαδημιῶν πρὸς τὰ πορίσματα τὰ ἀναγόμενα ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν λοιπῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων καὶ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν τῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων τῶν ἐπιθεωρήσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας λειτουργοῦν τὰ περισσότερα δημοτικὰ σχολεῖα τῆς χώρας ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐξαχθοῦν ὀρθὰ πορίσματα περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης ἑκάστοτε βελτιώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο χρειάζεται προσοχὴ διὰ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν.

Συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν πρότυπον τὸ σχολεῖον μας, ὅταν συγκεντρώνωμεν τὰ εὐφυέστερα παιδιὰ εἰς αὐτό, ὁπότε δημιουργοῦμεν αὐταπάτας περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ σχολείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐργαζόμεθα. Ὅταν τὰ παιδιὰ εἶναι εὐφυῆ, ὅταν προέρχωνται ἀπὸ οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν ἐνδιαφέρον καὶ ἐφοδιάζουν τὰ παιδιά των μὲ ἐφόδια διαφόρων γνώσεων ἢ παρέχουν εἰς αὐτὰ ὅλα τὰ μέσα τῆς μορφώσεως, τὸ σχολεῖον τότε εἶναι πρότυπον μέλλον νὰ κατευθύνῃ τοὺς συναδέλφους εἰς τὸ βαρύ, τὸ ποικίλον, τὸ πολύμοχθον ἔργον των. Τὸ πρότυπον σχολεῖον πρέπει νὰ ἔχῃ ποιοτικῶς μαθητὰς ὅπως τὰ μὴ πρότυπα σχολεῖα, ἐπιλεγομένους εἴτε διὰ κλήρου εἴτε διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων τῆς περιοχῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ τροφοδοτῆται ἀποκλειστικῶς.

Ἀντιστρόφως ἡ ἐπιλογὴ τοῦ καλυτέρου διδακτικοῦ προσωπικοῦ εἶναι ἀπαραίτητος.

Μερικαὶ σκέψεις διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῶν προτύπων εἶναι ἀπαραίτητοι, νομίζω, ἀλλὰ ἴσως αὗται ἀποτελέσουν θέμα ἄλλου ἄρθρου εἰς προσεχὲς φύλλον τοῦ ἀγαπητοῦ «Διδασκαλικοῦ Βήματος».

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Μὴ λιμὸν ἐκδέχου διὰ χρυσόν, μὴ κοινὴν ἔνδειαν δι' εὐπορίαν, μὴ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καιρὸν ποιήσῃς περιουσίας χρημάτων, μὴ γίνου κάπηλος συμφορῶν ἀνθρωπίνων, μὴ ἐπιξάνῃς τραύματα κεκακωμένων ταῖς μάστιξι.

Μέγας Βασίλειος

Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς δικαστὴς οὕτως ἄγρυπτος ἐν ἀνθρώποις οἷον τὸ ἡμέτερον συνειδός.

Χρυσόστομος

Κ. ΜΑΝΤΑ, Ἐπιθεωρητοῦ, Α. ΓΑΛΑΣΙΟΥ, Διευθυντοῦ προτύπου Ἄρτης

ΕΚΛΟΓΗ, ΔΙΑΤΑΞΙΣ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΝ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΑΡΤΗΣ

Α΄. ΤΑΞΕΙΣ Α — Β

ΕΝΙΑΙΑ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Ἡ Ε.Π.Δ. ἐφηρμόσθη ὡς σύστημα ἐκλογῆς, διατάξεως καὶ οἰκειοποιήσεως τῆς ὅλης βάσει τῶν ἀξιωμάτων.

Τῆς στενωτέρας πατρίδος. Θεωρουμένης ὡς ὁλότητος, ἡ ὁποία ἐμπεριεκλείει ὅλα τ' ἀναγκαῖα καὶ πλήρη ἀξιῶν μορφωτικὰ στοιχεῖα.

Τῆς συγκεντρώσεως. Ἐπιβαλλομένης διὰ λόγους κοινωνικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς ὅπως, ἡ τάσις πρὸς σύνθεσιν καὶ ἑνότητα εἰς τὴν σημερινὴν πολιτιστικὴν ζωὴν ἡ ἐνιαία καὶ ἀδιάσπαστος ἐμφάνισις φύσεως —ζωῆς καὶ παιδικῆς ψυχῆς, ἡ συνολικὴ παιδικὴ ἀντίληψις, ὁ τρόπος τῆς φυσικῆς ἐνεργείας καὶ μαθήσεως τοῦ παιδός.

Τῆς αὐτενεργείας. Συντελούσης εἰς τὴν κατὰ τρόπον αὐτόβουλον καὶ δημιουργικὸν συμμετοχὴν τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν διδακτικὴν καὶ λοιπὴν σχολικὴν ζωήν.

ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΑΓΑΘΟΝ

Ἐπρόβαλλεν εἰς τοὺς μαθητὰς κατὰ φυσικὰς ἑνότητας, ἀναφερομένας εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας τῆς φυσικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ στενωτάτου περιβάλλοντος, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο εἰς τὸ κέντρον τοῦ βιολογικοῦ των ἐνδιαφέροντος καὶ ἦσαν ἑρμηνευταὶ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τρόπον, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν ἀντιληπτικότητά των.

ΤΑ ΕΝΙΑΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΛΑΜΒΑΝΟΝΤΟ

Ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς καὶ ἐκ τῆς σχολικῆς ζωῆς, ἐκ τῶν ζώων καὶ φυτῶν τοῦ περιβάλλοντος, ἐκ τῆς κοινωνικῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ἐκ τῶν μετεωρολογικῶν μεταβολῶν, ἐκ τῶν ἑορταστικῶν καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ στενωτάτου περιβάλλοντος τοῦ μαθητοῦ, ἐκ τῶν μύθων, ἐθίμων, παραδόσεων καὶ παιγνίων τοῦ περιβάλλοντος, ἐκ τῶν ποικίλων συλλογῶν τῶν μαθητῶν, ἐκ τῶν διδακτικῶν περιπάτων, ἐκδρομῶν καὶ ἐπισκέψεων.

ΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ ΠΑΡΕΙΧΟΝΤΟ

Ἀπὸ τὰς ἐλευθέρας ἀνακοινώσεις τῶν μαθητῶν, τὰς ποικίλας συλλογάς των, τὰ παίγνιά των, τὰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας των καὶ ἐνίοτε ἀπὸ σκοπίμους παρορμήσεις τοῦ διδ)λου. Κάθε ἐνιαῖον θέμα ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ συσχετίζηται μὲ τὸ ἐπικρατέστερον γεγονὸς τοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ ἀπόψεως τόπου καὶ χρόνου, νὰ ἐναρμονίζηται πρὸς τὸ ψυχολογικὸν κλῖμα τῆς τάξεως καὶ ν' ἀποβαίνῃ οὕτω κοινὴ ἐπίζησις τῶν μαθητῶν.

Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΥΛΗ ΕΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΘΗ. ΩΣ ΚΑΤΩΘΙ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Θρησκευτικὴ κατήχησις τῶν μαθητῶν. Ἁπλαῖ καὶ παραστατικαὶ θρησκευτικαὶ διηγήσεις, προσευχαὶ κατάλληλοι, ποιήματα καὶ Θρησκευτικὰ ἄσματα.

Θρησκευτικὴ ζωή. Κοινὸς ἐκκλησιασμός, κοινὴ προσευχὴ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει καὶ λήξει τῆς ἡμερησίας ἐργασίας, συμμετοχὴ εἰς πανδήμους ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις καὶ σχολικὰς Θρησκευτικὰς ἑορτάς, ἐπισκέψεις εἰς ναοὺς καὶ ἐξωκλήσια, φιλάνθρωπος δρᾶσις.

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΑΞΙΝ

ΤΑΞΙΣ Α΄.

Ἀνάγνωσις. Τὰ ἐνιαῖα θέματα ἐργασίας παρεῖχον τὸ ἀναγκαῖον ἀναγνωστικὸν ὑλικόν. Ἐφαρμογὴ ὁλικῆς μεθόδου. Ἄσκησις ἀναγνωστικὴ διὰ τοῦ Ἀλφαβηταρίου. Ἀνάγνωσις καταλλήλων βιβλίων τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης τοῦ τμήματος.

Ἐκθέσεις. Παροχὴ ἀφθόνων εὐκαιριῶν διὰ προφορικὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν τῶν μαθητῶν καὶ ἀπὸ τοῦ Β΄ Ἐξαμήνου, διὰ γραπτὰς ἐκθέσεις, μὲ ὑλικὸν τῆς ἀτομικῆς ἢ κοινῆς ἐπιζήσεως αὐτῶν.

ΤΑΞΙΣ Β΄.

Ἀνάγνωσις. Ἀναγνωστικὴ ὕλη ἐκ τοῦ ἐγκεκριμένου ἀναγνωστικοῦ, ἐνυφαινομένη κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς τὸ ἑκάστοτε ἐνιαῖον θέμα. Παροχὴ ἑτέρας ὕλης ἐκ τῶν ἐνοτήτων τῆς Ε.Π.Δ. Χρῆσις καὶ δευτέρου ἀναγνωστικοῦ «ΚΡΙΝΟΛΟΥΛΟΥΔΑ». Ἀνάγνωσις βιβλίων καταλλήλων ἐκ τῆς σχολικῆς βιβλιοθήκης.

Ἐκθέσεις. Καλλιέργεια προφορικῆς καὶ γραπτῆς ἐκφράσεως.

Γραμματικὴ καὶ ὀρθογραφία. Κατὰ τὸ ἀπὸ 12-4-1949 Β. Δ. Ἐμπειρικὴ διάκρισις τῶν γραμματικῶν εἰδῶν, διὰ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου καὶ ἐπὶ καταλλήλου καὶ πάντοτε συνυφασμένου πρὸς τὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν ὑλικοῦ, ἄνευ ἐμβαθύνσεων καὶ ἐξαγωγῆς κανόνων καὶ ὁρισμῶν.

Λεκτικαὶ ἀσκήσεις. Ἐνύφανσις αὐτῶν εἰς τὴν ἐνιαίαν ἐργασίαν μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀφελοῦς ἐκφράσεως καὶ συνδέσεως τῶν ἰδεῶν.

ΙΣΤΟΡΙΑ (Ε.Π.Δ.)

Στοιχειώδης ἐθνικὴ κατήχησις μαθητῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐθνικῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ σχολείου καὶ τοῦ λαοῦ. Συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς ἑορτάς, κατασκευὴ καὶ χρῆσις ἀφθόνων ἐθνικῶν συμβόλων. Ἐπισκέψεις ἱστορικῶν μνη-

μείων, ἀρχαιολογικῶν χώρων. Ἱστορικαὶ παραδόσεις οἰκογενειακαί, οἰκογενειακὰ κειμήλια, τοπικοὶ ἀγωνισταί.

ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ (Ε.Π.Δ.)

Ἐπίζησις τοῦ στενωτάτου περιβάλλοντος τοῦ μαθητοῦ εἰς τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐνιαίαν καὶ ἀδιάσπαστον φυσικὴν καὶ κοινωνικήν του ἑνότητα.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ (Ε.Π.Δ.)

Παρατηρήσεις καὶ ἀφελεῖς συζητήσεις περὶ ζώων καὶ φυτῶν τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ μαθητοῦ, μεθ' ὧν συνδέεται ἡ ἀτομική του ψυχή. Κηπουρικαὶ ἐργασίαι—Συλλογαὶ καρπῶν, ἀνθέων, εἰκόνων κλπ.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ (Ε.Π.Δ.)

Τ ά ξ ι ς Α΄. Οἱ ἀριθμοὶ 1—20 καὶ πέραν αὐτῶν. Ἄφθονοι προσθαφαιρέσεις. Ὀλιγώτεροι πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαιρέσεις καὶ δὴ μὲ τοὺς ἀριθμ. 2 καὶ 3. Χρῆσις μέτρου γαλ. ὑποδεκαμέτρου, μετροταινιῶν ἐκ χαρτονίου καὶ ποικίλου ἄλλου συγκεκριμένου καὶ εὐχρήστου ὑλικοῦ.

Τ ά ξ ι ς Β΄. Οἱ ἀριθμοὶ 1—100 ἐποπτικῶς. Ἄφθονοι προσθαφαιρέσεις. Πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαιρέσεις μὲ τὸ 4 καὶ 5. Τὰ κλάσματα 1)2, 1)3. Οἱ δεκαδικοὶ 0,1—0,2—0,3. Χρῆσις μέτρου ὑποδεκαμέτρου, μετροταινιῶν ἐκ χαρτονίου καὶ ἄλλου ἐποπτικοῦ ὑλικοῦ. Πυθαγόρειος πίναξ μέχρι τῶν πολλαπλασίων τοῦ 5.

Ἄσκησις τῶν μαθητῶν ἐν τῇ πράξει διὰ τὴν ἐμπειρικὴν καὶ εὐχερῆ χρῆσιν τῶν μικροτέρων χαρτονομισμάτων.

ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ (Ε.Π.Δ.)

Στοιχειώδης ἀντίληψις τοῦ χώρου καὶ τῆς μορφῆς τῶν ἀντικειμένων, διὰ παρατηρήσεων καὶ πρακτικῆς ἐπεξεργασίας τοιούτων κατὰ τὰς ἐλευθέρας χειροτεχνικὰς ἀσχολίας, τὰ παίγνια, τὰς ἐκδρομὰς κλπ. Κατασκευὴ διαφόρων σχημάτων ἐν τῇ χειροτεχνίᾳ. Μέτρησις μικρῶν ἀποστάσεων διὰ τοῦ μέτρου, τοῦ βήματος, τῶν ποδῶν, τῆς παλάμης, ἐκτίμησις τοιούτων καὶ ἐπαλήθευσις, βάσει τῶν ἀνωτέρω εὐχρήστων μέσων.

ΤΕΧΝΙΚΑ (Ε.Π.Δ.)

Κ α λ λ ι γ ρ α φ ί α. Κατὰ παρέκκλισιν ἀπὸ τῆς προγραμματικῆς ὕλης οἱ μαθηταὶ καθ' ὅλας τὰς γραπτὰς ἀσχολίας των θὰ ἐθίζωνται εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ἀτομικῆς των γραφῆς, εἰς ἁπλοῦν, σύμμετρον καὶ εὐανάγνωστον, ἀναλόγως τοῦ ἑκάστοτε ρυθμοῦ τῆς σωματικῆς των ἐξελίξεως καὶ τῶν ἀτομικῶν ἰδιορρυθμιῶν αὐτῶν.

β) Ἰ χ ν ο γ ρ α φ ί α. Ἐλευθέρα ἀπεικόνισις τῆς μορφωτικῆς ὕλης διὰ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ χρώματος. Παροχὴ ἀτομικῆς βοηθείας ὑπὸ τοῦ διδ)λου. (Ἰχνογράφησις - Ζωγραφική).

γ) Χ ε ι ρ ο τ ε χ ν ί α. Πλαστικὴ ἀπεικόνισις - χαρτοκολλητικὴ - χαρτοκεντητικὴ - χαρτοκοπτικὴ - ἐλευθέρα διακόσμησις.

ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ — ΠΑΙΔΙΑΙ ΥΓΙΕΙΝΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΑΙ

Ἡ ὕλη τῆς Γυμναστικῆς, συνδεομένη κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς ἐνιαῖον θέμα ἐργασίας ὡς μέσον ἀπεικονίσεως τοῦ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ διὰ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ρυθμοῦ, εἶναι ἡ κάτωθι:

Ἀσκήσεις - μῦθοι, μιμητικὰ παίγνια, ρυθμικαὶ ἀσκήσεις, ἁπλαῖ τακτικαὶ ἀσκήσεις, λαϊκὰ παίγνια, λαϊκοὶ χοροί, ἐκφραστικὰ στοιχεῖα ἁπλᾶ διὰ συγκεκριμένας περιπτώσεις, πλαστικαὶ εἰκόνες, ἀναπαραστάσεις.

Μόρφωσις ἁπλῶν ὑγιεινῶν ἕξεων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς καθόλου σχολικῆς ζωῆς.

ΩΔΙΚΗ

Κατάλληλα πατριδογνωστικὰ ἄσματα ἐκ τοῦ προγράμματος καὶ τῆς νέας ποιητικῆς καὶ μουσικῆς παραγωγῆς, κατὰ προτίμησιν κυρίως ἐκείνων, ἅτινα, συνδεόμενα καὶ μὲ τὴν Ε. Π. Δ. δύνανται νὰ ὑποβοηθήσουν σκοπίμως εἰς τὴν διὰ τοῦ τόνου ἑρμηνείαν τοῦ περιβάλλοντος.

ΑΓΩΓΗ ΠΟΛΙΤΟΥ

Μόρφωσις ἠθικοκοινωνικῶν ἕξεων τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς εἰσόδου των εἰς τὸ σχολεῖον διὰ τῆς καθόλου πατριδογνωστικῆς διδ)λίας καὶ τῆς βαθμιαίας καὶ ἐμπράκτου συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν πλουσίαν καὶ πολύμορφον σχολικὴν ζωήν.

Ἡ ἀνωτέρω ὕλη διετάσσετο συγκεντρωτικῶς ὡς κάτωθι:

Σ τ ε ν ὴ σ ύ ν δ ε σ ι ς μ α θ η μ ά τ ω ν. Πατριδογνωσίας, Πραγματογνωσίας, Α΄ ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, στοιχειώδους γραμματικῆς καὶ ὀρθογραφίας, ἰχνογραφίας καὶ χειροτεχνίας, στοιχειώδους ὑγιεινῆς καὶ ἀγωγῆς τοῦ πολίτου.

Χ α λ α ρ ω τ έ ρ α σ ύ ν δ ε σ ι ς μ α θ η μ ά τ ω ν. Θρησκευτικῶν, ἀναγνώσεως Β΄ τάξεως, Ὠδικῆς καὶ Γυμναστικῆς. Ἡ Θρησκευτικὴ ὕλη, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν Θρησκευτικῶν ἑορτῶν τοῦ σχολείου καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἀπετέλει τὸν πυρῆνα τῆς ἐνιαίας ἐργασίας.

Ἡ ἄσκησις τῶν δεξιοτήτων ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ἀριθμήσεως καθὼς καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ἐκτὸς τῆς Ε.Π.Δ. σωματικὴ τοιαύτη ἐλάμβανον χώραν εἰς ἰδιαιτέρας ὥρας.

Ἀ π ὸ μ ε θ ο λ ο γ ι κ ῆ ς ἀ π ό ψ ε ω ς

Ἡ μορφωτικὴ ἐργασία εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα συνίστατο:

α) Ε ἰ ς τ ὴ ν ἐ ν τ ύ π ω σ ι ν (συνολικὴν ἑρμηνείαν τοῦ περιβάλλοντος, τῆς μορφωτικῆς ὕλης διὰ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, διὰ τῆς κοινῆς ἐπιζήσεως, διὰ τῶν ἐκδρομῶν καὶ τῶν ἐπισκέψεων, διὰ τῆς ἐλευθέρας συζητήσεως τῶν μαθητῶν μεταξύ των καὶ μετὰ τοῦ διδ)λου.

β) Ε ἰ ς τ ὴ ν π ο ι κ ί λ η ν ἔ κ φ ρ α σ ι ν δ ι ὰ τ ῆ ς γ λ ώ σ σ η ς κ α ὶ τ ῆ ς γ ρ α φ ῆ ς, μὲ κατάλληλον ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἢ τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης ἀναγνωστικὸν ὑλικόν, μὲ ποιήματα κατάλληλα, μὲ ἐπικουρικὰς διηγήσεις καὶ μὲ προφορικὰς καὶ γραπτὰς ἐκθέσεις.

γ) Ε ἰ ς τ ὴ ν ἀ π ο τ ύ π ω σ ι ν, διὰ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ χρώματος (χειροτεχνική, ἰχνογραφικὴ καὶ πλαστικὴ ἀπεικόνισις), διὰ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς στοιχειώδους ἐποπτείας τοῦ χώρου (ἀριθμητικαὶ ἀσκήσεις καὶ

ποικίλαι μετρήσεις καὶ ἐκτιμήσεις ἀποστάσεων καὶ τοπικῶν μεγεθῶν), διὰ τοῦ τόνου, τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ρυθμοῦ (τραγούδι, παιγνίδι καὶ ποικίλη ἐκφραστικὴ κίνησις).

Αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι μορφωτικαὶ ἀρχαὶ

Ἡ ὅλη ἐργασία εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα ἔφερε τὸν χαρακτῆρα τῆς φυσικῆς καὶ ἀδιάστου μαθήσεως καὶ τῆς οἰκογενειακῆς οἰκειότητος.

Διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ οἰκειοποίησιν τοῦ περιβάλλοντος ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν ὀρθῇ ἀναλογίᾳ ὅλαι αἱ μορφαὶ τῆς φυσικῆς μαθήσεως, ἤτοι:

Ἡ διδασκαλία, ὡς ἀναγκαία καὶ σκόπιμος διδακτικὴ ἐπαφὴ τοῦ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ.

Ἡ ἐργασία, ὡς σκόπιμος καὶ συνειδητή, αὐτόβουλος ἢ ἐπιβαλλομένη, ψυχοσωματικὴ ἐνέργεια.

Τὸ παιγνίδι, ὡς αὐθόρμητος ἢ σκόπιμος ψυχοσωματικὴ ἐνέργεια καὶ

Ἡ ἑορτή, ὡς ἐπίζησις τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ σχολικοῦ καὶ στενοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος.

Κατεβλήθη πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια διὰ τὴν ὀργανικὴν προσαρμογὴν τῶν ἀνω μορφωτικῶν ἀρχῶν πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν, τὰ ἑκάστοτε ἄρχοντα διαφέροντα αὐτῶν καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἀποχρώσεις τῆς ζωῆς τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος.

Οὕτω ἡ κυρίως διδ)λία εὑρίσκετο εἰς στενὴν συσχέτισιν πρὸς τὰς ὑπολοίπους διδακτικὰς μορφάς, ἰδίως τὴν παιγνιώδη, ὡς τὴν μᾶλλον προσιδιάζουσαν εἰς τὴν συναισθηματικοκινητικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Διὰ τὴν σύμμετρον θεραπείαν τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀγωγῆς ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ κάτωθι μορφαὶ ἐργασίας:

Κοινὴ ὑποχρεωτικὴ ἐργασία τῆς τάξεως ἢ τοῦ τμήματος. (Ἀνάγνωσις, γραφή, ἀριθμητική, κοινὴ συζήτησις ἐπὶ τοῦ ἐνιαίου θέματος, ᾠδική, γυμναστική, χειροτεχνικαὶ ἀσχολίαι ,παρατηρήσεις, ἐπισκέψεις κλπ.).

Ἐλεύθεραι ἀτομικαὶ ἐργασίαι, ὁριζόμεναι κατὰ τὸ περιεχόμενον ὑπὸ τῆς καθόλου διδ)λίας καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἀτομικῶν κλίσεων καὶ διαφερόντων τῶν μαθητῶν. (Χειροτεχνικαὶ ἀσχολίαι, ἐργασίαι εἰς ἀμμοδοχεῖον, ἐλευθέρα ἀνάγνωσις βιβλίων ἐκ τῆς μαθ. βιβλιοθήκης τοῦ τμήματος, ἀπασχόλήσεως ἐλευθέρως εἰς τὸν πίνακα). Παροχὴ σχετικῆς ἐλευθερίας πρὸς ἐναλλαγὴν τῶν ἀτομικῶν ἐργασιῶν.

Ἐλεύθεραι ἢ ὠργανωμέναι ὁμαδικαὶ ἐργασίαι ἐκτὸς τῆς διδ)λίας. Προετοιμασία ἑορτῶν, περιποίησις ἀνθέων εἰς γλάστρας, λειτουργία βιβλιοθήκης, προετοιμασία ἐκδρομῶν, παίγνια, συλλογαί, ἐπισκέψεις ἀσθενούντων ἢ ἑορταζόντων μαθητῶν, προμήθεια χειροτεχνικοῦ ὑλικοῦ, ἀσχολίαι εἰς τὴν αὐλὴν κλπ.

Ἡ κρατοῦσα σύστασις τῶν συνδιδασκομένων τμημάτων πολλάκις μετεβάλλετο εἴτε διὰ τῆς συνδιδασκαλίας τῶν μαθητῶν τῶν τριῶν κατωτέρων τάξεων (γυμναστική, ᾠδική, διήγησις), εἴτε διὰ τῆς συνεργασίας αὐτῶν εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς (παίγνια, ἑορταί, ἀναπαραστάσεις, ψυχαγωγία κλπ.). Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀνταπεκρίνετο πάντοτε εἰς τὴν αὐθόρμητον διάθεσιν τῶν μαθητῶν πρὸς συνεργασίαν.

Αἱ σχέσεις διδ)λου καὶ μαθητῶν ἀνεπτύσσοντο εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν θάρρους, καλωσύνης, ἀνεκτικότητος, ἀγάπης καὶ λεπτότητος.

Οὐδεμίαν θέσιν εἶχεν ἡ αὐστηρότης, αἱ μορφαί, αἱ ὀδυνηραὶ ἐπιπλήξεις, αἱ ἐκρήξεις θυμοῦ, αἱ ὕβρεις καὶ αἱ διατάξεις τοῦ παλαιοῦ πλουσίου σχολικοῦ ποινικοῦ κώδικος.

Οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ σχηματίζουν τὰς ὁμάδας των, νὰ συνεργάζωνται, νὰ ἀλληλοβοηθῶνται, νὰ προστρέχουν εἰς τὴν ἐπικουρίαν τοῦ διδ)λου καὶ τῶν μεγαλυτέρων μαθητῶν. Συνδιελέγοντο ἐλευθέρως καὶ εὐπρεπῶς, ἐπρόβαλλον ἀπορίας καὶ ἐνστάσεις κατὰ τὴν συζήτησιν, ἠκροῶντο τῆς διδασκαλίας μαθημάτων ἄλλων τάξεων αὐθορμήτως καὶ αὐτοβούλως, ἐπεδείκνυον εἰς διδ)λον, τοὺς παρακολουθοῦντας συναδέλφους καὶ τὸν κ. Ἐπιθεωρητὴν τὰ τόσον ἀτελῆ ἀλλὰ καὶ τόσον συμπαθῆ ἔργα των, ἐνθαρρυνόμενοι ὑφ' ὅλων καὶ παρορμώμενοι πρὸς περαιτέρω αὐτοάσκησιν καὶ αὐτοδιαμόρφωσιν, ἐκινοῦντο δηλαδὴ εἰς τὸ περιβάλλον τῆς νηπίας παιδικότητος.

ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΛΙΚΗΝ ΜΕΘΟΔΟΝ

Προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι

α) Ἡ ὑποδοχὴ τῶν νέων μαθητῶν

Διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν νέων μελῶν τῆς σχολικῆς οἰκογενείας διωργανώθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδ)λου — κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐγγραφῶν — σχετικὴ ἑορτὴ μὲ κατάλληλον διάκοσμον τῆς αἰθούσης, τραγούδια, ἀπαγγελίας, παραμύθια, σκέτς καὶ καταλλήλους προσφωνήσεις ἐκπροσώπων ὅλων τῶν τάξεων καὶ τοῦ διδ)λου.

Ἐντὸς ἀτμοσφαίρας οἰκογενειακῆς οἰκειότητος καὶ γνησίας παιδικῆς χαρᾶς ἐγένετο ἡ πρώτη γνωριμία τῶν νέων μαθητῶν πρὸς τὸ σχολικὸν περιβάλλον.

Ἡ ψυχικὴ ἐπαφὴ διδ)λου καὶ νέων μαθητῶν

Κατὰ τὰς δύο πρώτας ἑβδομάδας τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἡ ἐργασία τῆς Α΄ τάξεως ὠργανώθη κατὰ τρόπον εὐνοοῦντα τὴν φυσικήν, ἐλευθέραν καὶ ἀδιάστον προσαρμογὴν τῶν νέων μαθητῶν πρὸς τὸ νέον περιβάλλον.

Διὰ τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων, τῶν ἐλευθέρων χειροτεχνικῶν καὶ ἰχνογραφικῶν ἀσχολιῶν, τῶν παιγνίων, τῶν ἀσμάτων, τῶν παραμυθιῶν, τῶν εὐχαρίστων καὶ κατὰ παιγνιώδη τρόπον γενομένων ποικίλων ἀσκήσεων τῶν αἰσθήσεων, διὰ τῆς καλωσύνης, τῆς ἀνεκτικότητος, τῆς χαρᾶς, τῆς ἡρέμου ψυχικῆς

διαθέσεως καὶ διὰ τῆς καθόλου σχολικῆς ζωῆς ἀπεκτήσαμεν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν νέων μαθητῶν μας καὶ ἐθέσαμεν εἰς κίνησιν τὰς ἐκφραστικάς των δυνάμεις κατὰ τρόπον ἀβίαστον, φυσικὸν καὶ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰ διαφέροντά των.

Ἔναρξις τῆς ἀναγνωστικῆς διδ)λίας

Οἱ μαθηταὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς οἰκογενειακῆς των ζωῆς ἦσαν ψυχολογικῶς παρεσκευασμένοι διὰ τὴν ἀνάγνωσιν. Ἡ ὑποβολὴ δέ, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἡ λοιπὴ διδασκαλία, ἐτόνωσε περισσότερον τὴν διάθεσιν αὐτῶν νὰ «μάθουν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν». Ἐπομένως δὲν ἐγεννᾶτο κἂν ζήτημα ὡριμάνσεως τοῦ ἀναγνωστικοῦ των ἐνδιαφέροντος διὰ τῆς προόδου ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος.

Οἱ μαθηταὶ εἰσήχθησαν εἰς τὴν Α΄ ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἀπὸ τῆς τρίτης ἑβδομάδος.

Τὸ ἀναγνωστικὸν ὑλικὸν

Τὸ ἀναγνωστικὸν ὑλικὸν ἐξήγετο ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν ἐνιαίαν διδασκαλίαν, ἀπὸ τὰς ἐλευθέρας ἀνακοινώσεις καὶ ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα ἰχνογραφήματά των.

Ἡ διατύπωσις τοῦ ἀναγνωστικοῦ κειμένου κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας ἐγένετο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου μόνον. Βραδύτερον καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν βαθμιαίως ἐξελισσομένην προφορικὴν ἔκφρασιν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τὸ ἀρθότερον καὶ συντομώτερον προσετίθετο καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν, κατὰ τοὺς τελευταίους δὲ μῆνας, ὁπότε οἱ μαθηταὶ ἀρκούντως εἶχον ἐξοικειωθῆ εἰς τὸν τρόπον τοῦ προφορικῶς ἐκθέτειν, τὰ κείμενα διετυποῦντο ὑπ' αὐτῶν καὶ μὲ ἐλαχίστην ἐπέμβασιν τοῦ διδασκάλου.

Ἀπαραιτήτως ὅμως τὸ ἀναγνωστικὸν κείμενον ἀπὸ ἀπόψεως ποσοῦ καὶ γλωσσικῆς μορφῆς ἦτο ἀνάλογον πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἀναγνωστικῆς ἱκανότητος καὶ τὴν ἰδιαιτέραν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν.

Κατὰ τὸ στάδιον τῆς συνειδητῆς ἀναγνώσεως οἱ μαθηταὶ ἠσχολήθησαν καὶ μὲ ἀναγνωστικὸν ὑλικὸν ἐκ τοῦ ἀλφαβητα ρίου καὶ τῶν βιβλίων τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης τῆς τάξεως.

Ἡ πορεία τῆς ἐργασίας

Ἡ διδακτικὴ πορεία διέτρεξε τὰ στάδια α) τῆς μηχανικῆς καὶ β) τῆς συνειδητῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς.

Ἡ μηχανικὴ ἀνάγνωσις

Τὸ ἀναγνωστικὸν ὑλικὸν παρείχετο εἰς φράσεις μικρὰς κατ' ἀρχὰς καὶ τῶν ὁποίων αἱ λέξεις ἦσαν ἀκουστικῶς οἰκεῖαι εἰς τοὺς μαθητάς. Βαθμιαίως αἱ φράσεις ἀπετελοῦντο ἀπὸ περισσοτέρας καὶ ὀλιγώτερον οἰκείας λέξεις. Ἐτηρήθη οὕτω ἡ βασικὴ ἀρχή, ὅπως τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ἀκουστικὴ μορφὴ τῶν φράσεων συνδέωνται πάντοτε ὑποκειμενικῶς μετὰ τοῦ μαθητοῦ.

Ἐτηρήθη ὡσαύτως ἡ ἀρχή, ὅπως ἑκάστη νέα φράσις περιέχῃ μίαν ἢ περισσοτέρας ἀπὸ τὰς προηγουμένας γνωστὰς λέξεις.

Αἱ ἀναγνωριστικαὶ καρτέλλαι

Αἱ φράσεις ἐγράφοντο εἰς ταινίας ἐκ χαρτονίου διὰ σινικῆς μελάνης καὶ εἰς εὐμεγέθεις χαρακτῆρας, ὥστε νὰ εἶναι εὐδιάκριτοι ἐξ ἀποστάσεως. Αἱ ταινίαι αὗται μετὰ τὴν ἀναγνωστικὴν ἐργασίαν ἀνηρτῶντο ἐπὶ τοῦ τοίχου μετὰ σχετικοῦ ἀντικειμένου, εἰκόνος ἢ ἰχνογραφήματος.

Συγχρόνως ἐδίδοντο εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀνὰ δύο ἀτομικαὶ καρτέλλαι, περιέχουσαι τὴν αὐτὴν φράσιν, ἐξ ὧν τὴν μὲν μίαν ἐφύλασσον εἰς τὸ σχολεῖον, τὴν δὲ ἄλλην ἐχρησιμοποίουν κατ' οἶκον πρὸς περαιτέρω ἀναγνώρισιν καὶ αὐτοάσκησιν.

Αἱ ἀτομικαὶ καρτέλλαι ἡτοιμάζοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν καλλιγράφων μαθητῶν τῶν τριῶν ἀνωτέρων τάξεων, καθοδηγηθέντων, ὅπως τηροῦν κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοιόμορφον πάντοτε χαρακτῆρα, ἔχοντες ὡς ὑπόδειγμα τὴν διαδικὴν ταινίαν. Ἐπίσης ἕκαστος ἐξ αὐτῶν προητοίμαζε τὰς ἀτομικὰς καρτέλλας τοῦ ἰδίου πάντοτε μαθητοῦ τῆς Ἀης τάξεως.

Διὰ ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὰς ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ τῆς δυσχεροῦς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀτομικῶν καρτελλῶν ἀνωμαλίας, ἀπὸ τοῦ τρίτου μηνὸς παρεκινήσαμεν τοὺς μαθητάς, ὅπως μόνοι των ἢ μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν μεγαλυτέρων μαθητῶν ἑτοιμάσουν τὸ ἀλφαβητάριόν των.

Οὕτω ὁλόκληρον τὸ ἀναγνωστικὸν ὑλικὸν τοῦ τριμήνου συνεκεντρώθη εἰς ἰδιαίτερα τετράδια (μονόγραμμα καὶ μὲ σκληρὰ ἐξώφυλλα) καὶ εἰκονογραφήθη ὑπὸ τῶν ἰδίων μαθητῶν.

Τὸ κατὰ τὸ διάστημα τῆς συγκεντρώσεως ταύτης, παρεχόμενον ἑκάστοτε νέον ἀναγνωστικὸν ὑλικόν, ἐγράφετο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ τῆς ὁμαδικῆς καρτέλλας. Μετὰ τὴν ἐφ' ἑκάστης πινακίδος σχετικὴν ἀναγνωστικὴν ἐργασίαν ἐπηκολούθει ἀντιγραφὴ ταύτης ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν μαθητῶν εἰς τὸ «τετράδιον - ἀλφαβητάριόν» των.

Διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ προδιδαχθέντος ἀναγνωστικοῦ ὑλικοῦ τῶν καρτελλῶν εἰς τὸ ἀλφαβητάριόν των διετέθησαν καθ' ὑπόδειξιν τοῦ διδ)λου αἱ ἀνάλογοι σελίδες.

Ἡ ἐργασία αὕτη τῆς συγκεντρώσεως ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας χωρὶς καταναγκασμὸν καὶ μὲ τὴν πρόθυμον πάντοτε διάθεσιν τοῦ διδ)λου καὶ τῶν μεγαλυτέρων μαθητῶν, διὰ τὴν παροχὴν πάσης σχετικῆς μὲ τὴν γραφὴν ἢ εἰκονογράφησιν ἐπικουρίας, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐλευθέρως ἐζητεῖτο ὑπὸ τῶν μικροτέρων.

Οἱ μαθηταὶ ἐξετέλεσαν τὴν ἐργασίαν ταύτην μὲ προθυμίαν, δημιουργικὴν ἅμιλλαν καὶ ἐπιμέλειαν, ἠσθάνοντο δὲ ἐξαιρετικὴν ψυχικὴν ἱκανοποίησιν, ἀποθαυμάζοντες κατὰ χρονικὰ διαστήματα τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐπιτελεσθὲν ἔργον ἢ ἀκούοντες τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς ἐπιδοκιμασίας τῶν συμμαθητῶν των, τῶν παρακολουθούντων συναδέλφων, τῶν γονέων των καὶ τοῦ διδασκάλου, ὁσάκις μὲ χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειαν ἐπεδείκνυον τοῦτο εἰς αὐτούς.

Τὰ ἐκ τῶν ἐπιδοκιμασιῶν καὶ τῆς ἀτομικῆς των ἐπιτυχοῦς προσπαθείας εὐχάριστα συναισθήματα ἐνίσχυον αὐτοὺς πρὸς περαιτέρω δη-

μιουργικὴν καὶ ἀξιόλογον γραφοαναγνωστικὴν καὶ ἰχνογραφικὴν αὐτοεξέλιξιν.

Τοιουτοτρόπως οἱ μαθηταὶ τῆς Ἀης τάξεως, ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῶν προεκτεθέντων βασικῶν παιδαγωγικῶν ἀξιωμάτων τοῦ σχολείου καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μεγαλυτέρων μαθητῶν, ἐπραγματοποίησαν τὴν σύνταξιν τοῦ πατριδογνωστικοῦ ἀλφαβηταρίου, μὲ ὑλικὸν τῆς παιδικῆς ἐπιζήσεως, μὲ ἀνάλογον παιδικὴν εἰκονογράφησιν καὶ χωρὶς τυπογραφεῖα καὶ πολυγράφους.

Ἀναγνωστικὰ παίγνια

Κατὰ τὸ στάδιον τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως οἱ μαθηταὶ ἀνεγίγνωσκον συνολικῶς. Ἡ ἐργασία προσέλαβε παιγνιώδη μορφὴν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ποικίλων ἀναγνωστικῶν παιγνίων, διαρκῶς ἐναλλασσομένων καὶ σκοπίμως προσαρμοζομένων πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας λειτουργίας τοῦ σχολείου καὶ τοὺς ἐκάστοτε ἐπιδιωκομένους γραφοαναγνωστικοὺς σκοπούς.

Τὰ ἀναγνωστικὰ παίγνια ἦσαν ἀτομικὰ ἢ ὁμαδικά, δι' αὐτῶν δὲ ἐγένοντο συχναὶ ἐπαναλήψεις καὶ ἀσκήσεις πρὸς εὐχερεστέραν ἐντύπωσιν καὶ ἀναγνώρισιν τοῦ ἀναγνωστικοῦ ὑλικοῦ.

Ἡ μηχανικὴ γραφὴ

Κατὰ τὸ στάδιον τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν 4 μῆνας, οἱ μαθηταὶ εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἀην γραφὴν ὡς ἀκολούθως:

Μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἑκάστης φράσεως οἱ μαθηταὶ ἀντέγραφον ταύτην εἰς εἰδικὰ τετράδια μονόγραμμα ἐκ τοῦ πίνακος ἢ τῆς ὁμαδικῆς ἢ τῆς ἀτομικῆς καρτέλλας.

Διὰ τῆς ὁλικῆς γραφῆς, ὡς μέσου στοιχειώδους καὶ ἀτελοῦς ἐκφράσεως, οἱ μαθηταὶ ἐνίσχυον τὴν ὀπτικὴν ἀντίληψιν τῶν λέξεων, δια τῆς ἐπαναλήψεως τῆς παρατηρήσεως τούτων, ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου, διὰ τῆς συνενώσεως τῶν μυοκινητικῶν στοιχείων μετὰ τῶν ἀκουστικῶν καὶ ὀπτικῶν τοιούτων.

Οἱ μαθηταὶ μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἑκάστης φράσεως ἀντέγραφον ταύτην ἀναλόγως τῆς προτιμήσεώς των εἰς ἰδιαίτερα τετράδια ἢ μπλὸκ καὶ κάτωθεν σχετικοῦ πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς φράσεως σκίτσου. Ἐνίοτε ὁ διδ)λος ἢ οἱ μεγαλύτεροι μαθηταὶ ἔγραφον ἐπὶ τοῦ ἰδίου τετραδίου ὑποδειγματικῶς.

Ἡ πρώτη αὕτη γραφὴ ἦτο ἀτελής, οὐδέποτε δὲ ἐκρίνετο ἐκ τοῦ γραφοτεχνικοῦ ἀποτελέσματος. Οἱ περισσότεροι μαθηταί, εἰθισμένοι εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ μολυβδοκονδύλου κατὰ τὴν προσχολικὴν ζωήν των, δὲν συνήντησαν δυσχέρειαν καὶ ἤσκουν σχετικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς χειρός των.

Τῶν ὑπολοίπων μαθητῶν ἡ γραφὴ ἦτο ἀκανόνιστος ἢ ἀπετέλει ἓν ἁπλοῦν συνονθύλευμα ἀκαθορίστων σχημάτων.

Εἰς ὅλους τοὺς μαθητάς, ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἀδεξίους, ἐγένοντο συχναὶ ὑποδείξεις καὶ παρείχετο πᾶσα βοήθεια ἀτομικῆς φύσεως. Διὰ τῆς συνεχοῦς ἀσκήσεως διεμορφοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἀτομικὸς γραφικὸς χαρακτὴρ ἑκάστου, καθοδηγουμένου συνεχῶς καὶ ὑποβοηθουμένου διὰ περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς γραφικῆς δεξιότητος αὐτοῦ.

Ἡ ἀπὸ μνήμης γραφὴ

Περὶ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου μηνὸς (Νοεμβρίου) μερικοὶ μαθηταὶ ἔγραφον αὐθορμήτως ἐπὶ τοῦ πίνακος λέξεις ἢ φράσεις ἀπὸ μνήμης. Κατόπιν σχετικῆς δοκιμασίας διεπιστώσαμεν, ὅτι ἅπαντες σχεδὸν ἔγραφον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀριθμὸν λέξεων ἢ φράσεων.

Ἡ τάσις αὕτη τῶν μαθητῶν ἐκαλλιεργήθη σκοπιμώτερον διὰ τῆς καθιερώσεως τῆς ἀπὸ μνήμης γραφῆς, κατ' ἀρχὰς λέξεων καὶ βραδύτερον φράσεων, κατὰ τρόπον παιγνιώδη, ὡς ἑξῆς: Βραχεῖα παρατήρησις τῆς λέξεως ἢ φράσεως — κάλυψις αὐτῆς — γραφὴ ἀπὸ μνήμης εἰς τὸ τετράδιον, ἐπανάληψις τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν δὶς καὶ τρίς. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἐργασία αὕτη ἐξετελεῖτο ὑπὸ τῶν ἰδίων μαθητῶν εἴτε ὁμαδικῶς μὲ ὑπόδειγμα τὴν ὁμαδικὴν καρτέλλαν ἢ τὴν φράσιν, ἀναγεγραμμένην ἐπὶ τοῦ πίνακος. Συνήθως οἱ μαθηταὶ ἐπροτίμων τὸν πίνακα, ὅπου ἠσκοῦντο ἀνὰ δύο δι' ἀμοιβαίας βοηθείας.

Ἀναλυτικοσυνθετικαὶ ἐργασίαι

Ἡ πεῖρα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ καθιέρωσις εἰδικοῦ σταδίου ἡμισυνειδητῆς ἀναγνώσεως (ἀνάλυσις - σύνθεσις) διαρκείας 2½ μηνῶν ἦτο ἀνιαρὰ καὶ κουραστικὴ διὰ τοὺς μαθητάς.

Ἐκτὸς τούτου διεπιστώσαμεν, ὅτι μόνοι των οἱ μαθηταὶ διὰ τῶν συχνῶν παρατηρήσεων καὶ συγκρίσεων προέβαινον εἰς τὴν ἀπομόνωσιν λέξεων ἢ γραμμάτων.

Κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος ἡ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις ἐνυφάνθησαν εἰς τὴν ὅλην ἀναγνωστικὴν ἐργασίαν τοῦ ἔτους, κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν φυσικὴν τάσιν τῶν μαθητῶν νὰ μορφώνουν ἴδιον μηχανισμὸν ἀναγνώσεως. Ἐπίσης δὲν προσέλαβον τὴν μορφὴν τῆς συστηματικῆς ἀναλυτικοσυνθετικῆς ἐργασίας.

Ἡ ἀνάλυσις τῶν φράσεων εἰς λέξεις

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρώτου σταδίου, κατὰ τὴν ὁλικὴν ἀνάγνωσιν τῶν φράσεων εἰς ἀργὸν καὶ φυσικὸν ρυθμόν, ἐδείκνυον ἑκάστην λέξιν.

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου μηνὸς πολλοὶ μαθηταὶ διέκριναν μὲ εὐχέρειαν καὶ σαφήνειαν αὐτομάτως ὡρισμένας λέξεις. Μόνοι των ἀνεγνώριζον τὰς ἰδίας λέξεις καὶ εἰς ἄλλας φράσεις. Διεπιστώσαμεν οὕτω μίαν αὐτόματον ἀνάλυσιν φράσεων εἰς λέξεις. Ἐγράφοντο ἐπὶ τοῦ πίνακος φράσεις, περιέχουσαι ὁμοίας λέξεις ἢ ἀνεζητοῦντο αὗται εἰς τὰς ἀτομικὰς καρτέλλας.

Βραδύτερον ἡ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις τῶν λέξεων ἐγένετο κατὰ τρόπον παιγνιώδη διὰ τῶν ἀτομικῶν καρτελλῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκόπτοντο εἰς λέξεις. Ἐλάμβανον χώραν ποικίλα ἀναγνωστικὰ παίγνια ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως μετὰ ἢ ἄνευ ὑποδείγματος.

Ἐπεμείναμεν εἰς τὴν ὀπτικὴν κυρίως ἀνά

λυσιν καὶ σύνθεσιν. Κατὰ τὴν ἀκουστικὴν σύνθεσιν αἱ φράσεις διετυποῦντο ὁλόκληροι. Αἱ λέξεις ἀνεγινώσκοντο μόναι, ἐκτὸς τῆς φυσικῆς των σειρᾶς.

Οἱ μαθηταὶ μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως ἠσχολοῦντο αὐτοτελῶς εἰς τὸν ἀνασχηματισμὸν φράσεων, τῶν ὁποίων αἱ λέξεις ἀνεμιγνύοντο. Ἐπίσης διεσκέδαζον μὲ τὸν σχηματισμὸν φράσεων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἐνέκλειε τὸ στοιχεῖον τοῦ παραλογισμοῦ. Αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι ἐγένοντο ἰδίως πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὑστερούντων μαθητῶν. Οὕτω οἱ μαθηταὶ ἀνεγνώριζον ἱκανὸν ἀριθμὸν λέξεων.

Ἀνάλυσις λέξεων εἰς γράμματα

Συστηματικὴ ἀνάλυσις λέξεων εἰς γράμματα δὲν ἐγένετο. Διὰ τῆς ἐντυπώσεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ λέξεων, τῶν συχνῶν παιγνιωδῶν ἐπαναλήψεων καὶ τῆς ἀπὸ μνήμης γραφῆς αὐτῶν ἡ ἀναγνώρισις τῶν γραμμάτων συνετελέσθη φυσικῶς καὶ αὐτομάτως.

Εὐχερέστερον ἀπεμονοῦντο ὀπτικῶς τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν λέξεων, διότι ἐπ' αὐτῶν κυρίως συνεκεντροῦτο ἡ ὀπτικὴ προσοχὴ τῶν μαθητῶν.

Ἄνευ ἰδιαιτέρων ὑποδείξεων, οἱ μαθηταὶ περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου ἐγνώριζον τὰ περισσότερα σύμφωνα καὶ ἀριθμὸν φωνηέντων καὶ διφθόγγων.

Ὁσάκις ὑπό τινος μαθητοῦ ἀπεμονοῦτο ἓν γράμμα ὀπτικῶς, ἐλαμβάνομεν ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐντυπώσωμεν τὴν ἀκουστικήν του εἰκόνα. Συνήθως ἡ ἀκουστικὴ ἀνάλυσις τῶν γραμμάτων ἐπετυγχάνετο ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Πολλάκις, διὰ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ μαθηταὶ ἐγνώριζον τας λέξεις (δεσπόζοντα γράμματα) καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐσφαλμένης γραφῆς ἑνὸς γράμματος ἢ τῆς διορθώσεως σφαλμάτων κατὰ τὴν ἀπὸ μνήμης γραφήν, ἀπεμονοῦντο ὑφ' ἡμῶν ὡρισμένα γράμματα, τῶν ὁποίων ἡ αὐτοτελὴς ἀκουστικὴ ἐντύπωσις δὲν εἶχε προκύψει ὡς αὐτόματος ἐνέργεια τῶν μαθητῶν.

Ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος οἱ μαθηταὶ διέκριναν τὴν ὀπτικὴν καὶ ἀκουστικὴν αὐτοτέλειαν τῶν γραμμάτων. Ἐπὶ πλέον ὑπεδείξαμεν εὐκαιριακῶς εἰς αὐτοὺς τὸν ρόλον τῶν γραμμάτων εἰς τὴν ἀκουστικὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων. Περισσότερον ἐπεμείναμεν εἰς τὴν ὀπτικὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν ὀπτικὴν προφορικὴν σύνθεσιν τῶν γραμμάτων. Ἡ προφορικὴ ἀνάλυσις ἐγένετο σπανιώτερον, ἵνα μὴ δυσχεραίνηται ἡ συνολικὴ ἀνάγνωσις.

Οἱ δύσκολοι συμφωνικοὶ συνειρμοὶ καὶ αἱ δίφθογγοι, ἐδιδάχθησαν ἐξ ἀφορμῆς δυσχερειῶν, σχετικῶν μὲ τὴν ἀνάγνωσιν λέξεων, περιεχουσῶν τοιαῦτα συμπλέγματα. Δι' ἀπομονώσεως, ἐγένετο διάκρισις τῆς ὀπτικῆς καὶ ἀκουστικῆς αὐτοτελείας τοῦ συνειρμοῦ ἢ τῆς διφθόγγου. Ἀνεγινώσκοντο ἐκ τοῦ πίνακος λέξεις περιέχουσαι τὸν ἴδιον συνειρμὸν εἰς διαφορετικὸν χρῶμα καὶ ἐγράφοντο ἀκολούθως εἰς τὸ τετράδιον. Διὰ τῆς ἐπαναλήψεως οἱ συνειρμοὶ ἐγένοντο σαφέστερον ἀντιληπτοί.

Ἡ ἀνάλυσις λέξεων εἰς συλλαβάς

Ἡ συλλαβὴ δὲν ἀποτελεῖ ὀπτικὴν καὶ νοητικὴν ὁλότητα. Οἱ μαθηταὶ δὲν ἀνέλυσαν αὐτομάτως οὔτε μίαν λέξιν εἰς συλλαβάς, ἐξαιρέσει δύο τέκνων ἱερέως καὶ διδασκάλου — διδαχθέντων κατ' οἶκον τὴν συλλαβιστικὴν μέθοδον διὰ... πᾶν ἐνδεχόμενον. Δὲν ἐγένετο, λοιπόν, οὐδεμία συστηματικὴ ἀνάλυσις λέξεων εἰς συλλαβάς, ἵνα μὴ παρεμβληθοῦν δυσχέρειαι εἰς τὴν συνολικὴν ἀνάγνωσιν.

Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀναγνωστικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν παρείχοντο ὑπ' αὐτῶν ἀρκεταὶ ἀφορμαὶ διὰ προφορικὰς μόνον ἀναλύσεις καὶ συνθέσεις. Κατὰ τοὺς τελευταίους δὲ μῆνας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὅλην ἀναγνωστικὴν ἐργασίαν καὶ τὰς παρουσιαζομένας δυσχερείας, περὶ τὴν ἀνάγνωσιν δυσκόλων λέξεων, ἐγένετο κατὰ τρόπον παιγνιώδη γραμματισμὸς καὶ συλλαβισμὸς αὐτῶν ἄνευ ἐπεξηγήσεων.

2. Συνειδητὴ ἀνάγνωσις καὶ γραφή

Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο οἱ μαθηταὶ ἠσκήθησαν εἰς τὴν ἀπόκτησιν μεγαλυτέρας ἀναγνωστικῆς εὐχερείας ἐπὶ περισσοτέρου ἀναγνωστικοῦ ὑλικοῦ τῆς Ε.Π.Δ., τοῦ ἀλφαβηταρίου καὶ τῶν βιβλίων τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης.

Καὶ κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν, ἐγένοντο διάφοροι ἀναλυτικοσύνθετικαὶ ἐργασίαι, ἰδίᾳ πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν ἀδυνάτων μαθητῶν.

Τὸ ἀναγνωστικὸν ὑλικὸν τῆς Ε.Π.Δ. ἐγράφετο ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ τῆς ὁμαδικῆς καρτέλλας. Αἱ φράσεις ἀνεγινώσκοντο ὁλικῶς. Ἐγένοντο ποικίλαι ἀσκήσεις ἀναγνωρίσεως λέξεων ἢ φράσεων ἐκτὸς τῆς σειρᾶς τοῦ κειμένου. Παρείχετο ἀτομικὴ βοήθεια εἰς τοὺς ἀδυνάτους. Οἱ μαθηταὶ ἀντέγραφον ὁλόκληρον τὸ κείμενον εἰς τὸ «τετράδιον - ἀλφαβητάριον» κάτωθεν μιᾶς ἀναλόγου εἰκονογραφήσεως. Ἐκαλλιεργήθη τὸ ἀτομικὸν στῦλ τῆς γραφῆς ἑκάστου ἐπὶ τὸ κανονικόν, τὸ σύμμετρον καὶ εὐανάγνωστον. Ἠσκήθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους δύο μῆνας καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν συνειδητὴν γραπτὴν ἔκφρασιν (λεζάνται κάτωθι τῶν ἐλευθέρων ἰχνογραφημάτων). Ἡ ἀπὸ μνήμης γραφὴ φράσεων κατέστη εὐχερεστέρα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ἅπαντες οἱ μαθηταὶ ἀπέκτησαν ἀναγνωστικὴν εὐχέρειαν καὶ τὸ φυσικὸν ὕφος τῆς ἀναγνώσεως. Μία μαθήτρια ἀριστερόχειρ ὑστέρησε τῶν ἄλλων εἰς τὴν γραφήν. Ἡ μαθήτρια τῆς συλλαβιστικῆς μεθόδου δὲν ἐξοικειώθη ἐπαρκῶς εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάγνωσιν.

Ἀνεγνώσθη ὁλόκληρον τὸ ἀλφαβητάριον καὶ ἄφθονον πατριδογνωστικὸν ὑλικόν. Ἡ κίνησις τῆς βιβλιοθήκης ζωηροτάτη. Συγκεκριμένως: Εἷς μαθητὴς ἀνέγνωσε 2 βιβλία, ἕτερος 3, τέσσαρες ἀνὰ 4 ἕκαστος, τρεῖς ἀνὰ 7 ἕκαστος καὶ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς ἀνὰ 8, 9, 10

ἀντιστοίχως. Τὰ ἄρρενα ἐπέδειξαν μεγαλυτέραν φιλαναγνωσίαν τῶν θηλέων.

Οἱ μαθηταὶ ἔδειξαν μεγαλυτέραν προτίμησιν διὰ τὰ βιβλία τῆς «ΘΕΙΑΣ ΛΕΝΑΣ» καὶ ἰδίως δι' ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἑκάστη σελὶς περιεῖχε κείμενον εἰκονογραφημένον καὶ βραχύ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ Ε.Π.Δ.

Οἱ μαθηταὶ ἀσκοῦνται ἐπαρκῶς εἰς τὸ παρατηρεῖν, κρίνειν καὶ διανοεῖσθαι, ἐν τῇ συχνῇ ἀναστροφῇ αὐτῶν μετὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς στενωτέρας πατρίδος.

Ὀξύνουν τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν καὶ ἀποκτοῦν πραγματικὰς γνώσεις περὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος δι' αὐτοπαρατηρήσεως καὶ αὐτενεργοῦ διαθέσεως.

Ἀσκοῦνται ἀξιολόγως εἰς τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν, τὸ ἐρωτᾶν, τὴν προφορικὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν τήρησιν λεπτότητος καὶ αὐτοκυριαρχίας ἔναντι τῶν συνομιλητῶν των.

Καλλιεργοῦν καὶ προάγουν τὴν ἱκανότητα διὰ τὴν ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀπὸ μνήμης ἰχνογράφησιν, τὴν πλαστικὴν ἀπεικόνισιν, τὴν μιμητικὴν ἀναπαράστασιν καὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν σχημάτων.

Διὰ τῆς καθόλου σχολικῆς ζωῆς ἀποκτοῦν εὐχέρειαν προσαρμογῆς πρὸς τὰς σχολικὰς διατάξεις καὶ προάγεται ἐν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας, τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς αὐθορμήτου διαθέσεως, τῆς εὐθύνης, τῆς καλαισθησίας καὶ τῆς τάξεως.

Διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ἐργασίας, ἐκτελουμένης ὑπὸ παιγνιώδη μορφὴν ἀποφεύγεται ἡ κόπωσις καὶ ἡ ἀνία.

Ἐκδηλοῦται κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἀδιάσπαστον ἡ ἀτομικότης ἑκάστου.

Ἡ σχολικὴ ἐργασία, ἡ ἰδιαιτέρα ψυχικὴ κατάστασις τοῦ παιδὸς καὶ τὸ κοινωνικὸν περιεχόμενον τῆς στενωτέρας πατρίδος ἀπαρτίζουν μίαν ἀδιάσπαστον ἑνότητα.

Διὰ τῆς αὐτοπαρατηρήσεως καὶ αὐτοδιαμορφώσεως ἐπὶ τοῦ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ καλλιεργεῖται ἡ αὐτομάθησις καὶ ἡ αὐτοαγωγή.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΟΛΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

Α'. Ἀ ν α γ ν ώ σ ε ω ς

Τὸ ἀναγνωστικὸν ὑλικὸν συνδέεται στενότατα πρὸς τὴν παιδικὴν ἐπίζησιν καὶ εὑρίσκεται εἰς ἀντιστοιχίαν πρὸς τὴν διανοητικὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἐκφραστικὰς δυνάμεις τοῦ παιδός.

Οἱ μαθηταὶ καλλιεργοῦν τὸ φυσικὸν ὕφος τῆς ἀναγνώσεως καὶ ἀποκτοῦν τὴν ἀναγνωστικὴν ἱκανότητα κατὰ παιγνιώδη τρόπον καὶ διὰ τῆς καταβολῆς ὀλιγωτέρων δυνάμεων. Ἀποκτοῦν ὀρθογραφικὴν ἱκανότητα. Εὐνοοῦνται εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀναγνώσεως καὶ οἱ ἀπουσιάζοντες μαθηταί.

Ἀντιπαθοῦν τὰ μακροσκελῆ κείμενα.

Αἱ συστηματικαὶ ἀναλυτικοσυνθετικαὶ ἐργασίαι ἐπιφέρουν κόπωσιν καὶ ἀνίαν. Οἱ μαθηταὶ αἰσθάνονται τὴν χαρὰν τῆς δημιουργικῆς ἐργασιας. Ἡ κατανόησις τοῦ περιεχομένου καθίσταται εὐχερεστέρα.

Ἐθίζονται εἰς τὴν αὐτοέρευναν καὶ αὐτοενασχόλησιν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν, ἀγαποῦν τὸ βιβλίον καὶ προάγουν τὴν γλωσσικήν των μόρφωσιν.

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Καθ' ἅπερ τῆς ροδωνιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα.

Μ. Βασίλειος

Ὡς δ' ἐγώ τινος ἤκουσα δεινοῦ καταμαθεῖν ἀνδρὸς ποιητοῦ διάνοιαν, πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τοῦ Ὁμήρου ἀρετῆς ἐστὶ ἔπαινος καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει.

Μέγας Βασίλειος Πρὸς νέους «ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων».

Μᾶς μαθαίνουν μὲ ποῖον τρόπον νὰ ζῶμεν, ὅταν ἡ ζωὴ πλέον ἔχει περάσει.

Montaigne

Μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁμάδος ριζώνεται πραγματικῶς ἡ ἠθικὴ ζωή.

R. Cousinet

Εἶναι σφάλμα νὰ δίδωμεν διαταγὴν ὅταν τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιτυγχάνωμεν μὲ ἁπλῆν μόνον παρατήρησιν.

James Hughes

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΚΟΥΡΗ
Δημοδηδασκάλου Κάστρου - Ἀμαλιάδος

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΡΡΙΚΟΣ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗ

Ὁ Βίος καὶ τὸ Ἔργον αὐτοῦ

Ἡ 17η Φεβρουαρίου θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε καθιερωθῇ ὡς ἡμέρα ἀργίας δι' ὅλα τὰ Σχολεῖα, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀπέθανεν, ὁ Πατριάρχης τῶν Παιδαγωγῶν, ὁ μεγαλύτερος τῶν Εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ Ἰωάννης Ἐρρῖκος Πεσταλότση, ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ὁ ὅλος βίος καὶ τὸ κήρυγμα του περιλαμβάνεται εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας λέξεις. Φῶς - Ἀγάπη - Ζωή.

Καὶ πράγματι μόνον διὰ τοῦ Σχολείου, διὰ τῆς μορφώσεως, θὰ ἔλθῃ τὸ Φῶς καὶ ἐκ τοῦ Φωτὸς ἡ Ἀλήθεια, ἡ Ἀγάπη καὶ ἡ Δικαιοσύνη καὶ ἐκ τῆς Ἀγάπης ἡ Εὐτυχισμένη Ζωή.

Οἱ ἀγῶνες, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν διὰ τὸν ἐξευγενισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τῆς Ἀγωγῆς θὰ προκαλοῦν πάντοτε τὸν γενικὸν θαυμασμόν.

Ἀποφασίσας νὰ σώσῃ τοὺς πτωχοὺς ἐγένετο κι' αὐτὸς πτωχός. Ἐπιχειρήσας νὰ ἀνακουφίσῃ τοὺς πάσχοντας συνεμερίσθη τὴν ἀθλιότητά των. Θελήσας νὰ διδάξῃ τοὺς ἐπαίτας νὰ ζῶσιν ὡς ἄνθρωποι συνέζησε μετ' αὐτῶν. Ὁ Πεσταλότση ἐγεννήθη εἰς Ζυρίχην τῆς Ἑλβετίας τὸ 1746 τὴν 12 Ἰανουαρίου. Πέντε ἐτῶν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, ὀνομαστὸς Ἰατρὸς κι' ἀφῆκε εἰς τὴν σύζυγόν του τὴν φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς τῶν τριῶν μικρῶν τέκνων καὶ μικρὰν περιουσίαν.

Ἡ μήτηρ τοῦ Πεσταλότση Σουσάνα ἦτο ἔξοχος γυνή, ἀλλὰ εἰς τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της συνετέλεσε καὶ ἡ ἀφοσιωμένη καὶ πιστὴ ὑπηρέτριά της Βαβέλη.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο τούτων ἐξόχων γυναικῶν διῆλθε τὰ παιδικὰ ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Πεσταλότση εἰς ἀτμόσφαιραν θερμοτάτης ἀγάπης καὶ αὐταπαρνήσεως, ὁμονοίας, ἡσυχίας αὐστηρᾶς οἰκονομίας καὶ στερήσεων ἀλλὰ καὶ ἐξόχου γενναιοδωρίας. Ἄλλο κέντρον διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος του ὑπῆρξεν ἡ οἰκία τοῦ πάππου του, ὁ ὁποῖος ἦτο πρότυπον ἱερέως ἑνὸς χωρίου πλησίον τῆς Ζυρίχης.

Πλησίον τοῦ πάππου του διήρχετο τοὺς μήνας τοῦ θέρους. Ἐκεῖ ἔμαθε νὰ ἀγαπᾷ τὴν Φύσιν καὶ τὰς ἀγροτικὰς ἀσχολίας.

Νεώτατος ἀκόμη ἐμόρφωσε τὴν ἰδέαν, ὅτι ὑψίστη ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι νὰ ἀφιερώσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ λαοῦ. Διὰ τὸν Πεσταλότσην «τὰ πάντα ἦσαν διὰ τοὺς ἄλλους — δι' ἑαυτὸν οὐδέν».

Ὁ ἴδιος γράφει: «Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς νεότητός μου ἐκίνει τὴν ψυχήν μου ὡς ἰσχυρότατον ρεῦμα ἡ ἰδέα νὰ φράξω τὴν πηγὴν τῆς δυστυχίας εἰς τὴν ὁποίαν ἔβλεπον βυθισμένον τὸν λαόν».

Ἀπεφάσισεν νὰ σπουδάσῃ Θεολογίαν καὶ νὰ γίνῃ Ἱερεὺς ὡς ὁ πάππος του. Δέκα πέντε ἐτῶν ἐνεγράφη εἰς τὸ Κολέγιον τῆς Ζυρίχης ὅπου οἱ νέοι ἐσπούδαζον Θεολογίαν, Νομικὴν καὶ Ἰατρικήν.

Ὁ Πεσταλότση ἦτο ἄριστος μαθητής. Ἐν τούτοις ὅμως ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ἱερέως, δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν φύσιν του καὶ ἀπεφάσισε νὰ τραπῇ εἰς τὴν Νομικήν, πιστεύων, ὅτι διὰ τῆς Νομικῆς θὰ ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ περισσότερον τὸν λαόν.

Κατόπιν μιᾶς στάσεως ἐναντίον τῶν ἀρχόντων καὶ μερικῶν νέων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Πεσταλότση οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ εὐεργετήσωσι τὸν λαόν, κατενόησεν, ὅτι ἡ κυρία αἰτία τῆς ἀθλιότητος τοῦ λαοῦ ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὴν ὑλικὴν πενίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν πενίαν.

«Δὲν δύναται, λέγει, νὰ παράσχῃ τὴν ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν εἰς τὸν δεόμενον αὐτῆς κατ' ἄλλον τρόπον, εἰς μὴ καθιστῶν αὐτὸν ἱκανὸν νὰ βοηθήσῃ αὐτὸς ἑαυτόν». Ἑπομένως πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ διδάξῃ καὶ νὰ ἠθικοποιήσῃ αὐτόν. Ἡ κοινωνικὴ ἀναγέννησις τοῦ λαοῦ προϋποθέτει πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ ἀνάγέννησιν. Αἱ ἰδέαι αὐταὶ τὸν ἔκαμαν νὰ διακόψῃ τὰς Νομικάς του σπουδάς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φέρεται εἰπών.

«Θέλω νὰ γίνω διδάσκαλος».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἠγάπησε τὴν Ἄννα Σίλτε ἡ ὁποία κατόπιν ἔγινε σύζυγός του. Ἐδανείσθη χρήματα ἠγόρασεν ἔκτασιν γῆς καὶ ἄρχισε νὰ καλλιεργῇ μὲ τὴν ἰδέαν νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς γεωργοὺς παράδειγμα συστηματικῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν. Τέλος ἐγκατέλειψεν καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν κατηγορῶν τὸν ἑαυτόν του, διότι ἔκαμνε ἐργασίας, τῶν ὁποίων κυριώτερον ἐλατήριον ἦσαν τὰ ὑλικὰ συμφέροντα, παρέβλεψε δὲ τὴν ἀρχικὴν του ἰδέαν τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1774 συνεγκέντρωσε πλησίον του τοὺς πτωχοὺς παῖδας, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπαίτας καὶ ἀλήτας. Τοὺς ἐνέδυσε, τοὺς ἔτρεφε, τοὺς ἐδίδασκε, τοὺς ἀπησχόλει εἰς ἀγροτικὰς καὶ ἄλλας χειροτεχνικὰς ἐργασίας καὶ ἐδείκνυε πρὸς αὐτοὺς τρυφερότητα πατρός.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει ἡ ἔνδοξος καὶ περιπετειώδης δρᾶσις του ὡς Διδασκάλου, δημοσιογράφου, συγγραφέως.

Ὁ Πεσταλότση εἶναι ἴσως ὁ μεγαλοφυέστερος καὶ πρωτοτυπώτατος τῶν παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν.

Σπουδαιότατον γνώρισμα τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πεσταλότση εἶναι ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπέδιδε εἰς τὴν Οἰκογένειαν.

Ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ τὸν ἀρχικὸν τύπον ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ σχέ-

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΞΥΔΗ
Δημ]δου 63ου Δημ. Σχολείου Γ'. Περιφ. 'Αθηνῶν

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

('Η διδασκαλία τοῦ ποιήματος ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ εὐγενικώτερα μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς 'Αγωγῆς).

'Αποδεχόμενος μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τὴν πρόσκλησιν τοῦ συναδέλφου κ. Καραχάλιου (Καπελίτσης Γορτυνίας), ποὺ εἶχε τὴν καλωσύνη ν' ἀπευθύνει ἀπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 φύλλου τοῦ 'Επιστημονικοῦ Βήματος σ' ὅσους ἀπὸ τοὺς συναδέλφους «ἔχουν μέσα των ποιητικὴν φλόγα» γιὰ νὰ δώσουν τὸ «παρὸν» στὴ μάχη κλπ., προσέρχομαι ἀπὸ τοὺς πρώτους νὰ λάβω θέση ὄχι, πρὸς θεοῦ, σὲ μάχη, ἀλλὰ σὲ μιὰ σοβαρὴ κι' ἀντικειμενικὴ παιδαγωγικο - φιλολογικὴ συζήτηση, νομίζοντας ὅτι μὲ διακαίει ἀγνὴ ποιητικὴ φλόγα.

Καὶ πρῶτα - πρῶτα ἂς μου ἐπιτραπῆ νὰ συγχαρῶ εἰλικρινὰ τὸν ἀγαπητο συνάδελφο γιὰ τὴν ἐργασίαν του ἐκείνη, ποὺ στὸ σύνολό της ἦταν πολὺ ἐπιτυχημένη. Δύο ὡς τρία ἀσθενῆ της φραστικὰ σημεῖα δὲν μειώνουν καθόλου τὴν γενικὴ της ἀξία. "Αν πάλι διαφωνῶ ριζικὰ σὲ ἄλλα 2 - 3 πραγματικὰ σημεῖα, κι' αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία, γιατὶ μπορεῖ νάχει δίκιο ὁ συνάδελφος κι' ἐγὼ νἄχω ἄδικο.

Τῆς Καθαρευουσιάνικης ἐθιμοτυπίας τὸ πρωτόκολλο, ἂν ἐπιτρέπεται αὐτὴ ἡ ἔκφρασις, εἶναι πολὺ αὐστηρο, λεπτὸ κι' εὐαίσθητο στὶς ἔννοιές του, ποὺ δὲν συγχωρεῖ τὴν παραμικρότερη παρέκκλιση ἀπὸ τὰ «κεκανονισμένα», γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς νομοθετημένα. Γι' αὐτὸ ἂς ἔχουν ὑπ' ὄψη τους ὅσοι τὰ γράφουν κι' ἂς προσέχουν πάρα πολὺ στὸ χειρισμό της τόσο στὴ σύνταξη, ὅσο καὶ στὴν κυριολεξία κάθε λέξεως. 'Ο ἀείμνηστος Κόντος, δεινὸς 'Ελληνιστὴς καὶ γλωσσαμύντορας τῆς ἐποχῆς του, μὴ μπορώντας νὰ ἀνεχτῆ τὴν κακοποίηση τῆς καθαρεύουσας ἀπὸ τοὺς βαρβαρισμοὺς καὶ τοὺς σολοικισμούς, δίνει μὲ τὶς γλωσσικὲς του παρατηρήσεις τέτοια μαστιγώματα στοὺς ἀδαεῖς ἀρχαΐζοντες, ποὺ ὅσο κι' ἂν μὲ τὴν καλλιέπειά τους φαίνωνται βαμπακερά, δὲν παύουν ὅμως νὰ εἶνε πολὺ τσουχτερὰ καὶ φαρμακερά. 'Ακοῦστε τα: «Πολλῷ τῇ ἀληθείᾳ κάλλιον νὰ ἀσπάζηταί τις τὰ κοινολεκτούμενα ἢ σπουδάζων περὶ τὰ χαριέστερα νὰ σολοικίζῃ δεινότατα». "Αγιο τὸ χῶμα σου! Στὴν ταπεινότητά μου, ἂς ἐπιτραπῆ νὰ παρατηρήσει αὐτά. "Αν ἡ γλαφυρότητα κάθε γραφτοῦ κειμένου ἀποτελεῖ εὐγενικὴ συμπεριφορὰ τοῦ συγγραφέα του, πρὸς τὸν ἀναγνώστη, ἡ σαφήνεια κι' ἡ ἁπλότητα εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ πιὸ στοιχειώδικο καθῆκον σεβασμοῦ καὶ πολιτισμοῦ πρὸς τὸν ἀπρόσωπον ἀναγνώστη.

σεις εἶναι αἱ πρῶται καὶ φυσικώταται τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων. 'Ενθουσιασμένος ἔλεγεν:

«Θὰ μείνῃς πάντοτε πατρικὴ οἰκία ἡ βάσις τῆς ἀγωγῆς τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἀγωγὴν τόπος».

'Ιδίως παραδέχεται τὴν ὀρθὴν ἀγωγὴν τῶν μελλόντων πολιτῶν ὑπὸ τῆς Μητρός. Εἰς ὅλον του τὸν βίον διετήρησε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Μήτηρ εἶναι ὁ πρῶτος καλύτερος παιδαγωγὸς καὶ ἡ Μητρικὴ ἀγωγὴ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς.

"Οσα τὸ παιδὶ μανθάνει εἰς τὰ 4 πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του δὲν τὰ μανθάνει εἰς τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς.

'Η οἰκογενειακὴ ἑστία εἶναι ἑστία βίου ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ. Οὐδὲν νοθεύει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ παιδὸς πρὸς τοὺς γονεῖς του. 'Αγαπᾶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ ἀγαποῦν, πιστεύει εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αὐτοὶ πιστεύουν. 'Η οἰκογενειακὴ ἑστία εἶναι 'Ιερὸν Εἰρήνης, καὶ Εὐδαιμονίας, Κέντρον ἐξελίξεως, τῶν ἠθικῶν καὶ Θρησκευτικῶν συναισθημάτων.

Πολὺ ὀρθῶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔχει τεθεῖ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ Νόμος περὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως καὶ τῶν Θηλέων. Πολὺ ὀρθῶς εἶπεν κάποιος, δώσατέ μου Μητέρας καλὰ μορφωμένας, διὰ νὰ Σᾶς δώσω καλοὺς πολίτας, καλὴν κοινωνίαν.

'Ο 'Ιωάννης 'Ερρῖκος Πεσταλότση ἀπέθανεν τὴν 17 Φ)ρίου 1827. 'Ο βίος του ὅμως καὶ τὸ ἔργον του θὰ μείνῃ φωτεινὸν παράδειγμα ἐκ τοῦ ὁποίου πρέπει ν' ἀντλῶμεν διδάγματα ὁ: ἐργαζόμενοι καὶ χαράσσοντες εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὁδοὺς πρὸς εὐδαιμονέστερον μέλλον, νὰ φρονηματιζώμεθα ἀποβλέποντες εἰς τας ἀρετά: εἰς τὰ παθήματα, εἰς τὴν ἀδάμαστον ἐπιμονήν, εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν 'Εκείνου εἰς τὴν ἀπεριόριστον στοργὴν πρὸς τὸ παιδί.

'Εκατὸν εἴκοσι ἑπτὰ ἔτη συμπληροῦνται ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξόχου 'Ελβετοῦ Παιδαγωγοῦ καὶ μεγάλου Εὐεργέτου τῆς ἀνθρωπότητος.

'Ο 'Ιωάννης 'Ερρῖκος Πεσταλότση εἶναι ὁ Πρόδρομος τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς 'Επιστήμης, ὁ Προφήτης καὶ ἀνακαινιστὴς τῶν μεθόδων τῆς Διδασκαλίας καὶ τῆς κυρίως ἀγωγῆς καὶ ὁ Θεμελιωτὴς τῆς νέας 'Επιστήμης τοῦ παιδιοῦ.

'Ο Πεσταλότση ἐζήτει πανταχοῦ καὶ πάντοτε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ καλὸν τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον ἠγάπα καὶ τοῦ ὁποίου συναισθάνετο τὴν δυστυχίσν, ὅσον ὀλίγοι ἄνθρωποι.

Πᾶσα μάθησις, ἐδίδασκε, ἔστω αὐτενέργεια, ἐλευθέρα ἔσωθεν προαγωγή.

'Ορθὴ δὲ διδασκαλία εἶναι ἐκείνη, δι' ἧς προάγεται ἡ αὐτενέργεια καὶ ἡ αὐτοπεποίθησις τῶν μαθητῶν καὶ διεγείρεται τὸ παιδαγωγικὸν ἐνδιαφέρον αὐτῶν.

Στὰ πραγματικὰ σημεῖα, πο ὐδιαφωνοῦμε εἶνε ἐκεῖ ποὺ ὑποστηρίζεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναλύωνται τὰ ποιήματα, οὔτε νὰ γίνεται σ' αὐτὰ ἐμβάθυνση, ὅπως καὶ στὰ θρησκευτικά, γιὰ λόγους τυχὸν παρεξηγήσεως καὶ κλονισμοῦ τῆς πίστεως. Ἡ διαφωνία μας εἶνε ριζικὴ καὶ ὑποστηρίζουμε τὸ ἀντίθετο, δηλ. ὅτι πρέπει νὰ ἀναλύωνται τὰ ποιήματα, γιὰ νὰ γίνεται καταληπτὸ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τὸ τί ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς μὲ τὴν α ἢ β ἀλληγορική του εἰκόνα, ποὺ μᾶς ἐκφράζει κάτι. Στὸ ποίημα π.χ. «Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ, τὸ κῦμα τ' ἀγριεμένο) λέγει στὴν πέτρα τοῦ γιαλοῦ κ.λ.π.» πρέπει ν' ἀναλυθῆ καὶ νὰ προβληθῆ τὸ ποιὸς ὑπονοεῖται β ρ ά χ ο ς καὶ ποιὸς κ ῦ μ α. Στὸν Ἐθνικό μας Ὕμνο πρέπει, κατ' ἐμέ, νὰ γίνεται λεπτομερὴς, βαθειὰ καὶ πλατειὰ ἀνάλυση κάθε λέξεως, ποὺ ἐκφράζει καὶ μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα· «κόψη, ὄψη, μετράει τὴ γῆ κ.λ.π.». Τὸ «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά» πρέπει νὰ ἀναλυθῆ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά, ὅσο εἶνε δυνατό, καὶ νὰ προσφερθῆ ἀπὸ τὸ δάσκαλο τὸ τί ἐννοεῖται μὲ τὴν εἰκόνα «κόκκαλα» (οἱ ἡρωϊσμοί, ἡ περιφρόνηση πρὸς τὸ θάνατο, οἱ θυσίες, τὰ ὁλοκαυτώματα, ἡ ἀκλόνητη πίστη πρὸς τὴν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν κατάχτηση τῆς Λευτεριᾶς). Μπορεῖ ἀκόμα νὰ διδαχθοῦν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ ἀσκηθοῦν στὸ νὰ παίρνουν τὸ νόημα ἑνὸς ποιήματος καὶ νὰ τὸ κάνουν ἔκθεση ἢ δήγημα σὲ πεζὸ λόγο, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ εἴδους τοῦ ποιήματος. Μαθητές μου ἀπόδωσαν διαφορετικὰ καθένας τὸ «Ἑλληνικὸ Χῶμα» τοῦ Δροσίνη —μὲ λίγη φαντασία — σὲ ὡραῖα διηγήματα (βλέποντάς τα κανεὶς μὲ παιδικὸ φακό), ποὺ εἶχανε αὐτὲς τὶς ἐπικεφαλίδες: 1) ὁ Φοιτητὴς ποὺ ξενητεύτηκε 2) Ἕνα ναυτόπουλο φεύγει μακριὰ ἀπὸ τὸ νησί του 3) τὸ φυλαχτὸ τῆς Μεγάλης Μάνας) 4) Ἡ δύναμη τῆς Μητρικῆς Εὐχῆς 5) Ἀθάνατη Ἑλλάδα 6) ὁ Ἕλληνας στρατιώτης στὸ Μέτωπο τῆς Κορέας δὲ φοβᾶται 7) Ἡ πίστη τῆς πατριωτικῆς Ἐλπίδας 8) Πίστη κι' ἀγάπη στὴν Πατρικὴ γῆ 9) Ἡ Ἑλλάδα πηγὴ τῆς ζωῆς μας. Ἀπὸ ἑξήντα ἐκθέσεις (Ε' καὶ Στ' τάξεως) οἱ ἐννέα μὲ τοὺς πιὸ πάνω τίτλους ἦταν οἱ καλύτερες καὶ εἶχανε κεντρική τους ἰδέα τὸ Ἑλληνικὸ χῶμα τοῦ ποιήματος. Ἐννοεῖται, ὅτι ἄλλες 6—8 ἦσαν δευτερώτερες καὶ οἱ πιὸ πολλὲς ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες ἦταν πολὺ μέτριες. (Ὅμοια ὑποστηρίζω, ὅτι καὶ στὰ θρησκευτικὰ δὲ βλάπτει ἡ ἐμβάθυνση καὶ ὅτι πρέπει νὰ τονίζεται καὶ νὰ ἐξαίρεται ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ὅπως στὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, στὴν Ἀνάσταση καὶ στὴν Ἀνάληψη Τοῦ Θεανθρώπου κ.λ.π. τὰ περὶ θρησκευτικῶν τὰ ἀναφέρω ὡς «ἐν παρόδῳ», γιατὰ κύριο θέμα μας εἶνε τὰ ποιήματα).

Ἀπὸ λόγους λοιπὸν ψυχολογικοὺς καὶ παιδαγωγικοὺς ἡ ἀνάλυση τοῦ ποιήματος ἐπιβάλλεται νὰ γίνεται ὡς περιεχόμενον ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν μαζὶ μὲ τὴν ἔξαρση καὶ τὴν προβολὴ τῶν ὡραίων εἰκόνων του. Καὶ στὸ τέλος νὰ λαμβάνεται τὸ ποίημα ὡς σύνολο τεχνικῆς, καλλιτεχνικῆς καὶ μετρικῆς μορφῆς. Πρέπει οἱ μαθητὲς τοὐλάχιστο τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων νὰ καθίστανται ἱκανοί, νὰ βρίσκουν τὰ τυχὸν μετρικὰ σφάλματα τοῦ ποιήματος ἐκ τυπογραφικῶν λαθῶν, ποὺ καμμιὰ φορὰ συμβαίνει νὰ συναντοῦμε. Ἀκόμα μποροῦν τὰ παιδιὰ Ε' καὶ Στ' τάξεως νὰ ἀσκηθοῦν νὰ διακρίνουν τὰ μέτρα 1ον) σὲ ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκά, ποὺ καθε πόδας τους εἶνε δισύλλαβος, μὲ τὴν διαφορά, ὅτι στὰ ἰαμβικά του τονίζεται ἡ δεύτερη συλλαβὴ τοῦ πόδα, στὰ δὲ τροχαϊκὰ τονίζεται ἡ πρώτη συλλαβὴ π.χ.

Π. χ. Ἐγέ | ρασὰ | μωρὲ | παιδιὰ | πενῆν | τα χρό | νια κλέ | φτης υ—΄ | υ—΄ | ἰαμβικό.

β΄) πάντα | κι' ὅπου | σ' ἄντι | κρύζω | μὲ λα—χτάρα | σταμα | τῶ. —΄υ | —΄υ | τροχαϊκὸ καὶ 2ο) σὲ ἀναπαιστικὰ καὶ δαχτυλικά, κάθε πόδας τους εἶνε τρισύλλαβος, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι στὰ μὲν ἀναπαιστικὰ τονίζεται ἡ τριτη συλλαβὴ τοῦ πόδα, στὰ δὲ δαχτυλικὰ τονίζεται ἡ πρώτη, π. χ. α) Στῶν Ψαρῶν | τὴν ὀλό | μαυρη ρά | χη— περπατών | τας ἡ Δό | ξα μονά | χη υυ—΄ | υυ—΄ | ἀνάπαιστος β') τ' ἄλογο | τ' ἄλογο | Ὅμερ Βρυ | ώνη. Ἂς τονίζεται «Ὁμέρη» στὸ μέτρο θὰ τονίσουμε «Ὅμερ». Ἀκόμα ἄλλο ἕνα παράδειγμα δαχτυλικοῦ μέτρου : Ἔφτασαν | σήμερα | τ' ἅγια μαν | τάτα :— Τῆς Ἐπα | νάστασης | τὸ καρυο—φύλι—εἶπαν πώς | φούντωσε | στὴν Κᾶλα | μάτα — καὶ τὸ πρω | τάναψε | τὸ πετραχήλι. —΄υυ | —΄υυ | —΄υυ |. Αὐτὸ εἶναι δαχτυλικὸ μέτρο, ὅπως τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

Στὸ ζήτημα τῆς ἀπαγγελίας συμφωνοῦμε ἀπόλυτα μὲ τὸν συνάδελφο κ. Καραχάλιο. Ἡ πεῖρα μᾶς ἔχει διδάξει, ὅτι καὶ τὸ πιὸ τέλειο ποίημα χάνει τὴν οὐσία του καὶ δὲν λέγει τίποτε, ὅταν δὲν ἀποδοθῆ μὲ τὴν κατάλληλην ἀπαγγελία, ἐνῶ ἀντίθετα καὶ τὸ πιὸ μέτριο ποίημα, ὅταν ἀπαγγελθῆ καὶ χρωματιστῆ ὄμορφα καὶ ζωντανά, γοητεύει, συγκινεῖ καὶ συναρπάζει τὸν ἀκροατή. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει δάσκαλος, ποὺ νὰ μὴ γνωρίζει τὰ στοιχεῖα τῆς καλῆς ἀπαγγελίας. Ἂς δοθῆ λοιπὸν ἡ πρέπουσα προσοχὴ ἀπὸ τὶς παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες, ποὺ σφυρηλατοῦν τὶς γενεὲς τῶν νέων δασκάλων, νὰ καταρτίζουν τοὺς μέλλοντες παιδαγωγοὺς τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐπαρκῶς ἀπὸ κάθε ἐπιστημονικὴ πλευρά, τόσο θεωρητική, ὅσο καὶ πρακτικὴ καὶ τεχνική. Εἶνε γεγονός, ὅτι, μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ ποιήματος καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ θὰ μπορέσουμε νὰ ἐμφυσήσωμε στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν γιὰ τὰ ποιήματα, κατορθώνουμε νὰ ἐπιτύχωμε παιδαγωγικὰ ἀποτελέσματα ὕψιστης σημασίας, γιατὶ καλλιεργοῦμε τὸ συναίσθημα τοῦ παιδιοῦ γενικὰ (Θρησκευτικό, οἰκογενειακό, πατριωτικό, Ἐθνικό, κοινωνικό) καὶ εἰδικὰ τὸ καλολογικὸ ἢ καλαισθητικό. Ὅποιος διαβάζει τὰ ποιήματα γιὰ νὰ τὰ νιώσει καὶ νὰ τ' ἀπολαύσει (κι' ὄχι νὰ τ' ἀποστηθίσει ἀναγκαστικὰ γιὰ νὰ τὰ εἰπῆ στὴν ἐξέταση γιὰ τὴ βαθμολογία), ἡμερώνεται, ἐκλεπτύνεται ψυχικὰ καὶ βλέπει ὅλον τὸν κόσμο καὶ τοὺς συνανθρώπους του μὲ μάτι ἑνὸς πνευματικοῦ ὄντος, ποὺ ζῆ σὲ σφαῖρες ἀνώτερες, τοποθετώντας τὶς ἠθικὲς ἀξίες ἐπάνω ἀπὸ τὶς ὑλικές. Κι' αὐτὸς μοῦ φαίνεται, ὅτι εἶνε πραγματικὰ ὁ βαθύτερος κι'

ὁ ὑψηλότερος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. Ὁμοίως συμφωνῶ, ὅτι κάθε πεζογράφημα, καλὸ θὰ εἶνε, νὰ ἀκολουθεῖται κι' ἀπὸ τὸ σχετικὸ καὶ συναφὲς αὐτὸ ποίημα. Ποῦ θὰ βρεθοῦν ὅμως τὰ κατάλληλα γιὰ παιδιὰ ποιήματα; Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πλούσια κληρονομιὰ τῶν νεώτερων δοκίμων ποιητῶν μας (ἀπὸ τοῦ Σολωμοῦ μέχρι τῶν συγχρόνων μας κ.κ. Ἀθάνα, Μυριβήλη, Σπεράντζα κ. ἄ.) πιστεύω ἀκράδαντα, ὅτι μέσα στὸν κλάδο μας ὑπάρχει ἱκανὸς ἀριθμὸς συναδέλφων, ποὺ θὰ καταθέσει τὴν προσφορά του, ὅταν ἀναληφθῆ ἐκδοτικὴ προσπάθεια ἐκ μέρους τῆς Συνδικαλιστικῆς μας Ὀργανώσεως, ἡ ὁποία σὲ σχετική μου αἴτηση καὶ πρόταση ἔδωκε τὴν ἀπάντηση, ὅτι πρέπει νὰ ἔχει πάρει τέτοιαν ἐντολὴ ἀπὸ τὴ Γεν. Συνέλευση τοῦ κλάδου κι' ἀδυνατεῖ νὰ προβῆ σὲ τέτοιου εἴδους ἐνέργεια. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ προσφέρω στὸ ἀπανταχοῦ ἑλληνόπουλο μέσῳ τῶν δασκάλων του τὸ πιὸ κάτω ποίημά μου, ἀφιερωμένο στὴν Κύπρο μας καὶ τὴν πολυπόθητην Ἕνωσή Της μὲ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα καὶ παρακαλῶ κάθε συνάδελφο νὰ τὸ συγκρίνει ἀπὸ ἄποψη περιεχομένου καὶ μετρικῆς διαρθρώσεως μὲ ἐκεῖνο ποὺ περιλαμβάνεται στὸ τέλος τοῦ ἀνγανωστικοῦ βιβλίου τῆς ἕκτης τάξεως. Κατ' ἐμὲ τὸ περιεχόμενον ἐκείνου εἶνε δουλικό, μοιρολατρικὸ καὶ πολὺ ἐπαιτικό, ἐνῶ ἡ Κύπρος εἶνε γνήσια Ἑλληνική καὶ ἱστορικὰ καὶ πραγματικὰ καὶ ἀνήκει δικαιωματικὰ στὴ Φυσική Της Μάνα Ἑλλάδα, σύμφωνα μὲ κάθε γραφτὸ ἢ ἄγραφο δίκαιο, πάνω στὸ ὁποῖο στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ΟΗΕ.

Μὲ τὸ ἄρθρο μου αὐτὸ δὲν ἔθιξα οὔτε εἰσῆλθα στὴν ἐξέταση ἄλλων βασικωτέρων προβλημάτων γιὰ τὴν ποίηση, πιστεύοντας νὰ μιλήσω γι' αὐτὰ σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ προσεχῆ τεύχη τοῦ Ἐπιστημονικοῦ μας Βήματος, ἂν μοῦ ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ δεχτῆ τὴ συνεργασία μου.

Κλείνοντας τὸ σημερινό μου σημείωμα, ἐκφράζω στὴ Διοίκηση τῆς ὀργανώσεώς μας τὴν ἀπόλυτην ἱκανοποίησή μου, ποὺ ὅπως πιστεύω εἶνε κι' ὅλου τοῦ Κλάδου, γιὰ τὴν πλήρωση ἑνὸς κενοῦ μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ Ἐπιστημονικοῦ μας Βήματος κι' εὐχαριστῶ τὸν κ. συνάδελφο Γορτυνίας, ποὺ μοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴ νὰ ἀσχοληθῶ μὲ ἕνα προσφιλές μου θέμα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Νεράϊδα τῆς Μεσόγειος, (1) Ἑλληνοπούλα Κύπρο,
τίποτε δὲν ἐμπόρεσε τόσω χρονῶ σκλαβιά,
νὰ Σοῦ μολύνει τὴν ψυχή, γιατὶ κρατᾶς τὸ σκῆπτρο
τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά.

Ἀπ' τοὺς πανάρχαιους καιρούς, τοῦ Κίμωνα τὰ χρόνια,
τὸ αἷμα Σου, οἱ Συνήθειες Σου, τῶν πόθων Σου οἱ παλμοὶ
Ἑλληνικὰ παράμειναν καὶ θὲ νὰ ζοῦν αἰώνια
μαζὶ μὲ τῆς Μητέρας Σου τὴν ἔνδοξη τιμή.

Τὸν πρῶτο Σου καταχτητὴ τὸνεἶχες καταχτήσει
μὲ τῆς λεβεντοσύνης Σου τ' ἀτίμητ' ἀγαθά.
Κι' ἐζοῦσες σὰ Βασίλισσα μ' ἕνα μικρὸ «μπαξίσι»,
ποὺ τοὔριχνες περήφανη νὰ πίνει νὰ μεθᾶ.

Ἦρθ' ὅμως ψεύτρα Λευτεριὰ μὲ τὸ Σταυρὸ στὰ χέρια
καὶ Σ' ἀλυσόδεσε βαριὰ μὲ γρόθο τοῦ γαντιοῦ.
Μὰ Σὺ δὲ δείλιασες ποτὲ κι' ἐφύλαξες ἀκέρια
τὴ γλῶσσα καὶ τὸν Ἐθνισμό, σὰν κόρη τοῦ ματιοῦ.

Στολὲς Ἀνατολίτικες βαλθῆκαν νὰ Σὲ ντύσουν
κι' Ἀρμένικα κι' Ἐγγλέζικα κοστούμια τοῦ συρμοῦ,
ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν νὰ Σὲ λιποψυχήσουν
ν' ἀφήσεις τὴ Σημαία Σου τοῦ πλέριου λυτρωμοῦ.

Τῶν ἁλυσίδων τὰ δεσμὰ θὰ σπάσουν μὲ τὸ δόρυ,
κι' Ἐλεύθερη θὰ Σὲ δεχτῆ μὲς στὴ θερμὴ ἀγκαλιὰ
ἡ Μάνα, ποὺ Σὲ ἐγέννησε. Τὴν πιὸ καλή Της κόρη
Σὲ καρτερεῖ ἀνυπόμονα, νὰ νιώσεις ἀναγαλλιά.

Κύπρο, ἑτοιμάσου κι' ἔφτασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου,
νὰ στολιστῆς στὰ γαλανά, νὰ ἰδῆς τὴ Λευτεριά.
Νὰ λησμονήσει, τὸ βραχνὰ τῆς πίκρας καὶ τοῦ πόνου
καὶ νάσαι πιὰ στὸ σπίτι Σου Διαφέντρα καὶ Κυρά.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΧ. ΞΥΔΗΣ

1. «Τῆς Μεσόγειος» εἶναι Ψυχαρικὸς τύπος. Ἂν θὲ τὸν δέχεσαι διάβαζε ἔτσι: «τῆς Μεσόγειας ἢ τῆς Μεσόγειου».

ΧΡ. ΚΩΣΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Δημοδιδασκάλου Περιστερίου - Ἀλμυσίας

Η ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΩ

(Κατὰ Φαίδωνα Κουκουλέν)

— Ἀκολουθοῦντες τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν παράδοσιν οἱ Βυζαντινοί, καὶ δὴ τὰς γνώμας τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἤρχοντο τῆς Στοιχειώδους παιδείας ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν παίδων, καίτοι ἐν τῇ πράξει ὁ χρόνος ἐνάρξεως τῆς πρώτης διδασκαλίας ἐποικίλλεν, φθάνων ἐνίοτε καὶ μέχρι τοῦ 4ου ἔτους. Δὲν παρέλειπον δέ οἱ προληπτικοὶ γονεῖς, ὥστε ἡ πρώτη αὕτη ἡμέρα νὰ εἶναι ἀστρολογικῶς εὐσήμων, σκοπουμένου εἰς ποίαν ἡμέραν ἢ εἰς ποῖον ζῴδιον εὑρίσκετο ἡ σελήνη.

Ἀλλ' ἐνιαῖον σχολικὸν πρόγραμμα δὲν ὑφίστατο, οὐδὲ ἐποπτεία κεντρικὴ τῶν σχολείων. Ὅθεν οὐδὲ Σχολικὰ κτίρια ἐπὶ τούτῳ καθιδρυμένα, ὥστε πολλάκις ὡς αἴθουσα παραδόσεως ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ φάρθηξ τῶν ἐκκλησιῶν ἢ κελλία μονῶν. Ἐντὸς τῆς Σχολῆς ὑπῆρχεν ὁ διδασκαλικὸς θρόνος κείμενος ὑψηλότερον τῶν σκιμπόδων ἢ τῶν ἀμφιθεατρικῶς διατεταγμένων ἀναβαθρῶν· ἀλλ' ἡ πολυτέλεια αὕτη δὲν ὑφίστατο πάντοτε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐκάθηντο χαμαὶ ἐπὶ δερμάτων (τυλάρια, προβεταί). Ἐπίσης ὑπῆρχεν ἀναλογεῖον μὲ βιβλία ἐπ' αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον καὶ ἀνεγίγνωσκον οἱ μαθηταί, ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων ἦσαν ἐπιγεγραμμένα ἠθοπλαστικὰ παραγγέλματα, οἷον «Θεὸν φοβοῦ, Βασιλέα τίμα, Γονεῖς σέβου».

Ἡ Στοιχειώδης ἐκπαίδευσις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἐπειδὴ ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν ἱερῶν κειμένων ἐκαλεῖτο «ἱερὰ γράμματα», πρῶτον δὲ τοιοῦτον Σχολεῖον ἵδρυσεν ἤδη κατὰ τοὺς προβυζαντινοὺς χρόνους, ὁ Πρωτογένης ὁ πρεσβύτερος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰῶνος ἐν Συρίᾳ.

Ὁ παῖς εἰσερχόμενος τὸ πρῶτον εἰς τὸν μαθητικὸν βίον, ἐδιδάσκετο τὰ «Πρῶτα Στοιχεῖα», ἄλλως Ἀλφάβητον καλούμενα, δηλαδὴ μὲ μέθοδον ἀπὸ παλαιότερον γνωστὴν συνισταμένην εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος ἀναγραφὴν καὶ ἰσχυρὰν ἀπαγγελίαν τῶν γραμμάτων τοῦ Ἀλφαβήτου κατὰ σειράν. Μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν γραμμάτων τοῦ Ἀλφαβήτου οἱ μαθηταὶ ἐμάνθανον νὰ συνθέτωσι συλλαβάς, ἐκ τούτων λέξεις, τοῦ τονισμοῦ διδασκομένου μεταγενέστερον.

Εἰς τοῦτο ὅμως δὲν προέβαινεν ὁ διδάσκαλος, ἂν μὴ ἐπείθετο, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἔμαθον «καλῶς» τὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀλφαβήτου, ὅθεν ἐπέμεινεν ἐπ' αὐτοῦ, ἐπαναλαμβάνων τὴν ἐκφώνησιν, τῶν μαθητῶν ἀπαγγελόντων καὶ πρώτων εἶτα τὰ αὐτά. Ἡ δὲ ἐκμάθησις τῶν γραμμάτων φαίνεται, ὅτι ἀπὸ τοῦ Βου ἤδη φθόγγος ἐγένετο τοῦ διδασκάλου συνάπτοντος τοῖς ἄνω τὰ κάτω εδηλ. ΑΩ, ΒΨ, ΓΧ κλπ.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν συλλαβισμὸν ἢ ἤνωνον ἓν φωνῆεν μὲ ἓν σύμφωνον καὶ ἀντιστρόφως ἢ παρενέβαλλον ἓν φωνῆεν μεταξὺ δύο συμφώνων.

Ἡ ἐξέτασις τῶν μαθητῶν ἐλάμβανε χώραν κατὰ σειρὰν τοῦ πρώτου περατοῦντος τὴν ἀνάγνωσιν δίδοντος τὸ βιβλίον εἰς τὸν ἑπόμενον. Ἡ ἀνάγνωσις ἔδει νὰ ἦ γεγονὶς τῇ φωνῇ, ὁ δὲ τόνος τῆς φωνῆς νὰ παρακολουθῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου.

Ὁ διδάσκαλος ὡριζε περαιτέρω τμῆμα πρὸς ἀνάγνωσιν (παρακάτω) ἐξήταζε δὲ πάντοτε, ἂν ὁ μαθητὴς ἤξευρε τὸ μάθημα τῆς προηγουμένης παραδόσεως.

Τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγνώσεως εἶτα ἠκολούθει ἡ διδασκαλία τῆς γραφῆς, τοῦ διδασκάλου γράφοντος καὶ τῶν μαθητῶν μιμουμένων τὸ ἀρχέτυπον ἐπὶ τῶν πινακίδων των, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον:

Ὁ μαθητὴς ἐλείανε τὴν ἐκ κηροῦ ἐπιφάνειαν τοῦ πινακιδίου του καὶ τὸ ἔδιδε στὸν διδάσκαλον, ὅστις ἐχάρασσεν ὅσον τὸ καλλιγραφικώτερον ἐπ' αὐτοῦ τὰ γράμματα, ταῦτα δὲ ἀπετέλουν τὸ πρότυπον, τὸν «ὑπογραμμόν», ὃν ἔδει νὰ ἀντγράψῃ δι' ὀρθίας γραφῆς κατόπιν πιστῶς ὁ μαθητής, λαμβάνων τὸν ἄβακα, ἀφοῦ ἔκαμνε μετάνοιαν πρὸ τοῦ διδασκάλου.

Τὴν ἐργασίαν τῆς ἀντιγραφῆς διώρθωνε κατόπιν ὁ διδάσκαλος καὶ ἐβαθμολόγει αὐτήν, πρὸς ταύτην δὲ ἀναλόγως οἱ γονεῖς ἔδιδον ἢ ἐὰν ἦτο κακή, δὲν ἔδιδον φαγητὸν εἰς τὸ τέκνον.

Ὁ μαθητὴς γράφων ἔπρεπε νὰ μὴ κύπτῃ πρὸς δὲ νὰ μὴ κυρτώνῃ τοὺς δακτύλους, ὥστε νὰ ἀνυφοῦται τὸ κονδύλιον. Μεγάλη σημασία ἐδίδετο ἐπίσης εἰς τὴν ὀρθὴν στίξιν τοῦ κειμένου, καλὸς δὲ μαθητὴς ἔδει νὰ εἶναι οὐ μόνον καλλιγράφος ἀλλὰ καὶ ταχυγράφος.

ΒΙΒΛΙΑ:

Ἡ στοιχειώδης παιδεία σκοποῦσα τὴν δημιουργίαν καλῶν χριστιανῶν ἐβασίζετο ἐπὶ θρησκευτικῶν βιβλίων, τὸ πρῶτον δέ, τὸ ὁποῖον ἐδιδάσκετο ἦτο τὸ Ψαλτήριον, δι' οὗ ἐμάνθανον συλλαβισμὸν καὶ ἀνάγνωσιν, κατόπιν δέ ἡ Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη, ὁ Ἐκκλησιαστὴς καὶ αἱ παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος.

Ὁ διδάσκων τὰ πρῶτα στοιχεῖα ἐκαλεῖτο στοιχευτής, ἔχων βοηθόν του τὸν Πρωτόσχολον, δηλαδὴ τὸν ἐπιμελέστερον τῶν μαθητῶν· εἰς τὰς ἀνωτέρω τάξεις ἐδίδασκεν ὁ διδάσκαλος.

Ἐκτὸς τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἐδιδάσκετο καὶ Ἀριθμητικὴ (τὸ ψηφίζειν). Ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς ἐγίνετο ἐγειρομένων τῶν μαθητῶν πρὸ τοῦ πίνακος, τῇ βοηθείᾳ τῶν δακτύλων ἢ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου. Διὰ τοὺς λογαριασμοὺς βάσις ἐλαμβάνετο ὁ ἀριθμὸς 6.000, διαιρετὸς διὰ 2,3,4,5,6,12,15,20, ὡς καὶ τὰ πολλαπλάσια αὐτοῦ.

Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς τριετοῦς φοιτήσεώς των, ἐδιδάσκοντο καὶ στοιχεῖα γραμματικῆς, ὠδικήν, ψαλμῳδίαν εἰς τὸ κείμενον τοῦ ψαλτηρίου, θρησκευτικά, μύθους ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Τοὐναντίον ἡ Γυμναστικὴ ἦτο ὑπὸ δυσμένειαν, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης σημασίας, ποὺ ἔδιδον οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν ψυχὴν καὶ οὐχὶ διὰ τὸ σῶμα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΙΤΣΟΥ
Δημοδιδασκάλου Ὑποτρόφου τοῦ Ι.Κ.Υ. εἰς Ἑλβετίαν

ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

2ον. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (1,6 — 7 ἢ 8 ἔτη).

(Διαμόρφωσις τοῦ «ἐγώ» του — τάσεις πρὸς ἐπικοινωνίαν καὶ συνεργασίαν)

— Ἀπὸ 1,6 — 3 ἔτη διακρίναμε τὴν διαμόρφωσιν τοῦ «Ἐγώ»: α) Σχηματίζει τὴν ἔννοια τῆς προσωπικότητός του, δηλ. τὴν ταυτότητα τοῦ ἐγὼ του εἰς διάφορες θέσεις τοῦ χώρου, β) περὶ τὸ 3ον ἔτος ἀναγνωρίζει τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου τῶν ἄλλων, γ) ἑνότης τοῦ «ἐγὼ» του εἰς τὴν φωτογραφία περὶ τὸ 3—4 ἔτος, δ) ἀντιλαμβάνεται τώρα ὅτι ἡ προσωπικότης του πράττει, ἐνεργεῖ κ.λ.π. Ὁ σχηματισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς προσωπικότητός του εἶναι ἔργον συνθέσεως τῶν διαφόρων ὄψεων τοῦ «ἐγὼ» του. Χρησιμοποιεῖ πλέον γιὰ τὸν ἑαυτόν του τὴν λέξιν «ἐγώ». ε) Ἐμφάνισις κρίσεως ἀντιθέσεως πρὸς τοὺς ἄλλους, ποὺ δὲν συμφωνοῦν μὲ τὶς σκέψεις καὶ τὰ σχέδιά του. στ) Δὲν γνωρίζει ὅτι ὀφείλει νὰ μοιράσῃ τὴν ἀγάπη του εἰς τὸν πατέρα καὶ εἰς τὴν μητέρα του, ἀλλὰ ζητάει νὰ κερδίσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ ἑνὸς καὶ νὰ ἀνταγωνίζεται μὲ τὸν ἄλλον.

— Ἀπὸ τὸ 3ον — 7ον ἔτος τελεῖται ἐσωτερικὰ ἡ προετοιμασία, γιὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρισμόν του εἰς τὴν συνεργασίαν.

Δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἄλλου. Δὲν πρέπει γ' αὐτὸ νὰ τὸ θεωροῦμε ὡς παιδὶ ἐλαττωματικὸ καὶ ἀνίκανο γιὰ κοινωνικὲς σχέσεις. Δέχεται καὶ παίζει σὲ μικρές, ὀλιγομελεῖς ὁμάδες μικρῆς χρονικῆς διαρκείας. Ὑπακούει τυφλὰ εἰς τοὺς κανόνες τῶν παιγνιδιῶν, ποὺ ἔθεσαν οἱ μεγαλύτεροι. — Οἱ συζητήσεις του εἶναι ἀτελεῖς ἀκόμη. Ἡ ὁμιλία του εἶναι ἐγωκεντρική. Ὁ λόγος του στὴν ἀρχὴ εἶναι μονόλογος (= μιλάει μόνο του γιὰ ὅ,τι φτειάχνει νομίζοντας ὅτι οἱ λόγοι του ἐπιδροῦν στὰ πράγματα). Κατόπιν ὁμιλεῖ γιὰ νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων, ποὺ θέλει νὰ τὸ ἀκούσουν. Στὶς μικρὲς φιλονεικίες τῶν παιδιῶν δὲν ὑπάρχει αἰτία οὐσιώδης, φιλονεικοῦν εἰκονικά, παίζοντας. Ὁ ἐγωϊσμὸς σιγὰ-σιγὰ ὑποχωρεῖ, ἡ γλῶσσα ἐξελίσσεται καὶ ἀποβαίνει μέσον συναλλαγῆς τῶν σκέψεων μὲ τοὺς ἄλλους, πρᾶγμα ποὺ συντελεῖ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Διανοήσεως.

Ἀκόμη ὅμως τοῦ ἀρέσει καλλίτερα νὰ ἐκφράζῃ μὲ σύμβολα τὶς Ἰδέες του, μὲ χειρονομίες καὶ πνεύματα ἢ νὰ ἀναπαριστᾷ ἀντικείμενα μὲ ἰχνογραφήματα ἢ μὲ παιγνιώδεις κατασκευὲς μὲ πηλό, πέτρες, ξύλα κ.λ.π. Τοῦ ἀρέσει πιὸ πολὺ νὰ ἐκφράζῃ τὶς σκέψεις του μέ τὰ παιγνίδια του, παρὰ μὲ τὴν γλῶσσα του.

— Εἴδαμε ὅτι ἡ ἀντίδρασίς του εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον χαρακτηρίζεται πιὸ πολὺ ἀπὸ ἀφομοίωσιν. Ἔτσι καὶ εἰς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον ἀφομοιώνει κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον τὶς ἐπιδράσεις του καὶ τὶς ἀναγάγει εἰς τὴν ἰδικήν του σκοπιάν. Γι' αὐτό, ἐνῶ γνωρίζει τὸ δεξί του χέρι, ἀδυνατεῖ νὰ μᾶς δείξῃ τὸ δεξὶ τοῦ συμπαίκτου του. Ἡ μεγάλη ὅμως ἐπίδρασις τῆς κοινωνίας στὸν ψυχικό του κόσμο τὸ ἀναγκάζει ἐξ ἄλλου νὰ ρυθμίσῃ τὴν προσαρμογήν του εἰς αὐτήν, χωρὶς κριτικήν. Ἔχομεν δηλ. ἀφ' ἑνὸς μὲν κορύφωμα τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ (ἀφομοιωτικῆς ἐνεργείας) καὶ ἀφ' ἑτέρου κορύφωμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς σκέψεως τῶν ἄλλων (προσαρμοστικὴ νοητικὴ ρύθμισις). Ἡ διαφοροποίησις τοῦ ἐγώ του ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα καὶ ἡ ταυτόχρονος ἀμοιβαιότης, ποὺ θὰ λάβῃ χώραν εἰς τὸ ἑπόμενον στάδιον, θὰ βοηθήσουν τὸ παιδὶ νὰ ἀντικρύσῃ ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις τὰ ἀντικείμενα καὶ τοὺς ἀνθρώπους κι' ἔτσι νὰ λάβῃ ἀληθῆ γνῶσιν αὐτῶν.

Ὁ ἠθικὸς βίος του, χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔλλειψιν ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ἀπὸ τυφλὴν πειθαρχίαν εἰς τοὺς κανόνες τῶν μεγαλυτέρων, χωρὶς καμμιὰ κριτικὴ κι' ἀντίρρησιν. Κρίνει τὶς διάφορες πράξεις σύμφωνα μὲ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι σύμφωνα καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν. Δὲν μπορεῖ ἀκόμη ν' ἀντιληφθῇ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ψεύδους.

3ον. Ο ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (2 — 7 ἢ 8 ἔτη).

α) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἱκανότητος πρὸς ὁμιλίαν βοηθεῖ εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ παιδιοῦ μὲ ἄλλα ἄτομα.

Ἔτσι θὰ γεννηθοῦν τὰ ἁπλᾶ κοινωνικὰ συναισθήματα τ ῆ ς σ υ μ π α θ ε ί α ς καὶ α ν τ ι π α θ ε ί α ς εἰς τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκομε τὸ συναίσθημα τῆς ἐκτιμήσεως, τῆς ἀξιολογήσεως. Ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ παιδιοῦ ἐμφανίζεται μόλις ἀποκτήσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἄλλου», πρὸς τὸν ὁποῖον προβαίνει σὲ σύγκρισιν. Ἡ συμπάθεια καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς εἶναι οἱ δύο πόλοι τοῦ αὐτοῦ ἐνδοατομικοῦ συναισθήματος. Κοινωνικὰ συναισθήματα ἀναπτύσσονται ἐφ' ὅσον α) μεταξὺ τῶν ἀτόμων ὑπάρχει ἡ αὐτὴ κλῖμαξ ἀξιῶν, δηλ. ἐφ' ὅσον ἀναγνωρίζουν τὶς ἴδιες ἀξίες στὰ πράγματα καὶ πράξεις καὶ β) ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἱκανοποίησις ἐκ τῶν δύο πλευρῶν. Ἀντιθέτως εἰς τὴν ἀντιπάθειαν ἐλλείπουν αὐτά. Ἡ κοινὴ κλῖμαξ ἀξιῶν θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἀξιολογήσεις ποὺ ἐνέκρινε καὶ παρεδέχθη τὸ ἄτομον. Θὰ γίνῃ δηλ. ἀφομοίωσις ἀπὸ τὶς ἤδη γνωστὲς συναισθηματικὲς καταστάσεις.

β) Εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ἔχομε τὴν ἐμφάνισιν

τοῦ συναισθήματος τῆς ὑπεροχῆς ἢ τῆς μειονεκτικότητος, ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν αὐτοεκτίμησιν εἰς περιπτώσεις ἀποτυχιῶν, ἢ ἐπιτυχιῶν. Πάντοτε, κι' ἐμεῖς καὶ τὸ παιδὶ ἔχουμε μίαν ἰδέαν περὶ τῆς ἀξίας μας ὄχι ἀντικειμενική. Τὸ συναίσθημα ἐκτιμήσεως τῶν ἄλλων γιὰ μᾶς δὲν ἀρκεῖ πάντοτε γιὰ νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὰ συναισθήματα τῆς ὑπεροχῆς ἢ μειονεκτικότητός μας, διότι οἱ ἀποτυχίες μας ἢ ἐπιτυχίες ἐπιδροῦν προτοῦ ἀκόμη γνωρίσωμεν τὶς κρίσεις τῶν ἄλλων. Ἐπιδρᾶ δηλ. πιὸ πολὺ τὸ γεγονὸς ὅτι κρίνει ὁκαθένας τὶς πράξεις του, ὅπως θὰ ἔκαμεν κατὰ τὴν συναλλαγήν του μὲ τοὺς ἄλλους.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πράξεών μας τυχαίνουν οἱ ἑξῆς περιπτώσεις: α) Ὁ ἄλλος δὲν εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπ ὀτὴν πρᾶξιν μας, ἐμεῖς εἴμαστε. Τοῦτο φθάνει εἰς τὴν ματαιοδοξίαν. β) Οἱ ἄλλοι εἶναι ἱκανοποιημένοι, ἐνῶ ἐμεῖς ὄχι, διότι θέλαμε περισσοτέραν ἐπιτυχίαν ἐν σχέσει μὲ τὶς προηγούμενες. Τοῦτο φθάνει εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ φιλοδοξίαν.

Τὰ συναισθήματα ὑπεροχῆς ἢ μειονεκτικότητος, ποὺ ἔχομεν, ἐπιδροῦν κατὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν πράξεων.

γ) Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν μητέρα κι' ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸν πατέρα, ποὺ ἐγεννήθησαν εἰς τὸ προηγούμενον στάδιον, μεταβάλλονται τώρα σιγὰ-σιγὰ εἰς τὰ οἰκογενειακὰ λεγόμενα συνσισθήματα. Ἡ μητέρα μένει ἕνα ἰδεῶδες καὶ ὁ πατέρας ἀποβαίνει τὸ πρότυπον πρὸς μίμησιν. Τὰ συναισθήματα, ποὺ θὰ τρέφῃ τὸ παιδὶ γιὰ τὸν πατέρα του (αὐταρχικὸν πατέρα ἢ μὲ κατανόησιν πατέρα) θὰ ἐκδηλώσῃ καὶ εἰς τὸν σχολικὸν του βίον, γι' αὐτὸ ὁ διδ)λος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τὸν προηγούμενον συναισθηματικὸν βίον τοῦ παιδιοῦ. Οἱ ἐπιστήμονες τῆς ψυχαναλύσεως ἔχουν πολλὰ νὰ μᾶς διδάξουν διὰ τὴν περίοδον αὐτήν.

4ον. ΣΥΣΧΕΤΙΣΙΣ ΤΩΝ ΨΥΧΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ.

Ἡ ἀντιληπτικὴ ἐνεργητικότης, οἱ ἕξεις πρὸς κίνησιν καὶ ἡ αἰσθηματικοκινητικὴ νοημοσύνη, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ βρέφους, καθιστοῦν ἱκανὸ τὸ παιδὶ ν' ἀποκτήσῃ τὶς πρῶτες ἔννοιες τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸν πλησιον χῶρον καὶ χρόνον. Ἡ ἐνέργεια κατόπιν τῆς ἀφομοιώσεως καὶ τῆς προσαρμοστικῆς ρυθμίσεως μὲ τὴν μίμησιν δημιουργοῦν τὴν λειτουργίαν τῶν συμβόλων καὶ παραστάσεων, ποὺ καθιστοῦν ἱκανὸ τὸ πσιδὶ νὰ σκέπτεται πλέον. Ὁ ρόλος τῆς ἀντιλήψεως εἶναι ἀκόμη μεγάλος καὶ δι' αὐτὸ διανοεῖται διαισθητικὰ ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς ἐποπτείας. Τὰ ἔνστικτά του καὶ οἱ ἐπιθυμίες του τοῦ δημιουργοῦν προβλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ἡ ἀνάγκη ἀποκτήσεως νέων γνώσεων. Οἱ ἐπιτυχίες κι' οἱ ἀποτυχίες κατὰ τὶς προσπάθειές του καὶ διανοητικὲς ἐνέργειές του τοῦ δημιουργοῦν τὰ ποικίλα συναισθήματά του μὲ τὶς ἀξιολογήσεις γιὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἡ ἱκανότης πρὸς ὁμιλίαν τὸ βοηθεῖ νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ συναναστροφή του μὲ ἄλλους συντελεῖ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς σκέψεώς του καὶ τοῦ συναισθηματικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου του. Ἐκ τούτων γίνεται καταφανὴς ἡ ὁλότης τοῦ ψυχικοῦ βίου.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ. (7 — 11 ἢ 12 ἔτη).

1ον ΠΩΣ ΔΙΑΝΟΕΙΤΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν διακρίνομεν νέες διανοητικὲς ἐνέργειες ἀναφερόμενες εἰς τὰ συγκεκριμένα πράγματα καὶ γεγονότα. Ἤδη τὸ παιδὶ ἔχει σχηματίσει πολλὲς ἔννοιες καὶ τὶς χρησιμοποιεῖ εἰς τὶς διανοητικές του ἐνέργειες. Μὲ τὴν αὐξανομένη συμπλήρωσιν τῶν διανοητικῶν ἐνεργειῶν ἀπὸ τὸ προηγούμενο στάδιο, μὲ τὶς παραστάσεις τῶν ἀντικειμένων καὶ μὲ τὴν ὡρίμανσιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος γίνεται τὸ παιδὶ ἱκανὸ νὰ διακρίνῃ σὲ κάθε ἀντικείμενο τὶς ἰδιότητές του καὶ σύγχρονα νὰ κάμῃ διάκρισιν καὶ τῶν ἐνεργειῶν του ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων. Ἡ ἱκανότης αὐτὴ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ προβαίνῃ εἰς τὶς ἑξῆς διανοητικὲς ἐνέργειες: α) τὴν διανοητικὴ πρόσθεσιν καὶ β) τὸν διανοητικὸν πολλαπλασιασμόν. Μπορεῖ δηλ. καὶ προσθέτει τὰ ἀντικείμενα, ποὺ ἔχουν τὶς ἴδιες γενικὰ ἰδιότητες, κι' ἔτσι συγκροτεῖ τὶς τάξεις, κατόπιν μπορεῖ κι' ἑνώνει δύο τάξεις (πρόσθεσις) κλπ.

Μπορεῖ ἀκόμη κι' ἑνώνει δύο ἢ περισσότερες τάξεις συγχρόνως ἢ δύο σχέσεις μεταξὺ ἀντικειμένων καὶ φαινομένων (=πολλαπλασιασμός). Ἕνα γεωμετρικὸν σχῆμα ἔχει ἴσες τὶς πλευρὲς (= τάξις πλευρῶν) καὶ τὶς γωνίες ἴσες (= τάξεις γωνιῶν). Οἱ δύο αὐτὲς τάξεις, ἑνωμένες εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα, ἀποτελοῦν τὸ τετράγωνον.

Ἐξ ἄλλου λέγει ὅτι τὸ κινητὸν Α' κάμνει τὴν ἴδια διαδρομὴ μὲ τὸ Β' καὶ εἰς ἴσον χρόνον. Τὸ προϊὸν τῆς ἑνώσεως τῶν σχέσεων αὐτῶν εἶναι ἡ ἴση ταχύτης των. Οἱ διανοητικὲς αὐτὲς ἐνέργειες ἀναφέρονται σὲ συγκεκριμένα ἀντικείμενα καὶ πράξεις. Βάσις των εἶναι οἱ ἔννοιες.

—Σὲ κάθε ἔννοια διακρίνομεν τὸ σύνολον τῶν κοινῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀντικειμένων (=βάθος ἐννοίας) καὶ τὸ σύνολον ὅλων τῶν ἀντικειμένων μὲ τὶς κοινὲς γενικὲς ἰδιότητες (=πλάτος ἐννοίας). Εἰς τὸ βάθος τῆς ἐννοιας διακρίνομεν τὶς σχέσεις ὁμοιότητος ἢ διαφορᾶς τῶν ἀντικειμένων (βαρύ, μεγάλο= σχέσις ὁμοιότητος, πιὸ βαρύ, πιὸ μεγάλον=σχέσις διαφορᾶς). Εἰς τὸ πλάτος τῆς ἐννοίας διακρίνομεν πολλὰ ἀντικείμενα, ποὺ μποροῦν ν' ἀποτελέσουν μίαν τάξιν (τάξις δένδρων, σπονδυλωτῶν, πτηνῶν κλπ.). Εἰς τὴν ἔννοιαν «ἀδελφὸς» ὑπὸ τὴν σκοπιὰν τοῦ βάθους (σχέσις) λέγομεν: ὁ Παῦλος εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου. Ὑπὸ τὴν σκοπιὰν τοῦ πλάτους λέγομεν: «Εἰς αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν ὑπάρχουν ἀδέλφια (=τάξις).

— Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τέτοιων ἐννοιῶν, μπορεῖ τὸ παιδὶ νὰ προβαίνῃ ἐσωτερικὰ σὲ μιὰ σειρὰ νοητικῶν ἐνεργειῶν καὶ νὰ λύῃ ποικίλα προβλήματα. Τὸ σύνολον τῶν διανοητικῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν ὁμοιάζει μὲ τὸ σύστημα τῶν κινήσεων ποὺ κάνει τὸ βρέφος, ὅπως εἴδαμε, γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἑνὸς πρακτικοῦ σκοποῦ. Οἱ κινήσεις αὐτὲς ἀντικαθίστανται ἐδῶ ἀπὸ τὶς διανοητικὲς ἐνέργειες, ποὺ γίνονται πλέον μὲ τὶς παραστάσεις τῶν πραγμάτων καὶ ποὺ μποροῦν νὰ λάβουν χώραν εἰς τὴν πραγματικότητα. Εἰ-

ναι ὁμοιες μὲ τὶς ἀριθμητικὲς πράξεις, ποὺ μπορεῖ τὸ παιδὶ νὰ κάμῃ στὴν περίοδον αὐτὴν καὶ οἱ ὁποῖες εἶναι: α) ἡ πρόσθεσις ἀριθμῶν, 1+2=3, 2) ἡ ἀντίστροφος πρᾶξις τῆς προσθέσεως, ἡ ἀφαίρεσις: 3—1=2, 3) ἡ ἀριθμητικὴ πρᾶξις τῆς ταυτότητος ὡ ςπροϊὸν τῆς ἑνώσεως προσθέσεως κι' ἀφαιρέσεως: +1—1=0 καὶ 4) ἡ συνθετικὴ συνδυαστικὴ ἀριθμητικὰ πρᾶξις, ποὺ διάφοροι συνδυασμοὶ δίδουν τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα: 2+ (3+4) = (2+3) +4.

Εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν μιὰ ὁμάδα ἀριθμητικῶν πράξεων προσθετικοῦ χαρακτῆρος groupe. Ἐδῶ ὅμως εἰς τὶς **ἔννοιες**, ποὺ εἶναι προϊόντα τῆς διανοήσεως, ἔχομεν τὶς ἴδιες πράξεις, τὶς ἴδιες ἐνέργειες καὶ τὶς ὀνομάζομεν συγκρότημα λογικῶν ἐνεργειῶν (διανοημάτων) groupement Τοῦτο ἀξίζει ἰδιαιτέρως νὰ τὸ προσέξωμεν, γιατὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν γιὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς σκέψεως τοῦ παιδιοῦ.

— Π ῶ ς ἐ ρ γ ά ζ ε τ α ι ἡ σ κ έ ψ ι ς τ ο ῦ π α ι δ ι ο ῦ μ ὲ τ ὶ ς ἔ ν ν ο ι ε ς ; α) Εἰς τὶς τάξεις τῶν ἀντικειμένων, β) εἰς τὶς σχέσεις των.

Α΄. Ε ἰ ς τ ὶ ς τ ά ξ ε ι ς τ ῶ ν ἀ ν τ ι κ ε ι μ έ ν ω ν (=σύνολα ὁμοιων πραγμάτων): Ἐὰν στὸ παιδὶ δώσωμεν ξύλινα μικρὰ μοντέλλα ζώων (3—4 γάτες, 3—4 ἀρνάκια, 3—4 πουλάκια) καὶ τὰ ἀνακατώσωμεν, μπορεῖ νὰ τὰ ξεχωρίσῃ καθ' ὁμάδες ὁμοιότητος, δηλ. κατὰ τάξεις: γάτες, ἀρνάκια, πουλιά. Μπορεῖ πλέον εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν νὰ μᾶς δώσῃ σωστὲς ἀπαντήσεις γιὰ τὶς ξύλινες χάνδρες (καστανές, λευκές), ποὺ δὲν μποροῦσε στὸ προηγούμενο στάδιο, διότι τώρα μπορεῖ καὶ ἀναγάγῃ ὅλες τὶς καστανὲς σὲ μία ταξι, ὅλες τὶς λευκὲς σὲ ἄλλη τάξι καὶ νὰ ἑνώνῃ τὶς τάξεις: καστανὲς χάνδρες καὶ λευκὲς χάνδρες, καὶ λέγει: ξύλινες χάνδρες. Ἔτσι σχηματίζει καὶ διακρίνει τὶς ἔννοιες.

— Μπορεῖ τώρα νὰ προβῇ στὶς ἑξῆς διανοητικὲς ἐνέργειες, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὶς ἀριθμητικὲς πράξεις, ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω:

α) Εἶναι ἱκανὸ νὰ μᾶς πῇ, ἀφοῦ νοητικὰ σκεφθῇ: Οἱ πάπιες (=Α) καὶ τὰ πτηνά, ποὺ δὲν εἶναι πάπιες, (Α΄) ἀποτελοῦν ὅλα τὰ πτηνὰ (=Β), ἤτοι Α+Α΄=Β (=πρόσθεσις τάξεων). β) Ἐὰν ἀπὸ τὰ πουλιὰ (Β) ἀφαιρέσω ἐκεῖνα, ποὺ δὲν εἶναι πάπιες, ἔχω τὶς πάπιες, ἤτοι Β—Α΄=Α (=ἀντίστροφος ἐνέργεια, τῆς νοήσεως, ἐκ τοῦ τέλους εἰς τὴν ἀρχήν). γ) Ἐὰν στὶς πάπιες (Α) προσθέσω κι' ἄλλες πάπιες (Α), ἔχω πάλι πάπιες (Α+Α=Α) (=ταυτότης), καὶ ἐὰν ἀφαιρέσω, ἔχω τάξιν μηδέν, ἤτοι Α—Α=0. δ) Ἐὰν ἀνταμώσω στὶς πάπιες καὶ στὰ πτηνά, ποὺ δὲν εἶναι πάπιες, τὰ ζῶα, ποὺ δὲν εἶναι πτηνά, θὰ ἔχω τὸ σύνολον τῶν ζώων, ἀλλὰ φθάνω στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, ἐὰν προσθέσω τὶς πάπιες στὰ πτηνά, ποὺ δὲν εἶναι πάπιες καὶ στὰ ζῶα, ποὺ δὲν εἶναι πτηνά, δηλ. ἔχω: (Α+Α΄) +Β=Γ, καθὼς καὶ Α+(Α΄+Β)=Γ, τοῦτο εἶναι μία συνδυαστικὴ σύνθεσις, ποὺ δίδει τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, γι' αὐτὸ λέγω: (Α+Α΄)+Β=Α+(Α΄+Β) = τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα μὲ ποικίλους συνδυασμοὺς προσθέσεων.

β) Ἕνα ἄλλο σύστημα διανοητικῶν ἐνεργειῶν εἶναι τὸ σύστημα τῶν ἀναπληρώσεων στὶς τάξεις, κατὰ τὸ ὁποῖον μπορεῖ νὰ μᾶς εἰπῇ, π.χ., ὅτι οἱ Γάλλοι (Α) καὶ ὅσοι δὲν εἶναι Γάλλοι (Α΄) ἀποτελοῦν τοὺς ἀνθρώπους (Β) δηλ. Α+Α΄=Β.

Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἀποσυνθέσῃ, ν' ἀναλύσῃ τὴν τάξιν «ἄνθρωποι» (=Β) καὶ νὰ πῇ: Οἱ Κινέζοι καὶ ὅσοι δὲν εἶναι Κινέζοι ἀποτελοῦν «ἀνθρώπους». Καθὼς καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ ὅσοι δὲν εἶναι Ἀμερικανοί. Προβαίνει δηλ. σὲ διαδοχικὲς ἀντικαταστάσεις, ἀναπληρώσεις, ὅταν διανοεῖται ἐπὶ τοῦ συνόλου ὁμοίων ἀντικειμένων (=τάξεων).

— Κατόπιν εἶναι ἱκανὸ γιὰ πολλαπλασιαστικὰ συστήματα διανοητικῶν ἐνεργειῶν :

α) Οἱ οἰκογενειακὲς σχέσεις μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν σὲ τάξεις: Μπορεῖ δηλ. νὰ μᾶς εἰπῇ. Τὰ παιδιὰ τοῦ ἴδιου πατέρα ἀποτελοῦν μιὰ τάξι (Α1), τὰ ἐγγόνια τοῦ ἴδιου παππού ἄλλην τάξιν (Α2), τὰ δισέγγονα τοῦ ἴδιου προπάππου ἄλλην τάξιν (Α3). Τοῦτο λέγεται εἰς τὴν λογικὴν σύστημα πολλαπλιαστικὸν σύστοιχον τῶν τάξεων. (=co—univoque

β) Ἐὰν τοῦ δώσωμεν 4 χαρτονάκια τετράγωνα (2 κόκκινα, 2 λευκά) καὶ 4 χαρτονάκια κυκλικὰ (2 κόκκινα καὶ 2 λευκά) καὶ τοῦ ζητήσωμε νὰ τὰ ταξινομήσῃ μὲ βάσι συγχρόνως τὰ δύο κριτήρια: σχῆμα καὶ χρῶμα, μπορεῖ καὶ τὰ τοποθετεῖ ἔτσι, ὥστε ἀπ' ὅπου κι' ἂν ἀρχίσωμε νὰ βρίσκωμε τὸν συνδυασμὸν σχήματος καὶ χρώματος στὴν σειρὰ τῶν χαρτονιῶν καὶ κάθε ἕνα μὲ τὸ σχῆμα του νὰ βρίσκεται καὶ στὴν τάξι τῶν ἐρυθρῶν καὶ στὴν τάξι τῶν λευκῶν. Τοῦτο εἰς τὴν Λογικὴν λέγεται πίναξ διπλῆς εἰσόδου κι' ἀποτελεῖ ἀμφίστοιχον σύστημα πολλαπλασιαστικὸ τῶν τάξεων.

Β΄) Οἱ δ ι α ν ο η τ ι κ ὲ ς ἐ ν έ ρ γ ε ι ε ς δ ι ὰ τ ὶ ς σ χ έ σ ε ι ς τ ῶ ν ἀ ν τ ι κ ε ι μ έ ν ω ν. Οἱ σχέσεις τῶν ἀντικειμένων μπορεῖ νὰ εἶναι σχέσεις διαφορᾶς, ὁπότε τὸ παιδὶ εἶναι ἱκανὸ νὰ συγκροτῇ σειρὲς πραγμάτων κατὰ τὸ μέγεθός του καὶ λέγομεν ὅτι γνωρίζει τὶς ἀσύμμετρες σχέσεις. Μπορεῖ ἀκόμη νὰ διακρίνῃ ἀντιστοιχίες ὁμοιότητος μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων, διακρίνει τὰ ἄτομα τῆς αὐτῆς τάξεως, καὶ λέγομεν ὅτι γνωρίζει τὶς συμμετρικὲς σχέσεις.

α) Ε ἰ ς τ ὶ ς ἀ σ ύ μ μ ε τ ρ ε ς σ χ έ σ ε ι ς χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὸ παιδὶ συγκρίνει τὰ πράγματα δύο-δύο, κάμνει τὴν ἀντίστροφην διανοητικὴν ἐνέργειαν, ἀπὸ τὸ τέλος τῆς σειρᾶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἶναι ἱκανὸ γιὰ τὴν μεταβατικὴ σκέψι, νὰ σχηματίζῃ δηλαδὴ τὴν κρίσιν: ἀφοῦ τὸ ξυλαράκι Α΄ εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ Β΄, καὶ ἀφοῦ τὸ Β΄ εἶνε μικρότερο ἀπὸ τὸ Γ΄, ἄρα καὶ τὸ ξυλαράκι Α΄ θάναι μικρότερο ἀπὸ τὸ Γ΄, ἤτοι Α(Β, Β(Γ, Α(Γ.

Βάζει στὴ σειρὰ τὰ ξυλαράκια κατὰ μέγεθος, ἀφοῦ βρῇ ἀπ' ὅλα πρῶτα τὸ μικρότερο, κατόπιν βρίσκει τὸ μικρότερο πάλι ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα κ.ο.κ. Φκιάχνει ὅλη τὴν σειράν, κάμνει συγκρίσεις, γιατὶ ἔχει τὴν ἱκανότητα ἀπὸ τὸ

τέλος τῆς μερικῆς ἢ τελικῆς σειρᾶς νὰ φθάνῃ εἰς τὴν ἀρχήν, γιὰ νὰ βεβαιοῦται περὶ τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῶν μεγεθῶν. Κάνει δηλ. τὴν ἀντίστροφη διανοητικὴ ἐνέργεια, γι' αὐτὸ μπορεῖ τώρα καὶ τοποθετεῖ νέα ξυλάκια στὴ σειρὰ βρίσκοντας τὴν θέσιν τους.

6) Οἱ συμμετρικὲς σχέσεις: Μπορεῖ νὰ μᾶς εἰπῇ: Ἀφοῦ τὸ ξυλάκι Α εἶναι ἴσον μὲ τὸ Β, ἄρα καὶ τὸ Β = Α.

Ἡ ἱκανότης αὐτὴ ἐκδηλοῦται, ἀφοῦ τὰ ξυλάκια τοῦ δίδονται συμμετρικὰ καὶ ἐφ' ὅσον ἡ διανόησίς του μπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ἀντίστροφη ἐνέργεια: Α = Β ἄρα καὶ Β = Α καὶ Α′—Β′ καὶ Β′ = Γ′, ἄρα καὶ Α′ = Γ′. (= μεταβατικὴ σκέψις).

Ἐπάνω εἰς τὶς συμμετρικὲς καὶ ἀσύμμετρες σχέσεις τῶν ἀντικειμένων μπορεῖ καὶ διανοεῖται μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συστήματος λογικῶν ἐνεργειῶν, ποὺ εἴδαμε στὶ ςτάξεις, δηλ. μπορεῖ νὰ κάμῃ 1) Πρόσθεσιν, 2) ἀφαίρεσιν μ' ἀντίστροφη ἐνέργειαν, 3) νὰ ἔχῃ τὴν ταυτότητα καὶ 4) τὴν συνδυαστικὴν σύνθεσιν. Αὐτὲς οἱ ἐνέργειες ἔχουν προσθετικὸν χαρακτῆρα.

Μπορεῖ ὅμως νὰ προβῇ σὲ πολλαπλασιαστικὲς διανοητικὲς ἐνέργειες μὲ ἀντιστοιχίες ὁμοιοτήτων ἢ διαφορῶν:

1) Μπορεῖ νὰ μᾶς λέγῃ α) τὴν συνέχεια στὸ γενεαλογικὸ δένδρο: παιδιὰ — πατέρας — Τοῦτο λέγεται εἰς τὴν Λογικήν: Ἀσύμμετρες ἀντιστοιχίες σύστοιχες (co-univoque) β) ν' ἀναγνωρίζῃ τὶς ἴδιες σχέσεις τῶν παιδιῶν πρὸς τὸν κοινὸν πατέρα τους, τῶν ἐγγονιῶν πρὸς τὸν παππού τους κ.ο.κ. Τοῦτο λέγεται : συμμετρικὲς σύστοιχες ἀντιστοιχίες co-univoque 2ον) Μπορεῖ ἀκόμη: α) νὰ βάλῃ σὲ ἀντίστοιχες σειρὲς κοῦκλες, μπαστουνάκια, μικρὰ σακκίδια ἐκδρομῶν καὶ νὰ λέγῃ ποιὸ μπαστουνάκι καὶ ποιὸ σακκίδιο ἀντιστοιχεῖ σὲ κάθε κοῦκλα ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των. Τοῦτο εἰς τὴν Λογικὴν λέγεται πολλαπλασιαστικὴ ἀντιστοιχία τῶν ἀμφιστοίχων συμμετρικῶν σχέσεων bi-univoque καὶ β) νὰ μᾶς εἰπῇ ἡ ταχύτης εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ διανυθέντος διαστήματος καὶ ὅτι τὸ εἰδικὸν βάρος ἀποτέλεσμα τῶν σχέσεων τοῦ βάρους καὶ τοῦ ὄγκου (Ιοονέτος). (= ἀμφίστοιχες ἀντιστοιχίες ἀσυμμέτρων σχέσεων).

Ἀριθμήσαμε 8 εἴδη συστημάτων διανοητικῶν ἐνεργειῶν, τέσσερα γιὰ τὶς τάξεις καὶ τέσσερα γιὰ τὶς σχέσεις τῶν πραγματων. Αὐτὲς οἱ διανοητικὲς ἐνέργειες μποροῦν νὰ γινουν ἀπὸ τὸ παιδὶ (8—11 ἐτῶν), ἐφ' ὅσον βλέπει τὰ συγκεκριμένα ἀντικείμενα ἢ τὶς ἀναπαραστάσεις των. Ἐν ἀπουσίᾳ τῶν ἀντικειμένων δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ κάμῃ αὐτοὺς τοὺς συλλογισμούς. Ὅλα αὐτὰ εἴδαμε ὅτι μποροῦν νὰ ἀναχθοῦν καὶ εἰς τὴν ὁρολογίαν τῆς Λογικῆς. Βεβαίως τὸ παιδὶ δὲν ἐννοεῖ αὐτὴν τὴν ὁρολογίαν, οὔτε τοῦ τὴν ἀνακοινώνομεν. Προσέχομεν μόνον μέχρι ποιὸ συγκεκριμένο περιεχόμενο τῶν ὅρων τῆς Λογικῆς μπορεῖ νὰ φθάσῃ, ποιὲς λογικὲς ἐνέργειες μπορεῖ νὰ κάμῃ καὶ τὶς ταξινομοῦμε κατόπιν εἰς τὴν Λογικήν.

Γι' αὐτὸ ὀνομάζομεν: λογικὲς διανοητικές, ἐνέργειες μὲ βάσιν συγκεκριμένα πράγματα. (Operations-concrètes). Οἱ ἐνήλικοι τὶς ἐνέργειες αὐτὲς κάμουν ἐν ἀπουσίᾳ τῶν ἀντικειμένων, διότι ὑποθέτουν τὴν ὕπαρξίν των καὶ τὶς σχέσεις των.

Ἐκτὸς τῶν λογικῶν νοητικῶν ἐνεργειῶν εἴδαμε ὅτι τὸ παιδί, ὅταν ἀριθμῇ καὶ προσθέτῃ τὰ ἀντικείμενα, ἐκτελεῖ μιὰ ὁμάδα ἀριθμητικῶν πράξεων, πρόσθεσιν, ἀφαίρεσιν, μηδενισμόν, συνθετικὸν συνδυασμόν. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὶς ἀριθμητικὲς νοητικὲς ἐνέργειες (operations-arithmetiques) Μπορεῖ ν' ἀντιληφθῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ὅλες τὶς ἀριθμητικὲς πράξεις, χρησιμοποιώντας τὴν ὀνομασίαν τῶν ἀριθμῶν, ἐφ' ὅσον ἔγινεν ἱκανὰν νὰ συνθέτῃ τὶς τάξεις ὁμοίων πραγμάτων καὶ ἐφ' ὅσον διακρίνει τὶς σχέσεις των, διότι κατὰ τὸν M. Piaget ὁ ἀριθμὸς εἶναι προϊὸν τῆς τάξεως καὶ τῆς σειρᾶς συγχρόνως. Ὁ ἀριθμὸς 3 — φανερώνει τὴν ὁμάδα 3 ὁμοίως πραγμάτων καὶ ὅτι τὸ 3 εὑρίσκεται σὲ μιὰ σειρά, μετὰ τὸ 2 καὶ πρὸ τοῦ 4. Γίνεται σύνθεσις τῆς ἀντιστοιχίας καὶ τῆς διαφορᾶς. Τοῦτο ἀπαιτεῖ τὴν νοητικὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀντικειμένων. ὁπότε ἀποκτᾶται ἡ ἔννοια τῆς ὁμογενοῦς μονάδος καὶ τελεῖται τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ πεδίον τῆ ςλογικῆς μὲ τὶς ἰδιότητες τῶν πραγμάτων εἰς τὸ πεδίον τῆς ἀριθμητικῆς μὲ τὰ ἀριθμητικὰ σύμβολα.

— Τὰ ἴδια συστήματα διανοητικῶν ἐνεργειῶν διαπιστώνομεν ὅτι κάνει τὸ παιδί, ὄχι μόνον γιὰ ὁλόκληρα ἀντικείμενα (δηλ. νὰ κάμῃ τάξεις, σειρὲς κι' ἀριθμήσεις), ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ μέρη τῶν ἀντικειμένων, ὅταν τὰ κομματιάζῃ ἢ ὅταν τὰ μετράει. Τότε ἡ ἕνωσις τῶν τμημάτων, γιὰ ν' ἀποτελέσουν τὸ ὅλον, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν δημιουργίαν τάξεως. Οἱ μετακινήσεις τῶν μερῶν κι' οἱ τοποθετήσεις των ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὶς σχέσεις τῶν ὁλοκλήρων ἀντικειμένων (σειρὲς ἀντικειμένων). Ἡ μέτρησις τοῦ ἀντικειμένου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀρίθμησιν. Εἶναι κι' αὐτὲς λογικὲς ἐνέργειες ποὺ ἀφοροῦν τὰ μέρη τοῦ ἑνὸς μόνον ἀντικειμένου (operations-infralogiques).

— Εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν διακρίνομεν ἀκόμη τὶς διανοητικὲς ἐνέργειες, ποὺ γίνονται εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, διαδοχὴ στὸν χῶρο, σύνθεσις τῶν διαστημάτων τῶν ἀποστάσεων, διατήρησις τῶν μηκῶν, τῶν ἐπιφανειῶν — σχέσεις τοῦ «πρό», «μετά», τῆς χρονικῆς διαρκείας (πολὺ-ὀλίγον) κ.λ.π.

— Ὅλες αὐτὲς οἱ διανοητικὲς ἐνέργειες, λογικὲς — ἀριθμητικὲς — φυσικές, συντελοῦν εἰς τὴν ἱκανότητα νὰ κάμῃ τὸ παιδικὸ μυαλὸ τὶς ἀκόλουθες νοητικὲς ἐργασίες, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἀνθρωπίνη σκέψι: Ταξινομήσεις, εὕρεσιν σχέσεων, ἀριθμήσεις, ἑνώσεις μερῶν καὶ στοιχείων διὰ τὸ ὅλον, μεταθέσεις καὶ μετρήσεις εἰς τὸν χῶρον καὶ χρόνον.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τῆς ὑψηλῆς διανοήσεως. Τὰ θεμέλια τίθενται ἀπ', αὐτὴν τὴν ἡλικίαν.

β') Πῶς ἀντιλαμβάνεται τὸ παιδὶ τὰ πράγματα.

Εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 7—11 ἐτῶν παραδέχεται τὴν διατήρησι τῆς ὕλης τῶν πραγμάτων. Ἐπαναλαμβανόμενα ὅλα τὰ πειράματα, ποὺ ἀναφέραμε εἰς τὸ προηγούμενον στάδιον (2—7 ἐτῶν), τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν διατήρησιν τοῦ μεγέθους, τῶν ἀποστάσεων, τῆς ἐπιφανείας καὶ τῶν φυσικῶν ποσοτήτων, μᾶς ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ παιδὶ διαπιστώνει τὴν διατήρησίν των, παρὰ τὶς ἐξωτερικὲς ἀλλαγὲς τῆς μορφῆς των, χάρις εἰς τὴν ἱκανότητα τῆς νοήσεως νὰ περνάῃ ἀπὸ τὴ μίαν κατάστασιν εἰς τὴν ἄλλην, νὰ λαμβάνῃ ὅλες τὶς μετατροπὲς ὑπ' ὄψιν της καὶ σύγχρονα νὰ ἐπιστρέφῃ ἀπὸ τὴν τελευταίαν κατάστασιν εἰς τὴν ἀρχικήν. Ἡ ἰδιότης αὐτὴ τῆς νοήσεως νὰ ἐνεργῇ κατ' ἀντίστροφον σειρὰν ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ παιδιοῦ. Δέχεται λοιπὸν τὸ παιδὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διατηρήσεως τῆς ὕλης καὶ τὴν δημιουργεῖ λέγοντας ὅτι τίποτε κανεὶς δὲν προσέθεσε, τίποτε δὲν ἀφήρεσεν, ὅτι εἰς τὴν ἐπιμήκυνσιν π.χ. τῆς σφαίρας μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφήν, διότι ἡ κατάστασις τῆς μεταμορφώσεως ἀποτελεῖ ἁπλῆν μετάθεσιν τῆς ὕλης. Λέγω ἀκόμη ὅτι ἐκεῖνο, ποὺ κερδίζει ἡ φραντζόλα π.χ. σὲ μῆκος τὸ χάνει σὲ πάχος. Ἀπὸ τοῦ 7ου—9ου ἔτους δέχεται τὴν διατήρησιν τοῦ μήκους, τῆς ἐπιφανείας, τῆς ὕλης καὶ τῶν συλλογῶν τῶν ἀντικειμένων. Εἰς τὸ 9ον ἢ 10ον ἔτος θὰ δεχθῇ τὴν διατήρησιν τοῦ βάρους καὶ στὸ 11ον τὴν διατήρησιν τοῦ ὄγκου τῶν σημάτων. Ἡ ζάχαρη, βυθιζομένη εἰς τὸ νερό, δὲν ἐξαφανίζεται, διατηρεῖ τὴν ὕλην της, (7ον ἔτος) τὸ βάρος της, (9ον ἔτος) τὸν ὄγκον της (10ον ἔτος). Οἱ ἰδιότητες ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, βλέπομεν, δὲν γίνονται κατανοητὲς ὅλες μαζὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν.

Ὑπάρχουν δηλ. βαθμῖδες, ποὺ οἱ ἴδιες διανοητικὲς ἐνέργειες ἐφαρμόζονται σὲ ποικίλες ἔννοιες καὶ οἱ ἴδιες ἔννοιες διερχόμενες τὰ στάδια ἀπαιτοῦν διάφορες διανοητικὲς ἐνέργειες. Τοῦτο εἶναι σημαντικὸν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν γνώσεων.

— Οἱ ἔννοιες τοῦ χώρου: Ἀπὸ τὸ προηγούμενο στάδιον γνωρίζει τὸ παιδὶ τὶς τοπολογικὲς ἔννοιες τῆς γειτνιάσεως, τῆς σειρᾶς, τοῦ ἀνοίγματος, τοῦ κλειστοῦ, τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τώρα θ' ἀποκτήσῃ πλήρως τὶς ἔννοιες τοῦ κατὰ προβολὴν διαστήματος, τῆς σκιᾶς, τῆς προοπτικῆς στὰ ἀντικείμενα, στὶς παράλληλες γραμμὲς κ.λ.π, ἐπίσης τὶς ἔννοιες τοῦ εὐκλειδίου διαστήματος (τὶς γωνίες, ἀποστάσεις, κανονικὰ σχήματα, ὁριζοντίαν καὶ κάθετον διεύθυνσιν, τὸ βάθος κ.λ.π.).

— Οἱ ἔννοιες τοῦ χρόνου: Γνωρίζει σαφῶς τὶς χρονικὲς ἔννοιες : «προχθές», «μεθαύριον», τὴν διαφορὰν ἡλικίας, ποὺ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἀνάστημα. Μπορεῖ καὶ τοποθετεῖ κατὰ χρονικὴ σειρὰ σχήματα, ποὺ ἀναπαριστοῦν σειρὰν γεγονότων μιᾶς Ἱστορίας. Ξεχωρίζει τὴν χρονικὴ συνέχεια καὶ χρονικὴ ἀξία ἀπὸ τὴν τοπικὴ συνέχεια καὶ τάξιν.

— Οἱ αἰτιώδεις σχέσεις: Γνωρίζει τώρα νὰ βρίσκῃ τὴν ἀληθῆ αἰτία τῆς κινήσεως τοῦ ποδηλάτου, καθὼς καὶ τὶς αἰτίες στὴν κίνησιν τῶν παιγνιδιῶν του καὶ τῶν μέσων συγκοινωνίας. Ἀποδίδει τὶς φυσικές των αἰτιώδεις σχέσεις εἰς τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ ὄχι ἀπόψεις ψυχισμοῦ κ.λ.π. Ἑρμηνεύει σχεδὸν ὀρθῶς τὸν κόσμον καὶ τὰ φυσικὰ γεγονότα.

— Πῶς παίζει: Ἀρχίζει τώρα νὰ παίζῃ μὲ ἄλλα παιδιὰ καὶ νὰ ἀναγνωρίζῃ εἰδικοὺς κανόνες στὰ παιγνίδια του. Σιγὰ-σιγὰ ὑποχωρεῖ ὁ ἐγωϊσμός του. Γίνεται ἱκανὸ νὰ συνεργάζεται εἰς τὸ παιγνίδι μὲ χαρακτηριστικὸν τὸν ἀμοιβαῖον σεβασμόν. Θέλει πάντοτε νὰ παίζῃ μ' ἄλλους, δὲν ἀλλάσσει τοὺς κανονισμοὺς τοῦ παιγνιδιοῦ. Ὁ ἕνας ἐπιβλέπει τὸν ἄλλον καὶ προσέχουν ἐκεῖνον, ποὺ θὰ κερδίσῃ. Κερδίζω εἰς τὸ παιγνίδι, σημαίνει γι' αὐτό, «νικῶ κάποιον ἄλλον», εἶμαι πιὸ δυνατός, ἔχω περισσότερη ἐπιτυχία. Οἱ κανονισμοὶ θὰ ἀλλάξουν μόνον, ἐὰν ὅλοι εἶναι σύμφωνοι ἢ ἐὰν θεωροῦνται πολὺ εὔκολοι.

— Πῶς ἰχνογραφεῖ: Ἰχνογραφεῖ ἀναπαραστῶντας πλέον ἀντικείμενα καὶ καλαισθητὰ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Ἀνακαλύπτει τοὺς νόμους τῆς προοπτικῆς καὶ τῆς ἀναλογίας καὶ σχεδιάζει σύμφωνα μ' αὐτούς. Σιγά-σιγὰ ἀποκτᾶ τὶς ἔννοιες τῆς ὁριζοντιότητος καὶ καθέτου καὶ τὶς χρησιμοποιεῖ εἰς τὰ ἰχνογραφήματά του. Ἰχνογραφεῖ τὰ ἀντικείμενα ἀπὸ τὶς ἀπόψεις, ποὺ τὰ βλέπει.

— Πῶς ὁμιλεῖ: Ἔχει ἀποκτήσει ἤδη πολλὲς ἔννοιες. Ὁμιλεῖ εὐχερῶς κι' ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς γύρω του ἀνθρώπους. Οἱ προτάσεις του ἔχουν ὀνόματα, ρήματα, σ' ὅλες τὶς πτώσεις, τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χρόνους. Ἡ γλῶσσα του ἀποβαίνειμέσον ἐξελίξεως τῆς σκέψεώς του καὶ δημιουργίας περισσοτέρων κοινωνικῶν σχέσεων.

2ον. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ. (7—11 ἢ 12 ἐτῶν).

Εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν τὸ παιδὶ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἐπικοινωνίας μ' ἄλλα παιδιὰ καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν συνεργασίαν. Αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαιότητος, ἐπιδιώκει τὴν ἄμιλλαν καὶ θέλει νὰ ἐπινοῇ κανόνες εἰς τὰ παιγνίδια του. Ὅλα αὐτὰ τοῦ ἀναπτύσσουν τὴν σκέψιν του. Προτιμᾶ ὡς φίλους ἐκείνους, ποὺ διακρίνονται γιὰ τὶς κοινωνικὲς ἀρετές των καὶ γιὰ τὴν δραστηριότητά τους εἰς τὴν ὁμάδα.

Κατὰ τὴν συνεργασίαν ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἰδεῶν καὶ ὁ ἀμοιβαῖος ἔλεγχος ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς λογικῆς σκέψως. Ἡ Λογικὴ συνίσταται εἰς σειρὰν κανόνων καὶ ὑποχρεώσεων κοινῶν.

Τὰ συστήματα τῶν διανοητικῶν ἐνεργειῶν σχηματίζονται μόνον, ὅταν τὸ παιδὶ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην κι' ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ συνεργασίαν μὲ ἄλλα ἄτομα. Ἐξ ἄλλου ἡ συνεργασία ἀπαιτεῖ τοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπήσεως, τοῦ συντονισμοῦ τῶν ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων ἀτόμων. Ἡ συνεργασία ἀποτελεῖ σύστημα ἐνεργειῶν τελουμένων ἀπὸ κοινοῦ.

Ὁ διανοητικὸς βίος καὶ ὁ κοινωνικὸς τοιοῦ-

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΟΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΥΔΡΟΓΕΙΟ ΣΦΑΙΡΑ

Εἰσαγωγὴ στὴ χρησιμοποίηση τῶν χαρτῶν καὶ τῆς σφαίρας μπορεῖ νὰ γίνη στὸν κατάλληλο καιρό, ὅταν θὰ ἔρθη ἡ στιγμὴ γιὰ νὰ κληθοῦν τὰ παιδιὰ νὰ συμβουλευθοῦν ἕνα χάρτη γιὰ κάποιο εἰδικὸ ζήτημα. Μ' ἄλλα λόγια οἱ ἱκανότητες τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ χάρτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διδαχθοῦν ἀποτελεσματικὰ ξέχωρα ἀπὸ τὴν ἄλλη διδακτικὴ ἐργασία στὴν τάξη μας. Ἐκεῖνο, ποὺ ἔχει σημασία, εἶναι, ὅτι οἱ μαθητές μας πρέπει νὰ δοῦν τὸ σκοπό, γιὰ τὸν ὁποῖο διαβάζουν ἕνα χάρτη. Ἀκόμα πρέπει ἡ εἰσαγωγὴ στὴ χρησιμοποίηση τοῦ χάρτη καὶ τῆς σφαίρας νὰ προπαρασκευασθῆ κατάλληλα. Πρέπει νὰ καταβληθοῦν εἰδικὲς προσπάθειες γιὰ νὰ ἐξελιχθοῦν στὴν κατάλληλη ἐποχὴ ἰδιαίτερες ξεχωριστὲς ἱκανότητες, ὅταν ὁ μαθητὴς θὰ εἶναι πιὰ ἱκανὸς ἀπὸ πνευματικὴ ἄποψη, ὥστε νὰ καταλαβαίνη κάποια ἔννοια. Πολλὲς φορὲς δυστυχῶς οἱ χάρτες χρησιμοποιοῦνται πρὶν τὸ παιδὶ νὰ μπορῆ νὰ καταλαβαίνη τὶς σχέσεις, ποὺ ὑπάρχουν συμβολισμένες. Ἔτσι ἐκεῖνο, ποὺ πρέπει νὰ ἐπιδιώκουμε εἶναι νὰ διδάσκωνται οἱ τρόποι τῆς ἀναγνώσεως τῶν χαρτῶν μὲ τὴν κατάλληλη σειρὰ καὶ στὸν κατάλληλο καιρό. Δὲν πρέπει ὅμως ἡ εἰσαγωγὴ στὴ χρησιμοποίηση τοῦ χάρτη καὶ τῆς σφαίρας νὰ θεωρῆται σὰν κάποια ἐργασία εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὁλοκληρωμένη. Αὐτὴ θὰ περάση κατ' ἀνάγκην διάφορες στοιχειώδεις βαθμίδες, οἱ ὁποῖες πάλι κι' αὐτὲς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν καθωρισμένες. Πολλὲς ἱκανότητες γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ μποροῦν νὰ ἀποκτηθοῦν ἀπ' τὰ παιδιά, ὅταν αὐτὰ εἶναι ἀκόμα μικρά, ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς ἱκανότητες, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἐπαναδιδαχθοῦν, νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ ἐξελιχθοῦν κατὰ τὴν φοίτηση τῶν παιδιῶν στὰ ἀνώτερα σχολεῖα, σὲ περιπτώσεις, κατὰ τὶς ὁποῖες μερικὰ παιδιὰ παρουσιάσουν κάποια καθυστέρηση.

Ὁ βαθμὸς τῆς ὡριμότητας γιὰ νὰ μπορεῖ κανένας νὰ ἑρμηνεύη κάποιον χάρτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς παρακάτω μερικὲς ἱκανότητες:

1) Νὰ προσανατολίζη τὸ χάρτη καὶ νὰ σημειώνει σ' αὐτὸν τὶς διευθύνσεις.

2) Νὰ ἀναγνωρίζη σ' αὐτὸν τὴν κλίμακα καὶ νὰ ὑπολογίζη τὶς ἀποστάσεις.

3) Νὰ προσδιορίζη στὸ χάρτη ἢ στὴν ὑδρόγειο σφαῖρα τὶς διάφορες θέσεις, ποὺ θέλει μὲ τρόπους τῶν τοπογραφικῶν συστημάτων.

4) Νὰ ἀναγνωρίζη καὶ νὰ ἐκφράζη τὶς σχετικὲς τοποθεσίες.

5) Νὰ διαβάζη τὰ σύμβολα καὶ παρατηρώντας τὸ χάρτη νὰ βλέπη τὶς σχέσεις, μὲ τὶς ὁποῖες δικαιολογοῦνται αὐτά.

6) Νὰ συσχετίζη σχέδια τὰ ὁποῖα φαίνονται στὸ χάρτη καὶ νὰ βγάζη συμπεράσματα, ποὺ ἀφοροῦν τὴ συμβίωση τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλα ἀντικείμενα σὲ ἰδιαίτερες ἀπόψεις.

Στὸ ἄρθρο αὐτὸ θὰ γίνη συζήτηση γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς πρώτης ἱκανότητας τῆς ἀναγεγραμμένης πιὸ πάνω, δηλαδή, πῶς γίνεται ὁ προσανατολισμὸς στὸ χάρτη καὶ πῶς σημειώνονται σ' αὐτὸν οἱ διευθύνσεις.

Ἀντίθετα πρὸς τὸ ὅτι πιστεύουν πολλοί, ἡ ἔννοια, ποὺ σχετίζεται μὲ τὴ διεύθυνση δὲν εἶναι ἔμφυτη, ἀλλὰ ἐπίκτητη. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὰ παιδιὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ πειραματισμούς. Οἱ πειραματισμοὶ αὐτοὶ (ἀσκήσεις) ἔχουν γιὰ σκοπὸ πρωτοῦ νὰ περιμένουμε ἀπ' τὰ παιδιὰ νὰ προσανατολίζουν ἕνα χάρτη καὶ νὰ σημειώνουν σ' αὐτὸν τὶς διευθύνσεις νὰ γίνουν κατανοητὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ τὰ δυὸ ζητήματα δηλαδὴ καὶ ἡ ἔννοια τῆς διευθύνσεως καὶ ἡ γλωσσικὴ διατυπώση αὐτῆς. Μερικὲς προσπάθειες γιὰ νὰ ἐξελιχθῆ ἡ ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀναφέρονται συχνὰ σὰν πρόθυμη ἐξέλιξη γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ χάρτη. Ἡ πορεία γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀρχίζει μὲ τὸ νὰ βοηθοῦμε τὰ παιδιὰ νὰ ἐξελίξουν τὴν ἱκανότητά τους γιὰ νὰ μποροῦν νὰ καταλαβαίνουν, ὅτι ἡ θέση των, βρίσκεται σὲ κάποια σχέση μὲ τὰ ἀντικείμενα, ποὺ ὑπάρχουν γύρω τους.

Μὲ κατάλληλη ὁδηγία πολὺ μικρὰ παιδιὰ ἀκόμα μποροῦν νὰ ἀρχίσουν νὰ ἐκφράζουν τὴ διεύθυνση μὲ σχετικοὺς ὅρους μέσα στὴ σχολικὴ αἴθουσα ἢ στὸν περίπατο γύρω στὴ γειτονιὰ τοῦ σπιτιοῦ των. Τέτοιες ἐκφράσεις, ὅπως εἶναι: «ἐκεῖ ἐπάνω» ἢ «ἐκεῖνος ὁ δρόμος» κλπ. θὰ βοηθήσουν τοὺς ἀρχάριους νὰ ἀναπτύξουν τὸ νόημα γιὰ τὴν διεύθυνση καὶ τὸ μέσο γιὰ τὴν ἔκφρασή του. Ὁ δάσκαλος δὲν πρέπει νὰ μένη ἱκανοποιημένος μόνο μὲ τὴν ἔκφραση τῶν διευθύνσεων μὲ τοὺς σχετικοὺς ὅρους, ἂν καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ ἐνήλικες ἀκόμα ἐξακολουθοῦν ἔτσι νὰ ἐκφράζωνται καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς των. Ἡ χρησιμοποίηση τῶν κυρίων σημείων (ἀνατολή, δύση, βορρᾶς, νότος) θὰ ξε-

---

τος τελοῦν ἐν ἀλληλεπιδράσει. Ἡ ἐσωτερικὴ διανοητικὴ ἐνεργητικότης καὶ ἡ ἐξωτερικὴ συνεργασία εἶναι οἱ δύο συμπληρωματικὲς ὄψεις ἑνὸς μόνον συνόλου, καθ' ὅτι ἡ ἰσορροπησις τῆς μιᾶς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰσορροπήσεως τῆς ἄλλης. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἔχομεν ἀξιόλογες νοητικὲς ἐνέργειες καὶ τάσιν πρὸς κοινωνικότητα.

κινήση τόσο νωρίς, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῆ σὰν πρώτη βαθμίδα.

Αὐτὴ ἡ ἐξάσκηση μπορεῖ νὰ γίνη, ἂν πάρουμε κάποια πρωτοβουλία καὶ ἐργασθοῦμε μὲ πολλοὺς τρόπους. Πολλοὶ δάσκαλοι βρίσκουν σωστὸ νὰ διδάσκουν κάθε σημεῖο εἰδικὰ χρησιμοποιώντας ἕνα ἁπλὸ ἡλιακὸ ὡρολόγιο, ἢ ἕνα ἀνεμοδείκτη, ἢ ἕνα βέλος χρωματιστὸ στὴ στέγη τῆς σχολικῆς αἴθουσας μὲ τὴ μυτερὴ του ἄκρη πρὸς τὸ Βορρᾶ.

Πολλὰ παιδιά, προχωρώντας στὴν ἀνώτερη βαθμίδα, εἶναι πλέον ἱκανὰ νὰ μάθουν πῶς νὰ προσανατολίζουν τοὺς ἑαυτούς των μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἥλιου. Γιὰ νὰ κάμη αὐτὸ ὁ δάσκαλος μπορεῖ νὰ πάρη τὴν τάξη του στὸ ὕπαιθρο τὸ μεσημέρι μιᾶς ἡλιόλουστης ἡμέρας. Τὰ παιδιὰ θὰ σταθοῦν ὄρθια κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε οἱ σκιές των νὰ βρίσκωνται ἀκριβῶς ἀντιμέτωπες ἀπ' αὐτά. Τότε αὐτὰ μποροῦν νὰ ποῦν, ὅτι βλέπουν τὸ Βορρᾶ, ὅτι ἡ Ἀνατολὴ εἶναι πρὸς τὰ δεξιά τους, Δύση πρὸς τὰ ἀριστερά τους καὶ Νότος πρὸς τὰ ὀπίσω τους.

Ἀργότερα κατὰ τὴν ἴδια χρονιὰ τὸ παιδὶ μπορεῖ νὰ μάθη, ὅτι ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ καὶ ὅτι ἂν αὐτὰ πάρουν τέτοια στάση ὥστε τὰ δεξιά τους χέρια τεντωμένα εἶνε πρὸς τὴν Ἀνατ. τοῦ ἥλιου, τότε αὐτὰ θὰ ἔχουν ἀντιμέτωπό τους τὸ Βορρᾶ. Λιγάκι δὲ πιὸ ἀργότερα ἡ τάξη μπορεῖ νὰ μάθη στὸ ὕπαιθρο, ὅτι τὸ ἀπόγευμα καὶ τὸ βραδάκι ὁ ἥλιος βρίσκεται πρὸς τὴ Δύση καὶ ὅτι, ἂν πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ αὐτὴν τὴν ὥρα τῆς ἡμέρας τεντώσουν τὰ ἀριστερά τους χέρια, τότε, ὅπως καὶ προτύτερα, θὰ ἔχουν πάλι ἀντιμέτωπο τὸ Βορρᾶ. Τὰ δεξιά τους χέρια μποροῦν νὰ ἐκταθοῦν πρὸς τὴν Ἀνατολὴ καὶ πρὸς τὰ νῶτα τους νὰ ἔχουν τὸ Νότο. Τέτοιες ἀσκήσεις σὰν αὐτὲς ἀπαιτοῦν συχνὲς ἐπαναλήψεις.

Ὅταν μερικὰ παιδιὰ γίνουν ἱκανὰ νὰ καταλαβαίνουν μὲ ποιὸν τρόπο προσανατολίζουν τὸν ἑαυτό τους μὲ τοὺς ὅρους τῶν τεσσάρων κυρίων σημείων, τότε αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι ἕτοιμα νὰ κάμουν δοκιμὲς γιὰ νὰ προσδιορίζουν τὰ σημεῖα αὐτὰ γιὰ μιὰ θέση καθωρισμένη ὅπως εἶναι π.χ. τὸ σχολεῖο.

Καθὼς τὰ παιδιὰ γίνονται ἱκανὰ καὶ προσανατολίζουν τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἥλιου, μποροῦν αὐτὰ σὲ συνέχεια νὰ μάθουν, πῶς δίνουμε τὶς διευθύνσεις ἀπὸ τὴ μιὰ θέση στὴν ἄλλη. Παραδείγματος χάριν μποροῦν νὰ σημειωθοῦν διευθύνσεις ἀπὸ τὸ σπίτι στὸ σχολεῖο καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι σὲ κοινοτικὲς οἰκοδομὲς κ.λ.π.

Ὅσες φορὲς ἀπαντᾶμε παραπατήματα (λάθη), ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτό, ὁ δάσκαλος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ φεύγη ἀπ' τὴν αἴθουσα, χωρὶς νὰ διαγράφη τὸ σωστὸ δρόμο γιὰ ἐπανόρθωση τοῦ λάθους.

Ὅσο προχωροῦμε καὶ τὰ παιδιὰ κάνουν πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πειραματισμοὺς (ἀσκήσεις), ποὺ εἴπαμε παραπάνω, τόσο συμπληρώνουν τὰ κενὰ τῶν προηγουμένων βαθμίδων. Κι' ὅταν πιὰ συμπληρώσουν αὐτά, εἶναι τότε ἕτοιμα γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν πυξίδα. Μὲ τὴν βοήθειαν τότε τῆς πυξίδας μποροῦν νὰ κάμουν διάφορες ἀσκήσεις κατασκευάζοντας τὸ χάρτη τῆς κοινότητος ἢ τῆς συνοικίας των, στὸν ὁποῖο τοποθετοῦν τὶς κύριες διευθυντικὲς γραμμές.

Μιὰ καὶ τὰ παιδιὰ ἔχουν νοιώσει καλὰ τὰ θεμελιώδη νοήματα: ἀνατολὴ — δύση — βορρᾶς — νότος, τότε μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι εἶναι ἕτοιμα γιὰ νὰ προσανατολίζουν ἕνα χάρτη. Οἱ πρῶτοι πραγματικοὶ χάρτες, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζεται ἡ τάξη πρέπει νὰ τοποθετοῦνται στὸ πάτωμα μὲ κατάλληλα προσανατολισμένη θέση καὶ πάνω στὴν ὁποία θέση θὰ γίνη σχετικὴ συζήτηση ὡς πρὸς τὴν ἄποψη τῶν σημείων. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας, ποὺ τυχαῖα πήραμε, ἀποτελεῖ μιὰ μέθοδο, ποὺ μπορεῖ αὐτὴ νὴ συνεχίζεται καρποφόρα σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Τὸ κρέμασμα τῶν χαρτῶν, ποὺ θὰ γίνη σὲ λίγο, ὕστερα ἀπ' τὴν παραπάνω ἐργασία, καταλήγει στὴν σύγχυση τοῦ παιδιοῦ, ὡς πρὸς τὸ «βορρᾶ» πρὸς τὸ «ἐπάνω» καὶ «νότος» ὡς πρὸς τὸ «κάτω». Ὁ δάσκαλος πρέπει νᾶχη πάντοτε ὑπ' ὄψιν του, ὅτι «πάνω» καὶ «κάτω» εἶναι λέξεις μὲ κάποια εἰδικὴ σημασία. «Ἐπάνω» σημαίνει μακρυὰ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς γῆς καὶ «κάτω» σημαίνει πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς. Οἱ ὅροι ὅμως αὐτοὶ δὲν εἶναι συνώνυμοι μὲ τὸ βορρᾶ καὶ τὸ νότο, οὔτε μὲ τὴν κορυφὴ καὶ τὸν πυθμένα.

Οἱ εἰδικοὶ χάρτες ἑνὸς τόπου εἶναι γενικὰ οἱ πρῶτοι χάρτες, ποὺ μπαίνουν στὴν σχολικὴ αἴθουσα. Χρησιμοποιοῦνται αὐτοὶ μὲ ἐπιτυχία, σὲ ἀνώτερες κάπως βαθμίδες καὶ εἶναι πολὺ καλὸ βοηθητικὸ μέσο γιὰ νὰ διδαχθοῦν τὰ παιδιά, πῶς νὰ διαβάζουν στὸ χάρτη τὰ σημεῖα. Τέτοιοι χάρτες σχεδιάζονται συχνὰ ἀπὸ τὸ δάσκαλο μὲ κλίμακα σὲ μεγάλα φύλλα χαρτιοῦ περιτυλίγματος καὶ τοποθετοῦνται στὸ πάτωμα τῆς αἴθουσας.

Μὲ τὸν καιρὸ τὰ παιδιὰ φθάνοντας σὲ ἀνώτερη βαθμίδα εἶναι πιὰ ἕτοιμα νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τοὺς ὁδοιπορικοὺς χάρτες. Πρὶν ὅμως ἀπ' τὴν χρησιμοποίησή τους πρέπει τὰ παιδιὰ νὰ ἔχουν μάθη νὰ προσανατολίζωνται. Πόσο συνηθισμένη εἶναι ἡ σκηνὴ νὰ βλέπωμε ἕνα ἐνήλικα, ποὺ ἔχει πάθει σύγχυση μ' ἕνα ὁδοιπορικὸ χάρτη στὸ χέρι προσπαθῶντας νὰ ὑπολογίση τὸ δρόμο, ἀπ' τὸν ὁποῖον θὰ γυρίση πίσω! Γιατὶ ἔχει περάσει πολλὰ χιλιόμετρα ψάχνοντας, ἐπειδὴ ὁ ὁδηγός τοῦ αὐτοκινήτου ποτὲ δὲν ἔχει μάθει νὰ προσανατολίζεται μὲ τὴν βοήθεια τοῦ χάρτη πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ ταξιδιοῦ του.

Προτοῦ ἀκόμα τὰ παιδιὰ μάθουν νὰ διαβάζουν τὶς κατευθύνσεις στοὺς χάρτες μὲ μικρὴ κλίμακα, εἶναι ἀνάγκη αὐτὰ νὰ ξέρουν, πῶς βρίσκουμε τὶς διευθύνσεις (τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος) στὴν ὑδρόγειο σφαῖρα. Αὐτὴ ἡ εἰσαγωγὴ ἀρχίζει μὲ τὴν αἰσθητοποίηση τῶν δύο πόλων καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐννοίας τοῦ ἄξονα τῆς γῆς.

Γιὰ νὰ γίνη κατανοητὴ ἀπ' τὰ παιδιὰ αὐτὴ ἡ ἀντίληψη εἶναι ἀνάγκη, νὰ μεταχειρι-

σθοῦμε γιὰ ἐποπτικοποίηση διάφορους τρόπους, ὥστε ἡ παιδικὴ φαντασία νὰ μπορῇ νὰ μεταφράση μέσα στὶς ἐνέργειές μας αὐτὲς τὴν ἰδέα τοῦ ἄξονα τῆς γῆς μὲ τοὺς δυὸ πόλους της.

Ὅταν εἰσαχθῇ ἡ χρησιμοποίηση τῆς σφαίρας, ὁ δάσκαλος τότε θὰ ἀναφερθῇ, ὄχι πιὰ μὲ ὑποθέσεις, στὸ Βόρειο πόλο, καθὼς εἶναι «πάνω» καὶ στὸ νότιο πόλο, καθὼς εἶναι «κάτω». Μ' ὅλα αὐτά, μὲ λέξεις, ποὺ συχνὰ θὰ ἐπαναλαμβάνωνται, ὁ δάσκαλος θὰ προσπαθῇ νὰ ἐμφαίνεται, ὅτι ὁ Βορρᾶς εἶναι πρὸς τὸ βόρειο πόλο κι' ὁ Νότος πρὸς τὸ νότιο πόλο. Καὶ πραγματικά, αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο· ὅταν μιλᾶμε γιὰ τοποθεσία νὰ μὴν μεταχειριζόμαστε τὶς λέξεις «ἐπάνω» καὶ «κάτω» καθ' ὁλοκληρίαν.

Καθὼς θὰ προχωροῦμε δυὸ ἐπιπρόσθετα γεγονότα θὰ ἐμφανισθοῦν γιὰ νὰ τραβήξουν τὴν προσοχὴ τῶν παιδιῶν. Αὐτὰ μποροῦν νὰ μαθευτοῦν ὁδηγῶντας τὴν τάξη νὰ ἐξετάζῃ τὸ δικτυωτὸ τῶν γραμμῶν πάγω στὴν ὑδρόγεια σφαῖρα. Ἀπ' αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις, ποὺ θὰ κάμουν τὰ παιδιά, μποροῦν νὰ ὁδηγηθοῦν, ὥστε νὰ βεβαιωθοῦν, ὅτι :

1) Οἱ γραμμὲς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότο ἐκτείνονται ἀπὸ πόλο σὲ πόλο καί

2) Οἱ γραμμὲς ἀπὸ Ἀνατολὴ σὲ Δύση ἔρχονται γύρω ἀπ' τὴν γῆ κάνοντας ἄλλο δρόμο, ἀπὸ κεῖνον, ποὺ κάνουν αὐτὲς οἱ ἀπὸ Βορρᾶ σὲ Νότο γραμμές.

Γιὰ νὰ νοιώσουν καλὰ οἱ μαθητὲς τὸ νόημα τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν, πρέπει πρῶτα νὰ μάθουν τί εἶναι οἱ πόλοι καὶ τί ὁ σημερινὸς καὶ πῶς προσδιορίζεται ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύση. Γιὰ νὰ διαδαχθῇ ἡ ἔννοια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, πρέπει ἡ ὑδρόγεια σφαῖρα νὰ περιστρέφεται στὴν ἴδια κατεύθυνση τὴν ὁποίαν κλώθει καὶ ἡ γῆ — ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ — ὅπως παρατηρήθηκε ἀπὸ τὰ παιδιά. Ἡ Ἀνατολὴ εἶναι καθωρισμένη κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἥλιου· ἡ Δύσις πρὸς τὴν κατεύθυνση, ὅπου αὐτὸς κατακλίνεται. Ἂν ἕνας ταξιδέψῃ πρὸς ἀνατολὰς ξεκινῶντας ἀπὸ κάποιο ὡρισμένο σημεῖο, αὐτὸς ταξιδεύει κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἥλιου τὸ πρωῒ ἢ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ παρατηρητοῦ.

Αὐτὸ εἶναι μιὰ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποίαν ὁ χάρτες τῶν τοίχων κι' ὁ Ἄτλας γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ πρέπει νὰ σχεδιάζωνται μὲ τὸ Βορρᾶ στὴν κορυφὴ τῆς σελίδας. Τότε ἡ Ἀνατολὴ εἶναι πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ μαθητοῦ· πηγαίνοντας ἕνος ἀπ' τὴν Δύση στὴν Ἀνατολὴ ἔτσι θὰ ταξιδέψῃ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀριστεροῦ του χεριοῦ τοῦ χάρτη πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ παρατηρητοῦ.

Μποροῦν νὰ προετοιμασθοῦν γυμνάσματα, μὲ τὰ ὁποῖα τὰ παιδιὰ νὰ χρησιμοποιοῦν τὶς γραμμὲς πάνω σὲ μιὰ σφαῖρα σὲ διάφορες κατευθύνσεις καὶ νὰ ἐκφράζουν ποιὰ εἶναι ἡ διεύθυνση ἀπὸ τὴ μιὰ θέση στὴν ἄλλη. Ἀφοῦ στὰ παιδιὰ γίνουν ἀρκετὰ καλὰ κτῆμα τους τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, τότε μπορεῖ νὰ εἰσαχθοῦν γιὰ διδασκαλία οἱ ὅροι: ΒΑ, ΒΔ, ΝΑ, ΝΔ.

Παράπλευρα, μὲ τὴ χρησιμοποίηση τῶν γραμμῶν ΒΝ καὶ ΑΔ, καὶ μὲ βοηθητικὲς τέτοιες γραμμὲς γιὰ νὰ κατευθύνουν στὴν ἀνάγνωση τῶν χαρτῶν, πρέπει τὰ παιδιὰ ἐπίσης νὰ διδαχθοῦν τὴ χρησιμοποίηση τοῦ Βορείου βέλους σὰν εὑρετήριο γιὰ τὶς κατευθύνσεις.

Ἀφοῦ τὰ παιδιὰ περάσουν κάμποσες βαθμίδες, ὅπως εἴπαμε παραπάνω τότε μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ σ' αὐτὰ ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ Βορρᾶς δὲν εἶναι πάντοτε στὴν κορυφὴ τοῦ χάρτη, ἀλλ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπ' τὴν τοποθεσία τοῦ Βορείου πόλου στὸ χάρτη. Χάρτες μὲ τὸ Βόρειο πόλο στὸ κέντρο τῆς σελίδας μπορεῖ καμμιὰ φορὰ νὰ μᾶς παρουσιασθοῦν. Κατὰ τὴν ἐργασία μας μ' αὐτούς, πρέπει οἱ μαθητὲς νᾶχουν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τους, ὅτι ὁ Βορρᾶς εἶναι πάντοτε πρὸς τὸ Βόρειο πόλο. Ἂν θέλῃ ὁ δάσκαλος, σ' αὐτὴν τὴ βαθμίδα, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς ὅρους «γραμμὴ τοῦ Γεωγραφικοῦ πλάτους» ἀντὶ τῶν «Ἀνατολοδυτικῶν γραμμῶν» καὶ «γραμμὴ τοῦ Γεωγρ. μήκους» ἀντὶ τῶν «γραμμῶν ἀπὸ τὸ Βορρᾶ στὸ Νότο».

Μὲ τὸν καιρό, ἐφ' ὅσον τὸ παιδὶ ἔχει συμπληρώσει καὶ ἄλλους ἐνδιάμεσους βαθμοὺς τῆς μορφώσεώς του, θὰ ἔχῃ γίνῃ ἱκανὸ πιὰ νὰ προσανατολίζεται μόνο του, νὰ προσανατολίζῃ τοὺς χάρτες, νὰ διαβάζῃ τὰ σημεῖα τῶν διευθύνσεων τόσο ἀπὸ τοὺς χάρτες μὲ μεγάλη κλίμακα, ὅσο καὶ ἀπ' αὐτοὺς τῆς μικρᾶς κλίμακος. Ὅταν πιὰ θὰ ἔχῃ ἀποκτήσει αὐτὲς τὶς ἱκανότητες τὸ παιδί, θὰ βρῇ χάρτες, ποὺ θὰ ἔχουν μιὰ πραγματικὴ πρακτικὴ ἀξία γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἐνθαρρυνθῇ, ὥστε νὰ τοὺς χρησιμοποιῇ αὐτοὺς καὶ στὴν καθημερινὴ του ζωή.

Σ η μ ε ί ω σ η: Μεταφράσθηκε ἀπὸ τὸ σὲ Ἀγγλικὴ γλῶσσα περιοδικὸ «NEA Journal (Νοέμβριος 1953).

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 6 § 1 τοῦ Α.Ν 1092/1938
Ἐκδότης : Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΛΙΣΣΗΝΟΣ
Κατοικία: Πάρνηθος 13 (Ἄνω Κυψέλη)
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΒΙΚΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Προύσης 21 (Περιστέρι)